

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
М.БӨКЕНБАЕВ атындағы АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫ**

**Е.Алдияров
Қ.Ерланұлы**

**ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
ОҚУ ҚҰРАЛЫ**

Ақтөбе, 2025

ӘОЖ
КБЖ
А-

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының Ғылыми кеңесінде қаралып, мақұлданған

Пікір берушілер:

Саймагамбетов А.М. Қазақстан Республикасы Ақтөбе облысы Полиция департаменті бастығының орынбасары полиция полковнигі

Амангельдиев Д.А., Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты кәсіби даярлық факультетінің бастығы, PhD докторы, полиция полковнигі.

Е.Алдияров, Қ.Ерланұлы

Ішкі істер органдарының жедел-ізвестіру қызметінің теориясы мен практикасының өзекті мәселелері: / оқу құралы. – Ақтөбе: Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, 2025 ж. – 138 б.

ISBN

Бұл оқу құралы Қазақстан Республикасы «Ішкі істер органдарының жедел-ізвестіру қызметінің теориясы мен практикасының өзекті мәселелері» курсы бойынша бекітілген типтік бағдарламаның негізінде және арнайы заңдарға, сот тәжірибесі мен отандық немесе шетелдік ғылыми зерттеулерден алынған деректерге сүйене отырып дайындалған.

Оқу құралы жоғары заң оқу орындары оқытушыларының, курсанттардың, студенттердің және магистранттар мен докторанттардың немесе құқық қорғау органдары қызметкерлерінің біліктілігін жетілдіруге арналған.

ӘОЖ
КБЖ
А-

ISBN

© Е.Алдияров, Қ.Ерланұлы
© ҚР ІІМ М.Бөкенбаев ат. АЗИ, 2025

МАЗМҰНЫ

Қысқартылған атаулар мен шартты белгілердің тізімі	5
Кіріспе	6
1 тақырып. Жедел іздестіру қызметі курсына кіріспе	8
1. Мемлекеттік, қоғамдық және жеке өмірдегі жедел - іздестіру қызметінің маңызы. Курсты оқу мақсаты	
2. Жедел-іздестіру қызметінің ғылыми негізі және оның құқықтанудың басқа салаларымен арақатынасы	
2 тақырып. Жедел іздестіру қызметінің түсінігі, мақсаты мен белгілері	13
1. Жедел-іздестіру қызметінің түсінігі.	
2. Жедел-іздестіру қызметінің мақсаттары мен белгілері.	
3 тақырып. Жедел іздестіру қызметінің тапсырмалары мен функциялары	17
1. Жедел-іздестіру қызметінің міндеттері	
2. Жедел-іздестіру қызметінің функциялары	
4 тақырып. Жедел іздестіру қызметінің құқықтық негіздері мен қағидаттары	24
1. Жедел-іздестіру қызметінің құқықтық негізі	
2. Жедел-іздестіру қызметінің принциптері	
5 тақырып. Жедел іздестіру қызметінің субъектілері мен объектілері және олардың міндеттері мен құқықтары	29
1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдар	
2. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың міндеттері	
6 тақырып. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың ынтымақтасуы	42
1. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасы органдарының өзара іс-қимылы	
2. Өзге мемлекеттердің жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен өзара іс-қимыл жасау	
7 тақырып. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыруда қатысушы тұлғалар	46
1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері.	
2. Штаттан тыс жедел қызметкерлер.	
8 тақырып. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыруға қатысатын адамдарды құқықтық және әлеуметтік қорғау	49
1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін құқықтық және әлеуметтік қорғау	
2. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға құпия көмек көрсететін адамдарды құқықтық және әлеуметтік қорғау	

9 тақырып. Жедел-ізвестіру қызметінің нысандары мен әдістері	54
1. Жедел-ізвестіру қызметінің нысандары.	
2. Жедел-ізвестіру қызметінің әдістері.	
10 тақырып. Жедел-ізвестіру шаралары.	57
1. Жедел-ізвестіру іс-шарасының түсінігі, мәні және құрылымы.	
2. Жалпы жедел-ізвестіру іс-шараларының түрлері мен мазмұны.	
11 тақырып. Жедел-ізвестіру қызметіндегі жедел жағдай	60
1. Жедел жағдай туралы түсінік, оның мәні мен негізгі элементтері.	
2. Жедел жағдайды зерттеу әдістемесі.	
12 тақырып. Жедел-ізвестіру қызметінің бағыттары.	64
1. ЖІҚ барлау бағыты.	
2. ЖІҚ-ның қарсы барлау бағыты.	
13 тақырып. Жедел-ізвестіру қызметінің түрлері	68
1. Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функциялары түрлерінің жіктелуі және мазмұны.	
2. Заңсыз әрекеттерді анықтау.	
14 тақырып. Жедел-ізвестіру процесі	71
1. Жедел-ізвестіру процесінің маңыздылығы	
2. Жедел-ізвестіру процесінің мақсаты	
15 тақырып. Жедел - ізвестіру қызметінің нәтижелері және оларды пайдалану тәртібі	75
1. ЖІҚ нәтижелерінің түсінігі мен түрлері.	
2. ЖІҚ нәтижелерін пайдаланудың бағыттары мен жалпы тәртібі.	
Қорытынды	80
Нормативтік-құқықтық актілер мен әдебиеттер	81
Тест тапсырмалары	86
«Жедел-ізвестіру қызметі» курсы бойынша ситуациялық тапсырмалар	113

ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН БЕЛГІЛЕУЛЕР

АТҚ - арнайы техникалық құрал

ЖІҚ - жедел-іздістіру қызметі

ЖІШ - жедел-іздістіру шаралары

ЖШС - жауапкершілігі шектелген серіктестік

ЖІО - жедел-іздістру органдары

ҚАҚ - қылмыстық жазаны атқару кодексі

ҚҚО - құқық қорғау органдары

ҚК - қылмыстық кодекс

ҚПК - қылмыстық процестік кодексі

ПД – полиция департаменті

ІМ - ішкі істер министрлігі

ІО - ішкі істер органы

ҰҚК - ұлттық қауіпсіздік комитеті

ҰҚКБ - ұйымдасқан қылмыстылықпен күресу басқармасы

Кіріспе

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан полициясының 30 жылдығына арналған салтанатты жиында «Құқық қорғау қызметкерлеріне айрықша міндет жүктелген. Әрқашан ширақ қимылдап, батыл әрекет жасау – кәсібиліктің белгісі. Бұл, әсіресе, қаңтар оқиғалары кезінде анық байқалды. Тәртіп сақшылары отаншылдықтың шынайы үлгісін көрсетті. Дегенмен, бейқам отыруға болмайды. Заман күн сайын өзгеріп жатыр. Жаңа сын-қатерлер пайда болуда. Оның бәрі ішкі істер органдарының түбегейлі өзгеруін талап етеді. Біз болашаққа нық сеніммен қадам басуымыз қажет. Қуатты мемлекет болу үшін мызғымас тұрақтылық, темірдей тәртіп орнауы керек. Бұл – еліміз үшін стратегиялық міндет – деп, атап көрсетті.

Қылмыстылықпен күрес жүргізуде, мемлекеттік органдар қызметінің бір бөлігі ретінде танылған жедел-ізвестіру қызметіне аса маңызды мән берілгендіктен оның орны өзекті болып отыр. Ішкі істер органдарының жедел аппараттарының маңызды жүйесінің бірі болып жедел-ізвестіру қызметі табылады, өйткені ол қылмыспен күрестің күрделі жан-жақты міндеттерін шешуді қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасының «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» заңында жедел-ізвестіру қызметінің міндеттері, қағидалары, жүзеге асыруға өкілетті субъектілердің нақты мақсаттары, олардың құқықтары мен міндеттері, жедел-ізвестіру қызметі субъектілерінің әлеуметтік құқықтық қорғалуы белгіленіп және олар нормативтік актілермен нақтыланатындығы баса көрсетілген.

«Ішкі істер органдарының жедел-ізвестіру қызметінің теориясы мен практикасының өзекті мәселелері» пәні бойынша дайындалған оқу құралы ішкі істер органдарының жедел аппараттары қызметінің мәнін, жедел-ізвестіру қызметінің түсінігін, қағидаларын олардың ерекшеліктері мен негізгі теориялық құрылысын, жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыруда пайда болатын құқықтық қарым-қатынастардың орнын түсіндіруге бағытталған.

Жедел-ізвестіру қызметі саласындағы кәсіби білім әртүрлі заң ғылымдары саласымен, яғни: қылмыстық құқық, қылмыстық іс-жүргізу құқығы, криминалистика немесе криминологиямен тығыз байланысты.

Құқық қорғау органдарының жедел-ізвестіру құрамының кәсіби қызметі аталған заңдылықтарды қатаң сақтаумен ұштасып келеді. Ғылыми танымдылықты қолданусыз жедел-ізвестіру қызметі заңдылықтарын толық жүзеге асыру мүмкін емес. Жедел қызметкердің кәсіби құқықтық идеологиясы және олардың әлеуметтік маңыздылығы, жедел-ізвестіру қызметінің тиімді ұйымдастырылуы ерекшеліктерімен байланысты.

Болашақ құқыққорғау органдары қызметкерлерімен оқу материалдарының шығармашылық тұрғыда терең меңгерілуі, жедел-ізвестіру қызметіндегі кәсіби міндеттерін заң талаптарына сәйкес сапалы

арттыруға септігін тигізеді және қылмыспен күресу әдістерін тиімді қолдануына мүмкіндік береді.

1 тақырып. Жедел іздестіру қызметі курсына кіріспе

1. Мемлекеттік, қоғамдық және жеке өмірдегі жедел - іздестіру қызметінің маңызы. Курсты оқу мақсаты

2. Жедел-іздестіру қызметінің ғылыми негізі және оның құқықтанудың басқа салаларымен арақатынасы

1. Мемлекеттік, қоғамдық және жеке өмірдегі жедел - іздестіру қызметінің маңызы. Курсты оқу мақсаты.

Жедел-іздестіру қызметі қазіргі мағынада, ең алдымен, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін, азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын, заңды мүдделерін, меншігін қорғауға бағытталған мемлекеттік қызмет түрі болып табылады. Сонымен қатар, бұл қызмет өзінің мазмұны бойынша кез-келген мемлекеттілік пайда болғанға дейін жүзеге асырылатын адам қызметінің ең көне түрлерінің бірі болып табылады. Алғашқы коммуналдық жүйе кезінен бастап адамның өмір сүруінің әлеуметтік сипаты қоғамдастықтың өмір сүруінің белгілі бір тәртібін қамтамасыз ету, оның жекелеген мүшелері тарапынан қауіп төндіретін көріністерді анықтау, алдын алу және жолын кесу қажеттілігін анықтады, яғни іс жүзінде қазіргі заманғы қылмыстық және әкімшілік іздестіру мәселелерін шешу. Сонымен қатар, әрбір қауымдастық басқа қарабайыр қауымдастықтармен өмір сүру үшін күресте өзінің сыртқы қауіпсіздік мәселелерін шешуге мәжбүр болды, бұл оны қазіргі тілмен айтқанда барлау және қарсы барлау жұмыстарын жүргізуге мәжбүр етті.

Қоғамның сыныптарға бөлінуімен Езілген таптардың қарсылығын басу, басқарушы таптардың позицияларын сақтау және нығайту міндеттері туындайды. Бұл міндеттер қазіргі жедел-іздестіру қызметіне тән күштер, құралдар мен әдістердің көмегімен шешілді.

Жедел-іздестіру қызметі мемлекеттің пайда болуымен ерекше маңызға ие болады. Бұл кез келген мемлекеттің маңызды функциялары өз аумағында құқықтық тәртіпті сақтау, мемлекетті сыртқы және ішкі қатерлерден қорғау, халықтың әл-ауқатын арттыруға, қоғамның өркендеуіне ықпал ету жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыру және жүзеге асыру болып табылатындығына байланысты. Осы функцияларды жүзеге асыру үшін тиісті құқықтар мен міндеттер берілетін, қажетті нақты күштер мен құралдармен қамтамасыз етілетін арнаулы мемлекеттік органдар құрылады. Мемлекеттіліктің түріне байланысты мұндай органдардың болуы мен қызметі тиісті түрде Заңмен ресімделуі және реттелуі мүмкін (құқықтық, демократиялық мемлекеттерде) немесе құқықтық реттеу шеңберінен тыс (диктаторлық басқару нысандары бар мемлекеттерде) жүзеге асырылуы мүмкін. Екінші жағдайда, бұл органдар көбінесе басу құралы, реакция рөлін атқарады.

Қазақстан Республикасында 1994 жылға дейін жедел-іздігіру қызметі негізінен ведомстволық сипаттағы және ел халқының басым көпшілігі үшін жабық нормативтік құқықтық актілер негізінде жүзеге асырылды. 1994 жылы «Жедел-іздігіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының қолданысқа енгізілуімен бұл қызмет біздің мемлекетіміздің тарихында алғаш рет заңнамалық регламенттеуді алды, бұл елдегі заңдылықты нығайтуға ықпал етті және құқықтық мемлекет құруға белгілі бір қадам болды. Заңның ашықтығы, оның көпшілікке қол жетімділігі, ең алдымен, уәкілетті органдардың жедел-іздігіру қызметіне оң әсерін тигізді, өйткені бұл оларға ресми және бейресми адамдармен байланыс орнатуды талап ететін жедел-іздігіру шараларын жүзеге асыру кезінде Заңның нақты нормаларына сүйенуге мүмкіндік берді. Екінші жағынан, құқық қорғау органдары мен арнайы қызметтер жұмысының заңдылығы жұртшылыққа осы жұмыстың нақты сипатын ұсынуға, оған ықпал етуге және тіпті белгілі бір дәрежеде оның барысында жүргізілетін жедел іздігіру іс-шараларының заңдылығын бақылауға мүмкіндік берді.

ЖІҚ міндеттерінің кең спектрі, олардың мемлекет, қоғам және оның әрбір мүшесі үшін маңыздылығы мемлекеттік, қоғамдық және жеке өмірдегі жедел-іздігіру қызметінің маңыздылығын жеке анықтайды. Сондықтан ЖІҚ туралы заңға негізделген жедел-іздігіру қызметінің негіздерін білу олардың мамандануына қарамастан заңгерлер үшін қажет. Бұл оларға заңды және жеке тұлғалардың құқықтары мен заңды мүдделерінің сақталуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Мұндай жанасу мынадай жағдайларда орын алуы мүмкін: құқыққа қарсы ықпал ету объектілеріне айналады; жедел-іздігіру қызметінің объектілері болып табылады; ЖІҚ қатысады; ЖІҚ жүзеге асыруға жәрдемдеседі.

Курсты зерделеудің мақсаты Қазақстан Республикасындағы жедел-іздігіру қызметінің негіздері, оның ішінде осы қызметтің түсінігі, мазмұны, белгілері, міндеттері мен функциялары, оның нысандары мен әдістері, құқықтық негіздері мен қағидаттары, субъектілер мен объектілер, жүзеге асыруға қатысатын тұлғалар, жедел-іздігіру іс-шаралары және олардың шарттары туралы жүйелі білім алу болып табылады ЖІҚ жүргізу, бағыттары мен түрлері, жедел-іздігіру процесі, ЖІҚ нәтижелері және оларды пайдалану тәртібі.

2. Жедел-іздігіру қызметінің ғылыми негізі және оның құқықтанудың басқа салаларымен арақатынасы.

Жедел-іздігіру қызметінің ғылыми негізі және оның құқықтанудың басқа салаларымен байланысы құқықтану саласы ретіндегі жедел-іздігіру қызметінің теориясы ең алдымен құқық теориясы мен конституциялық құқыққа негізделген. Сонымен қатар, ол азды-көпті сот сараптамасымен, қылмыстық процеспен, қылмыстық құқықпен, халықаралық құқықпен, әкімшілік құқықпен, қылмыстық-атқару құқығымен, жалпы және

құқықтық психологиямен, басқару теориясымен байланысты. ЖІҚ теориясының аталған және басқа да ғылыми байланыстары сөзсіз және арнайы дәлелдерді қажет етпейді. Сонымен бірге, жедел-ізвестіру қызметінің бастаулары және оның кеңестік және посткеңестік құқықтану саласындағы ғылыми негіздері туралы мәселе жетпіс жылдан астам уақыт бойы талқыланып келеді. Сонымен бірге, бүкіл пікірталас негізінен жедел-ізвестіру қызметі криминалистикадан шықты және оның құрамдас бөлігі болып табылады деген тезисті растауға немесе жоққа шығаруға байланысты. Сонымен қатар, пікірталас барысында жеке авторлар ЖІҚ-ның ғылыми негізін әкімшілік құқық құрайды деген пікір айтады.

Мәселен, өткен ғасырдың 20-шы жылдардың аяғы мен 30 – шы жылдардың басындағы танымал криминалист и. Н.Якимовтың («қылмыстарды тергеуге практикалық нұсқаулық», «қазіргі заманғы ізвестіру өнері», «Криминалистика. Қылмыстық тактика») ізвестіру қызметінің ғылыми негіздері криминалистиканың ережелері болып табылатындығы және анықтау және ізвестіру органдарының дауысты және жасырын әрекеттерінің теориялық негізін құрайтыны туралы айтылады. Заң университеттеріне арналған криминалистика бойынша алғашқы кеңестік оқулық авторларының бірі Е.У.Зицер «криминалистика тергеу және іздеу органдарының қызметкерлерін тергеу техникасы өнерін барынша игеру бұрышында салынған қатесіз жедел жұмыстың жаңа құралдарымен қаруландыруы керек. Бұл міндет біздің криминалистиканың барлық мазмұнына бағынуы керек: қылмыстық техника, қылмыстық тактика және жеке әдістеме». Кейінгі жылдары жедел-ізвестіру қызметінің ғылыми негізіне қатысты пікірлердің белгілі бір алшақтығы байқалады. Бір көзқарас, оның өкілі А.И.Винберг, криминалистика жедел ізвестіру және анықтау қызметкерлерін қылмыспен күресудің тиімді құралдары мен әдістерімен қаруландырады деп сендірді. Атап айтқанда, А.И.Винберг былай деп жазды: "Криминалистика қылмыстық процесс мүлдем жоқ жерде де бар. Сот сараптамасының әдістері, іс жүргізу әрекеттерінен айырмашылығы, қылмыстық процесс басталғанға дейін де жүзеге асырылады. Қылмыстық тіркеу (саусақ ізі) бойынша жеке басын тексеру, кейбір жағдайларда қызметтік-ізвестіру иттерін пайдалану, жедел фотосуретті қолдану, хабар-ошарсыз кеткен адамдарды ізвестіруді ұйымдастыру мәселелері және т.б. «криминалистиканың осы жан-жақты емес салаларының барлығы қылмыстық процеске тікелей қатысы жоқ қолданбаларды табуда». А.И.Винберг сонымен қатар жедел қызметтің ғылыми негізін криминалистиканың ережелері құрайды деген тезисті алға тартты: «белсенді және бүкілодақтық ізвестірудің жедел жұмысын Теориялық жалпылау, қылмыстық тіркеу жүйесі түріндегі қылмысқа қарсы жүйелі күресті ғылыми түрде қою, қылмыскерлерді ұстауды ұйымдастыру мәселелері (рейдтер, буктурмалар, тінту және т.б.) - мұның бәрі арнайы сала, бұл тек сот сараптамасының құзыретін құрайды».

А.И.Винбергтің пікірін Р.С.Белкин мен А.С.Соколов қолдады, олар бірқатар мақалаларында қылмыстық іс жүргізу және жедел-іздестіру жұмыстары жалпы ғылыми негізге негізделген және сот сараптамасы осы негізге негізделген деп мәлімдеді.

Жедел-іздестіру қызметінің ғылыми негізіне тағы бір көзқарастың өкілі А.Н.Васильев болып табылады. Алдымен ол ЖІҚ мен оның теориясын криминалистиканың бір бөлігі деп санап, жедел-іздестіру қызметінің тергеу және алдын - ала тергеу органдарының іс жүргізу әрекеттерімен байланысты проблемалары криминаликалық ғылымның саласы, ал «қылмыстық іс жүргізу қызметінен алшақ» жедел жұмыстың кейбір түрлері арнайы пәндердің мазмұнын құрауы керек деген пікір білдірді. Кейінірек ол қылмыстардың алдын алу, анықтау, жолын кесу үшін, сондай-ақ тергеу барысында қолданылатын жедел-іздестіру әрекеттері ерекше тәртіпті құрайды. Тергеуде қолданылатын жедел-іздестіру әрекеттері криминаликамен қамтылған деген бұрыннан бар көзқарас, негізінен, жедел-іздестіру әрекеттерінің барлық түрлерін біріктіретін ерекше тәртіптің қалыптасу процесінде болғандығымен түсіндіріледі. Бұл пән ғылым жүйесінде өз орнын алған сайын, жоғарыда аталған көзқарас өзгерді.

Жедел-іздестіру қызметіне қатысты «арнайы пән» терминін О.П.Митричева да қолданған. Сонымен бірге, Р.С.Белкин 1974 жылы жедел-іздестіру қызметінің ғылым ретінде бар екендігіне сілтеме жасап: «соңғы жылдары бірқатар кеңес ғалымдарының күш-жігерімен жедел-іздестіру қызметі теориясының негізі қаланды және осы ғылымның тәуелсіз пәнін тұжырымдау қажеттілігі негізделді, ол криминалика пәнінен өзгеше, бірақ соңғысымен тығыз байланысты».

1976 ж. жоғары оқу орындарына арналған криминалика оқулығында ғылыми білімнің салалары ретінде криминалика мен жедел-іздестіру қызметінің байланысы «криминаликалық тактика мен тергеу әдістемесінің проблемаларын әзірлеу кезінде теориямен анықталған жедел-іздестіру қызметінің мүмкіндіктері ескерілетіндігінде, ал соңғысын әзірлеу кезінде криминалистиканың ережелері мен ұсыныстары ескерілетіндігінде» атап өтілді. «Теориялық ережелердің сандық өсуі сапалық өзгерістерге әкеліп соқтырған кезде, жедел-іздестіру қызметінің теориясы криминаликадан ғылыми білімнің дербес саласына айналды, оның деректері басқа ғылымдардың деректері сияқты криминаликада тікелей немесе түрлендірілген түрде қолданылады».

Р.С.Белкин жедел іздестіру қызметінің теориясын криминаликадан оқшаулау процесіне өз көзқарасын білдірді, оған сәйкес "криминалика шеңберінде жинақталған эмпирикалық материал криминалика туралы тек қылмыспен күресудің құралдары мен әдістері туралы ғылым ретінде идеяларға қайшы келмегенше, жедел іздестіру қызметінің пайда болған теориясы осы ғылымның бөлігі ретінде, оның

құрамдас бөліктерінің элементтері ретінде дамыды бөлімдер, бөлімдер. Бұл кез-келген ғылымға тән табиғи процесс болды. Жедел - іздестіру қызметі теориясының дамуының осы кезеңінің мәні негізінен қылмысқа қарсы іс-қимылда сот сараптамасының ережелерін, әдістерін, құралдарын қолдану болды. Содан кейін криминалистикалық әдістер мен дәлелдемелермен жұмыс істеу құралдарынан басқа ОРД практикалық әдістерін әзірлеудің қарқынды процесі жүріп жатқанымен, бұл қызмет теориясы негізінен криминалистиканың кейбір ережелерінің жиынтығына дейін қысқарды және жалпы криминалистика теориясынан асып түспеді. Криминалистика мен жедел-іздестіру қызметінің пайда болған теориясының өзара байланысы тұтастық пен бөліктің қатынасы ретінде әрекет етті, бағыныштылық байланысында көрінді. Содан кейін позиция айтарлықтай өзгерді. Жедел - іздестіру қызметі теориясының барлық бөлімдерінің қарқынды дамуы жедел-іздестіру қызметі теориясының негізі болып қана қоймай, сонымен бірге осы ғылымның тәуелсіз пәнін тұжырымдау қажеттілігінің негіздемесі болды, бірақ соңғысымен тығыз байланысты. ЖІҚ теориясының қалыптасуына криминалистика пәні туралы жаңа түсінік ықпал етті, оның шеңберінде ЖІҚ мазмұны енді сәйкес келмеді. Криминалистиканы қылмыстарды ашу және тергеу құралдары, әдістері мен әдістемелік ұсыныстары туралы ғылым ретінде анықтаған кезде жедел - іздестіру қызметін осы құралдар мен әдістерді қолдану саласы ретінде, ал ЖІҚ теориясын, сонымен қатар аз дамыған-криминалистикалық ғылымның бөлігі ретінде қарастыруға болады.

Криминалистиканы шындықтың объективті заңдылықтарының белгілі бір тобын зерттейтін ғылым ретінде анықтаған кезде және осы заңдылықтарды білуге негізделген сот зерттеулері мен қылмыстардың алдын алу әдістері мен әдістері, қылмыспен күресудің басқа құралдары мен әдістерін жасау мақсатында басқа заңдылықтарды зерттейтін жедел-іздестіру қызметінің теориясы енді криминалистикалық теорияның бөлігі ретінде қарастырыла алмайды. Осылайша, жедел-іздестіру теориясын оқшаулау процесі екі деңгейде жүрді: «төменнен» - осы теорияны әзірлеу арқылы және «жоғарыдан» - сот сараптамасы пәнінің анықтамасын қайта қарау нәтижесінде. Сот сараптамасы мен жедел іздестіру қызметінің теориясы болған бағыныштылық қатынастары тең өзара әрекеттесу қатынастарымен алмастырылды.

Р.С.Белкиннің бұл көзқарасы криминалистика мен жедел-іздестіру қызметінің арақатынасын дәл көрсетеді. Сонымен бірге, ол нақтылануы және дамуы мүмкін, атап айтқанда, төменде ЖІҚ криминалистикамен және құқықтанудың бірқатар басқа салаларымен арақатынасын қарау, сондай-ақ ЖІҚ функцияларын талдау нәтижесінде.

Бақылау сұрақтары:

1. Мемлекеттік, қоғамдық және жеке өмірдегі жедел - іздестіру қызметінің маңызы;
2. Жедел - іздестіру қызметі курсының мақсаты;
3. Жедел-іздестіру қызметінің ғылыми негізі және оның құқықтанудың басқа салаларымен арақатынасы;
4. Жедел - іздестіру қызметі теориясы дегеніміз не?
5. Жедел - іздестіру қызметі қай ғылымнан бастау алады?

2 тақырып. Жедел іздестіру қызметінің түсінігі, мақсаты мен белгілері

1. Жедел-іздестіру қызметінің түсінігі.
2. Жедел-іздестіру қызметінің мақсаттары мен белгілері.

1. Жедел-іздестіру қызметінің түсінігі.

«Жедел-іздестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабында жедел-іздестіру қызметінің мынадай анықтамасы келтіріледі: жедел іздестіру қызметі - бұл азаматтардың, меншіктің өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғау мақсатында өз құзыреті шегінде арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар Қазақстан Республикасының Конституциясына, осы Заңға, Қазақстан Республикасының басқа да заңдары мен нормативтік-құқықтық актілеріне сәйкес жүзеге асыратын Жария және жария етілмеген жедел-іздестіру, ұйымдастыру және басқару іс-шараларының ғылыми негізделген жүйесі, қоғам мен мемлекеттің қылмыстық қол сұғушылықтан қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың арнайы қызметтерінің барлау-диверсиялық қызметінен.

Бұл ретте заң шығарушы ескертпеде «азаматтар» терминін Қазақстан Республикасының азаматтары, азаматтығы жоқ адамдар және республика аумағында тұрақты немесе уақытша болатын шетелдік азаматтар деп түсіну керек екенін нақтылайды.

Анықтамада Жария және жария емес жедел-іздестіру, ұйымдастыру және басқару іс-шаралары жүйесінің құқықтық және ғылыми негіздемесі баса айтылады, ЖІҚ субъектілерінің шеңбері шектеледі, оның мақсаттары көрсетіледі.

Осы баптың мазмұнына сәйкес жедел-іздестіру қызметі ең алдымен арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар жүзеге асыратын ұйымдастырушылық, басқарушылық және жедел-іздестіру іс-шараларының жүйесі болып табылады.

Жедел-іздестіру іс-шараларын жүргізуге уәкілетті органдар ЖІҚ туралы Заңның 6-бабында көрсетіледі.

Жедел-іздістіру қызметінде жүзеге асырылатын іс-шаралар осы қызметтің мәнін құрайды және бірінші кезекте Жария және жария емес болып бөлінеді. Дауысты дыбыстар-бұл арнайы (құпия) құралдарды, әдістер мен әдістерді қолданбай ашық өткізілетін іс-шаралар. Айтылмағандар-бұл арнайы күштерді, құралдарды, әдістер мен әдістерді қолдана отырып, олар өткізілетін объектілерден, сондай-ақ қоршаған ортадан жасырын түрде жүзеге асырылатын іс-шаралар. «Қылмыстың қазіргі тенденцияларын, оның ұйымдасқан сипатын, қоғамдық қауіптіліктің жоғарылауын, қарулану мен агрессивтіліктің жоғары дәрежесін, қылмыстық топтар мен құрылымдардың заңдастырылған сипатын, олардың кез-келген әлеуметтік бақылауға ұйымдасқан түрде қарсы тұру жүйесін ескере отырып, мемлекет ЖІҚ объектілеріне қарсы тұрудың ең тиімді жасырын құралдары мен әдістерін қолдануға мәжбүр».

Бұдан басқа, жедел-іздістіру қызметінің жүйесін құрайтын іс - шаралар ЖІҚ туралы Заңға сәйкес мыналарға бөлінеді: - жедел - іздістіру (жалпы және арнайы, Заңның 11-бабында ашылады); - ұйымдастырушылық (жедел-іздістіру қызметін ұйымдастыруға, бірінші кезекте ЖІҚ нормативтік құқықтық базасын құруға және жетілдіруге бағытталған); - басқарушылық (жедел-іздістіру қызметін басқаруды қамтамасыз ететін). Басқару теориясына сәйкес, іс-шараларды ұйымдастырушылық және басқарушылық деп бөлу емес, тек басқарушылық іс-шаралар туралы айту дұрысырақ болар еді, өйткені басқару функциясы ұйымдастырушылық функцияны да қамтиды.

2. Жедел-іздістіру қызметінің мақсаттары мен белгілері.

Жедел-іздістіру іс-шараларының мақсаттары Қазақстан Республикасы Конституциясының ережелеріне сәйкес заңда тұжырымдалған және мыналарды қамтиды:

- Қазақстан Республикасы азаматтарының, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын немесе уақытша болатын шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін қорғау;

- меншікті қорғау (мемлекеттік, жеке);

- қоғам мен мемлекеттің қылмыстық қол сұғушылықтардан, сондай-ақ шет мемлекеттердің арнаулы қызметтері мен халықаралық ұйымдардың барлау-диверсиялық қызметінен қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Айта кету керек, егер алғашқы екі мақсат заңда жеткілікті түрде тұжырымдалған болса, онда үшіншісінің тұжырымы дәл емес болып көрінеді.

Біріншіден, шет мемлекеттердің Қазақстан Республикасына қарсы арнаулы қызметтерінің барлау-диверсиялық қызметі біздің мемлекетіміздің қылмыстық заңнамасына сәйкес қазірдің өзінде құқыққа

қайшы (Қылмыстық) болып табылады және оны қосымша бөлудің қажеті жоқ.

Екіншіден, заң мәтінінде көрсетілгендей, халықаралық ұйымдардың немесе олардың арнайы қызметтерінің Қазақстан Республикасына қарсы қылмыстық қол сұғушылықтары туралы айту кем дегенде дұрыс емес. Халықаралық ұйымдардың басым көпшілігінің қызметі жақсы мақсаттарға бағытталған және ешқандай жағдайда қылмыстық емес. Қазақстан Республикасына, қылмыстық халықаралық, сондай-ақ Қазақстан аумағынан да, шет мемлекеттерден де жүзеге асырылатын басқа да ұйымдарға қарсы бағытталған құқыққа қайшы қызмет туралы айту дұрысырақ болар еді. Бірақ бұл қызмет заңсыз болғандықтан, оны бөлек бөлудің қажеттілігі, сондай-ақ шет мемлекеттердің арнайы қызметтерінің қызметі жоқ. Бұдан басқа, заңда баяндалған жедел-ізвестіру қызметінің үшінші мақсатын тұжырымдауда шет мемлекеттердің арнаулы қызметтерінің қызметкерлері немесе агенттері, сондай-ақ қандай да бір қылмыстық ұйымдардың қатысушылары болып табылмайтын, Қазақстан Республикасына қарсы құқыққа қарсы қызметті жүзеге асыра алатын жекелеген адамдар жіберілді.

Осыны ескере отырып, жедел-ізвестіру қызметінің үшінші мақсатын тұжырымдауды оның бірінші бөлігімен ғана шектеуге және мынадай түрде жүзеге асыруға болады: қоғам мен мемлекеттің қылмыстық қол сұғушылықтардан қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Бұл тұжырым қоғам мен мемлекетті Қазақстан Республикасына қарсы шет мемлекеттердің арнаулы қызметтерінің, қылмыстық халықаралық және басқа да ұйымдардың, сондай-ақ жекелеген адамдардың қылмыстық әрекеттерінен қорғауды көздейді. Айтпақшы, Ресей Федерациясының «жедел-ізвестіру қызметі туралы» Заңында жоғарыда келтірілген пайымдаулардың дұрыстығын растайтын ЖІҚ мақсаттарының бірінде дәл осындай тұжырым келтірілген.

Қоғам қауіпсіздігі және мемлекет қауіпсіздігі ұғымдарының мазмұны заңда ашылмаған. Сонымен бірге, бұл ұғымдар ұлттық қауіпсіздіктің құрамдас элементтері болып табылады, ол 1998 жылғы «Ұлттық қауіпсіздік туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес елдің ұлттық мүдделерін нақты және ықтимал қауіптерден қорғау жағдайын білдіреді. Ұлттық мүдделер Қазақстан Республикасының саяси, экономикалық, әлеуметтік және басқа да қажеттіліктерін қамтиды, олардың іске асырылуына мемлекеттің адам мен азаматтың конституциялық құқықтарын, қазақстандық қоғамның, іргелі мемлекеттік институттардың құндылықтарын қорғауды қамтамасыз ету қабілеті байланысты болады. Жоғарыда аталған ұлттық мүдделерге сүйене отырып, жедел-ізвестіру қызметінің мақсатын қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қылмыстық қол сұғушылықтан қорғаумен ғана шектеу, яғни құқық қорғау функциясы мүлдем дұрыс болмайтын сияқты. Бұл қызмет сонымен қатар мемлекеттік және қоғамдық институттарға осы мүдделерді

қамтамасыз етуде өзіне тән әдістермен, күштермен және құралдармен жәрдемдесуге бағытталған. Сонымен қатар, ЖІҚ туралы Заң жедел-ізвестіру қызметінің осындай арнайы функциясын көздейді, ол өз көрінісін тапты, атап айтқанда, Заңның 2-бабында, онда ЖІҚ құқық қорғау функциясымен байланысты емес немесе ішінара ғана байланысты бірқатар міндеттер тізбесі келтірілген. Мысалы, мемлекеттің экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайтуға жәрдемдесу міндеті, Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндет, мемлекеттік шекараны қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі міндет. Осыған байланысты жедел-ізвестіру қызметінің үшінші мақсатын тұжырымдауды былайша баяндау дұрысырақ болар еді: қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Баяндалғанды ескере отырып, сондай-ақ ЖІҚ туралы Заңның 1-бабында айтылған жедел-ізвестіру іс-шаралары жүйесінің қандай да бір ғылыми негіздемесі осы уақытқа дейін жүргізілмегенін ескере отырып, жедел-ізвестіру қызметінің нақтыланған тұжырымдамасын былайша тұжырымдауға болады: жедел ізвестіру қызметі - бұл азаматтардың өміріне, денсаулығына, құқықтарына, бостандықтары мен заңды мүдделеріне, меншігіне құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау мақсатында өз құзыреті шегінде Қазақстан Республикасының Конституциясына, ЖІҚ туралы Заңға, Қазақстан Республикасының басқа да заңдары мен нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар жүзеге асыратын Жария және жария етілмеген жедел-ізвестіру және басқару іс-шараларының жүйесі, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету. ЖІҚ туралы Заңның, сондай-ақ жасалған анықтаманың мазмұнынан жедел-ізвестіру қызметінің келесі белгілерін ажыратуға болады:

- мемлекеттік сипат, оған сәйкес жедел-ізвестіру қызметі-бұл өздеріне берілген құзырет шеңберінде заңда айқындалған мемлекеттік органдар ғана жүзеге асыруға құқығы бар мемлекеттің қызметі;

- азаматтардың өміріне, денсаулығына, құқықтарына, бостандықтары мен заңды мүдделеріне, меншігіне құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғауға, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған;

- заңда жарияланған және ведомстволық нормативтік құқықтық актілерде көрсетілген ЖІҚ қағидаттарына сәйкестігі;

- заңда айқындалған жедел-ізвестіру іс-шараларын жүзеге асыру нәтижесінде қойылған міндеттерді шешу;

- жұмыстың дауысты және айтылмаған формаларының үйлесімі;

- заңмен рұқсат етілген ЖІҚ күштері мен құралдарын қолдану;

- бақылау және қадағалау.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-ізвестіру қызметінің түсінігін атаңыз.
2. Жедел-ізвестіру қызметінің мақсаттары мен белгілері қандай?
3. «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабында қандай анықтама беріледі?
4. ЖІҚ туралы Заң жедел-ізвестіру қызметінің қандай арнайы функцияларды көздейді?
5. Жедел-ізвестіру қызметінің белгілерін ажыратып беріңіз№

3 тақырып. Жедел ізвестіру қызметінің тапсырмалары мен функциялары

1. Жедел-ізвестіру қызметінің міндеттері
2. Жедел-ізвестіру қызметінің функциялары

1. Жедел-ізвестіру қызметінің міндеттері

Жедел-ізвестіру қызметінің қаралған мақсаттарына сәйкес ЖІҚ туралы Заңның 2-бабында жедел-ізвестіру қызметінің міндеттері тізбеленеді:

- адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын, заңды мүдделерін, меншікті құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау;
- қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуға жәрдемдесу;
- қылмыстарды анықтау, олардың алдын алу және жолын кесу;
- қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамдарды, сондай-ақ қылмыстық іс үшін маңызы бар нәрселер мен құжаттарды анықтау;
- анықтау, тергеу органдарынан және соттан жасырынып жүрген, қылмыстық жауаптылықтан, жазаны өтеуден немесе пробациялық бақылаудан жалтарып жүрген адамдарды, хабарсыз кеткен азаматтарды және заңмен көзделген жағдайларда өзге де адамдарды ізвестіру жөніндегі шараларды жүзеге асыру, сондай-ақ табылған танылмаған мәйіттерді сәйкестендіру;
- Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын күзетуді қамтамасыз ету;
- мемлекеттік құпияларды немесе заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтерді қорғауды қамтамасыз ету;
- ұйымдарға коммерциялық құпияны қорғауда жәрдемдесу;
- күзетпен ұстау немесе бас бостандығынан айыру орындарында Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген режимді ұстап тұру;

- күзетпен ұстау немесе бас бостандығынан айыру орындарындағы күдіктілердің, айыпталушылардың, сотталушылардың, сотталғандардың, персоналдың және өзге де адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

- жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

Жоғарыда аталған жедел-ізвестіру қызметінің үш мақсатының біріншісі мен екіншісін қайталау арқылы аталған міндеттердің біріншісін баяндау негізсіз болып көрінетінін атап өткен жөн. Тапсырмалар көрсетілген мақсаттарды нақтылап, оларға жету жолдарын көрсетіп, оларды қайталамауы керек. Бұл тұрғыда 2-бапта баяндалған үшінші және төртінші міндеттер (қылмыстарды анықтау, алдын алу, жолын кесу, ашу және ізвестіру) алғашқы екі мақсатқа (азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын, заңды мүдделерін және Меншігін құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау) қол жеткізуге бағытталған.

Бұл заңдағы екінші міндетті тұжырымдауға да қатысты (қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуға жәрдемдесу), ол іс жүзінде Заңның 1-бабына қарағанда біршама өзгертілген түрде ЖІҚ үшінші мақсатын білдіреді. Бұл мақсатқа қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне төнетін қатерлер туралы ақпарат алу, сондай-ақ Қазақстан қауіпсіздігі мәселелеріне, оның ішінде экономика және қорғаныс қабілеттілігі саласындағы тікелей қатысы бар объектілерге мақсатты әсер ету нәтижесінде қол жеткізуге болатынын ескере отырып, осы мақсатқа қол жеткізуге бағытталған міндеттерді мынадай түрде тұжырымдау орынды болып көрінеді: қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне қауіп төндіреді. Өзіне осындай қауіп төндіретін немесе Қазақстан Республикасының экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайту тұрғысынан қызығушылық тудыратын объектілерге мақсатты ықпал ету.

Жедел-ізвестіру қызметінің әрбір міндеті оны шешу үшін ЖІҚ әртүрлі бағыттарының күштерін, құралдары мен әдістерін пайдалануды көздейді:

- біріншісі (азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын, заңды мүдделерін және Меншігін құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау) негізінен қылмыстық-ізвестіру және әкімшілік-ізвестіру қызметін жүзеге асыру нәтижесінде шешіледі;

- екіншісі (қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуға жәрдемдесу) негізінен барлау және қарсы барлау қызметін жүзеге асыру нәтижесінде шешіледі;

- үшіншісі (қылмыстарды анықтау, алдын алу, жолын кесу және ашу) және төртіншісі (анықтау, тергеу және сот органдарынан жасырынған, қылмыстық жазадан жалтарған адамдарды, хабар-ошарсыз кеткен азаматтарды және заңнамада көзделген жағдайларда өзге де адамдарды

ізвестіру)-қарсы барлау, қылмыстық-ізвестіру, әкімшілік-ізвестіру қызметінің нәтижесінде, ал шетелде жедел-ізвестіру іс-шараларын және барлау қызметін жүргізу қажеттілігіне байланысты кейбір жағдайларда;

-бесінші (шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың барлау-диверсиялық қызметін анықтау, алдын алу және жолын кесу), сегізінші (мемлекеттік және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету; меншік нысанына қарамастан кәсіпорындарға, мекемелер мен ұйымдарға коммерциялық құпияны қорғауға жәрдемдесу) қарсы барлау және барлау қызметінің нәтижесінде шешіледі;

Шет мемлекеттердің арнаулы қызметтерінің барлау-диверсиялық қызметі де Қазақстан Республикасының Қылмыстық Заңында көзделген қылмыс болып табылатындығын ескере отырып, бесінші міндет үшінші міндетпен біріктірілуі тиіс (қылмыстарды анықтау, алдын алу және ашу).

- алтыншы (Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету) барлау және қарсы барлау қызметін жүзеге асыру, сондай-ақ арнайы шаралар қабылдау нәтижесінде шешіледі;

- жетінші (мемлекеттік шекараны қорғауды қамтамасыз ету) барлау және қарсы барлау қызметін жүргізу нәтижесінде шешіледі. Бұл ретте біз физикалық - әскери емес, жедел, яғни жедел-ізвестіру қызметінің күштері, құралдары мен әдістері арқылы жүзеге асырылатын, шекараны қорғау туралы айтып отырмыз;

- тоғызыншы (қылмыстық-атқару заңнамасында белгіленген режимді бас бостандығынан айыру орындарында ұстау) түзеу мекемелерінде жедел ізвестіру қызметін (қылмыстық-ізвестіру және әкімшілік-ізвестіру) жүргізу (қылмыстар мен басқа да құқық бұзушылықтарды, оның ішінде қашуды анықтау, алдын алу және жолын кесу; бұрын жасалған, бірақ ашылмаған қылмыстарға және құқық қорғау органдарына оларды ашуға жәрдемдесу; пенитенциарлық жүйе қызметкерлерінің сотталғандармен жанжалдарын, тыйым салынған байланыстарын, аймаққа есірткі заттарының, спирттік ішімдіктердің, қарудың және басқа да тыйым салынған заттардың ену арналарын анықтау). Айта кету керек, ЖІҚ туралы заңнан басқа, түзеу мекемелеріндегі жедел-ізвестіру қызметінің міндеттері Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару кодексінің 100-бабында көрсетілген, соған сәйкес олардың қатарына мыналар кіреді:

- жазаларды орындау тәртібі мен шарттарын, сотталғандардың, мекемелер персоналының және өзге де адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

- мекемелерде дайындалып жатқан және жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың және жазаны өтеу тәртібін бұзушылықтардың алдын алу, анықтау, жолын кесу;

- мекемелерден қашып шыққан сотталғандарды, сондай-ақ бас бостандығынан айыру түріндегі жазаны өтеуден жалтарып жүрген сотталғандарды іздестіру;

- сотталғандардың мекемеге келгенге дейін жасаған қылмыстарын анықтауға және ашуға жәрдемдесу;

- барлау және (немесе) нұксан келтіру акцияларының алдын алу, ашу және жолын кесу болып табылады.

Жедел-іздестіру, қарсы барлау қызметін және жасырын тергеу іс-қимылдарын мекемелердің уәкілетті қызметтері, сондай-ақ басқа да уәкілетті мемлекеттік органдар өз құзыреті шегінде жүзеге асырады.

2. Жедел-іздестіру қызметінің функциялары.

ЖІҚ қызметінің мақсаты, шеңбері оның функцияларында көрініс табады.

Жедел-іздестіру қызметінің екі функциясын ажыратуға болады - құқық қорғау және арнайы. Құқық қорғау функциясы құқық қорғау органдарын шешуге арналған, ал арнайы функция ЖІҚ Заңында көрсетілген басқа міндеттерді шешуге арналған.

Жедел-іздестіру қызметі бойынша (Қазақстанда да, одан тыс жерлерде де) барлық дерлік ашық ғылыми және оқу жарияланымдарын құқық қорғау органдарының қызметкерлері жүзеге асырды. Бұл ЖІҚ туралы Заңның бірқатар ережелерін түсіндіруге, ең алдымен, жедел-іздестіру қызметінің құқық қорғау функциясына баса назар аудару және ЖІҚ - ның басқа маңызды функциясын-құқық қорғау органдарынан асып түсетін арнайы функцияны мүлдем елемей арқылы айтарлықтай әсер етеді. Сонымен қатар, құқық қорғау функциясының белгілі бір басымдығы ЖІҚ туралы заңның өзінде де байқалады. Атап айтқанда, осы Заңның 1-бабында жедел-іздестіру қызметінің құқық қорғау мақсаттары ғана аталады, соның негізінде барлық жедел-іздестіру қызметі құқық қорғау қызметін жүзеге асыруға, яғни заңда белгіленген нақты құқықтық нормалардың бұзылуын анықтауға, алдын алуға және жолын кесуге бағытталған деген қорытынды жасауға болады. Алайда, «жедел-іздестіру қызметі туралы» Заңның 2-бабында таза құқық қорғау міндеттерінен басқа, құқық қорғау функциясына мүлдем қатысы жоқ немесе бар, бірақ тек ішінара ЖІҚ міндеттері деп аталады. Бұл қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуға жәрдемдесу; Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету; мемлекеттік шекараны қорғауды қамтамасыз ету сияқты міндеттер; мемлекеттік және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету; коммерциялық құпияны қорғауда кәсіпорындарға, мекемелер мен ұйымдарға (меншік нысанына қарамастан) жәрдемдесу; жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын

органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Аталған міндеттер ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдардың қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету функцияларын немесе жоғарыда атағанымыздай, арнайы функцияны орындауы нәтижесінде шешіледі.

Осыған байланысты аталған екі жедел-ізвестіру қызметінің - құқық қорғау және арнайы функцияларының әрқайсысының мазмұнын неғұрлым нақты анықтау қажеттілігі туындайды.

Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функциясы азаматтарды, меншікті, жалпы қоғамды және мемлекетті қылмыстық кодексте көзделген қылмыстық қылмыстар, әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексте көрсетілген әкімшілік құқық бұзушылықтар, пенитенциарлық жүйе мекемелерінде ұстау режимін бұзушылықтар кіретін құқыққа қайшы әрекеттерден қорғау үшін заңда айқындалған ЖІҚ күштерін, құралдары мен әдістерін пайдалануға бағытталған, Қазақстан Республикасының Қылмыстық-атқару кодексінде қаралатындар.

ЖІҚ-ның бұл функциясы қылмыстық әділеттің басқа да бірқатар функцияларында маңызды орын алады, атап айтқанда: анықтау, тергеу, сот, қылмыстық-атқару, әкімшілік-құқықтық, криминологиялық профилактика (қылмыстың әлеуметтік профилактикасы). Оның мәні, біріншіден, жедел-ізвестіру қызметіне тән күштердің, құралдар мен әдістердің көмегімен қылмыстық процестің шеңберінен тыс құқық қорғау міндеттерін өз бетінше тиімді шешуге мүмкіндік беретіндігімен, екіншіден, қылмыстық әділеттің барлық басқа функцияларын жүзеге асыруға ықпал ететіндігімен анықталады, олар көп жағдайда ЖІҚ мүмкіндіктерін қолданбай орындалмайды. Осылайша, заңсыз әрекеттерді анықтау негізінен жедел-ізвестіру шараларының нәтижесінде пайда болады. Құқық бұзушылықтардың алдын алу міндеті де негізінен жедел-ізвестіру қызметі барысында шешіледі. Жасалған қылмыстар көбінесе жедел-ізвестіру әдістерінің көмегімен алдын-ала немесе түпкілікті тоқтатылады. Жедел-ізвестіру іс-шаралары барысында табылған және өндірілген материалдарсыз анықтау мен тергеу іс жүзінде жүзеге асырыла алмайды. Қылмыстық іс жүргізу дәлелдемелері ретінде ҚР ҚПК талаптарына сәйкес ресімделген осы материалдар көптеген жағдайларда сот шешімін шығаруға негіз болып табылады.

Жедел-ізвестіру қызметі түзеу-еңбек мекемелерінде құқық қорғау қызметін жүзеге асырудың негізгі құралдарының бірі болып табылады.

Жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу нәтижесінде (мемлекеттік шекараны бұзу, шетелдіктер үшін Қазақстан Республикасының аумағында болу және жүріп-тұру режимін бұзу және т.б.) бірқатар әкімшілік құқық бұзушылықтар анықталуы, алдын алынуы және жолын кесілуі мүмкін.

Жедел-ізвестіру қызметінің нәтижесінде алынған материалдар, әдетте, криминологиялық профилактиканы жүзеге асыру үшін негіз болып табылады.

Жедел-іздістіру қызметін заңнамалық тану, осы қызметтің құқық қорғау функциясын қылмыстық әділеттің дербес функциясы ретінде айқындау, ЖІҚ-ны құқық қорғау қызметінің негізгі түрлерінің тізбесіне енгізу, сондай-ақ сот сараптамасы мен қылмыстық процестің құқықтық сипатына байланысты қастандық, жасырын жұмыс әдістерін қолдану мүмкіндігінен айырылуымен түсіндіріледі, ал қылмыскерлер оларды өздерінің құқыққа қарсы әрекеттерін жүзеге асыру кезінде белсенді пайдаланады қызметі. Сондықтан қылмыспен тиімді күресу үшін арнайы қастандық, жасырын күштер, құралдар мен әдістерді қолдана отырып, Құқық қорғау қызметін заңнамалық рәсімдеу және ұйымдастыру қажеттілігі туындайды. Қылмыстың қазіргі тенденцияларын, оның ұйымдасқан сипатын, қоғамдық қауіптіліктің жоғарылауын, қарулану мен агрессивтіліктің жоғары дәрежесін, қылмыстық топтар мен құрылымдардың заңдастырылған сипатын, олардың кез келген әлеуметтік бақылауға ұйымдасқан түрде қарсы тұру жүйесін ескере отырып, мемлекет ЖІҚ объектілеріне қарсы іс-қимылдың неғұрлым пәрменді жасырын құралдары мен әдістерін қолдануға мәжбүр.

Жедел-іздістіру қызметінің арнайы функциясы қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелерімен байланысты заңда айқындалған міндеттерді ЖІҚ-ға тән арнайы күштермен, құралдармен және әдістермен шешу болып табылады.

Мұндай функцияның қажеттілігі Мемлекетте тек ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдарға ғана тән арнайы күштерді, құралдар мен әдістерді қолдана отырып шешуге болатын міндеттердің болуымен анықталады. Бұл қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне төнетін қатерлер туралы мәліметтерді алу, Қазақстан Республикасының экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайту тұрғысынан өзіне қауіп төндіретін немесе қызығушылық тудыратын объектілерге мақсатты ықпал ету; Президенттің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету; мемлекеттік шекараны қорғауды қамтамасыз ету сияқты міндеттер; мемлекеттік және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету; коммерциялық құпияны қорғауда кәсіпорындарға, мекемелер мен ұйымдарға (меншік нысанына қарамастан) жәрдемдесу; жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Жедел-іздістіру қызметінің құқық қорғау және арнаулы функциясын тиісінше құқық қорғау органдары мен арнаулы қызметтер жүзеге асырады, олар бірге ЖІҚ жүзеге асыратын органдарға жатады. Құзыреттілікке байланысты бұл органдардың кейбіреулері таза құқық қорғау органдары болуы мүмкін, басқалары арнайы, ал басқалары құқық қорғау органы мен арнайы қызметтің симбиозы болуы мүмкін.

Құқық қорғау органдары құқық қорғау қызметін жүзеге асыру, яғни қылмыстар немесе өзге де құқыққа қайшы әрекеттер үшін жауапкершілікті

белгілейтін нақты құқықтық нормалардың бұзылуын анықтау, алдын алу, жолын кесу және ашу, сондай-ақ бұзылған құқықтарды қалпына келтіру міндеттері жүктелген мемлекеттік органдар болып табылады.

Арнайы қызметтерді арнайы күштерді, құралдар мен әдістерді қолдану арқылы ел ішінде де, одан тыс жерлерде де ұлттық мүдделерді, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қорғау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік органдар деп атайды.

Арнаулы күштерді, құралдар мен әдістерді (жедел-ізвестіру іс-шараларын) заңды пайдалануға тек ЖІҚ жүзеге асыратын органдарға ғана рұқсат етілетінін ескере отырып, барлық арнаулы қызметтер осы органдарға жатады.

Осылайша, Қазақстан Республикасында ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың ішінен тек ішкі істер органдарын, қылмыстық-атқару жүйесін және сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің таза құқық қорғау органдары деп атауға болады. Ұлттық қауіпсіздік органдары мен Мемлекеттік Күзет қызметі өз құзыреті бойынша құқық қорғау бағытындағы (заңнамамен Ұлттық қауіпсіздік органдары мен Мемлекеттік Күзет қызметінің қарауына жатқызылған қылмыстарды анықтау, алдын алу және жолын кесу), сондай-ақ арнайы қызметтің (қоғам мен мемлекеттің сыртқы және ішкі қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оның қорғаныс қызметін нығайту жөніндегі барлау және қарсы барлау қызметін жүзеге асыру) міндеттерін шешуге арналған. және экономикалық әлеуетін; Қазақстан Республикасының Президентін, Парламентін, Үкіметін ел қауіпсіздігіне төнетін қатерлер туралы хабардар ету; Президенттің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету).

Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің Бас барлау басқармасы ЖІҚ туралы заң шеңберінде мемлекеттің әскери қауіпсіздігі мен оның қорғаныс әлеуетін нығайту үшін маңызы бар барлау ақпаратын өндіруге, сондай-ақ әскери, ал кейбір жағдайларда бейбіт уақытта Қазақстан Республикасының қауіпсіздігі мүддесі үшін арнайы іс-шаралар өткізуге бағытталған арнайы қызмет болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндетін негізінен Қазақстан Республикасының арнайы қызметтері орындайды деген қорытынды жасауға болады. Сонымен бірге, белгілі бір дәрежеде оның шешіміне құқық қорғау органдары да өз құзыреті шеңберінде қатысады. Құқық бұзушылықтарға қарсы күресті жүзеге асыра отырып, бұл органдар қоғам мен мемлекеттің, ең алдымен ішкі, ал кейбір жағдайларда (шет мемлекеттердің арнайы қызметтерімен, Халықаралық қылмыстық ұйымдармен және т.б. Күрес) және сыртқы қауіпсіздікті қамтамасыз етуге ықпал ететіні сөзсіз.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-іздестіру қызметінің міндеттерін атаңыз?
2. Жедел-іздестіру қызметінің функциялары қандай?
3. Жедел-іздестіру қызметінің әрбір міндеті оны шешу үшін ЖІҚ қандай күштері, құралдары мен әдістерін пайдалануды көздейді?
4. Қазақстан Республикасы Қылмыстық-атқару кодексінің 100-бабында қандай міндеттер қарастырылған?
5. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдарды атаңыз?

4 тақырып. Жедел іздестіру қызметінің құқықтық негіздері мен қағидаттары

1. Жедел-іздестіру қызметінің құқықтық негізі
2. Жедел-іздестіру қызметінің принциптері

1. Жедел-іздестіру қызметінің құқықтық негізі.

Жедел-іздестіру қызметі құқықтық негіздері – жедел-іздестіру қызметі аясында пайда болған қатынастарды реттейтін заңнамалық және басқа да нормативтік актілердің жиынтығы.

Жедел-іздестіру қызметінің құқықтық негіздерін құрайды:

- Қазақстан Республикасының Конституциясы;
- Қазақстан Республикасының заңдары;
- Нормативтік құқықтық актілер;
- ПМ бұйрықтары;
- Сот құжаттары;
- Қазақстан Республикасының халықаралық келісім шарттары.

Қазақстан Республикасының Конституциясы мемлекеттің жоғары заң күшіне ие болған және ол өзінің бір бағыты ретінде азаматтардың құқық қорғау органдары арасында пайда болған қатынастарын реттейді. Жедел-іздестіру қызметі үшін мынадай бекітілген конституциялық нормалар маңызды болып табылады:

- мемлекеттің ең қымбат қазынасы – адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары болып саналуы;
- заң мен сот алдында жұрттың теңдігі;
- әркімнің жеке өміріне, өзінің және отбасының құпиясына қол сұғылмауына, абыройы мен ар - намысының қорғалуына құқығы;
- әркімнің өз құқықтары мен бостандықтарының сот арқылы қорғалу құқығы;
- ешкімнің өз кінәсін мойындауға міндетті еместігі.

Қазақстан Республикасының Конституциясынан кейін жедел-іздестіру қызметін құқықтық реттеудегі маңызды болып 1994 жылғы 15 қыркүйекте қабылданған Қазақстан Республикасының «*Жедел-іздестіру қызметі*

туралы» Заңы (Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің Жаршысы, 1996 ж., № 13-14, 199-құжат; 1995., № 24, 167-құжат; Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 1996 ж., № 14, 275-құжат; 1998 ж., № 24, 436-құжат; 2000 ж., № 3-4, 66-құжат; 2001 ж., № 8, 53-құжат; № 17-18, 245-құжат; 2002 ж., № 4, 32-құжат; № 23, 142 құжат; № 24, 154-құжат; 2005 ж., № 13, 53-құжат; 2007 ж., № 2, 18-құжат; 2009 ж., № 6-7, 32-құжат) табылады. Осы Заң Қазақстан Республикасы аумағында жүзеге асырылатын жедел-ізвестіру қызметінің мазмұнын айқындайды және оны жүргізу кезінде заңдылықты құқықтық кепілдіктері жүйесін баянды етеді.

Қазақстан Республикасының «Құқық қорғау қызметі туралы» заңы. 6.01.2011 ж. № 380-IVЗРК заңдарымен толықтырылған.

Полиция қызметкерлерінің құқықтарына жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асыру мүмкіндіктері берілген, яғни қоғамдық тәртіпті қорғау және қоғамдық қауіпсіздікті, соның ішінде төтенше немесе әскери жағдай ахуалында қамтамасыз ету; қылмыстар мен әкімшілік құқық бұзушылықтардың алдын алу, анықтау, жолын кесу, қылмыстарды ашу және қылмыскерлерді ізвестіру.

Қазақстан Республикасының 15 наурыз 1999 жылғы № 349-І «Мемлекеттік құпиялар туралы» Заңы. Осы Заң Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мүддесінде мемлекеттік құпияларды қорғаудың құқықтық негіздері мен бірыңғай жүйесін айқындайды, мәліметтерді мемлекеттік құпияларға жатқызуға, оларды құпияландыруға, оларға билік етуге, оларды қорғау мен құпиясыздандыруға байланысты туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді.

Сонымен қатар жедел-ізвестіру қызметі аясындағы пайда болған мәліметтерді мемлекеттік құпияларға жатқызуды; мемлекеттік қызметшілер мен лауазымды тұлғаларды жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруда мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтермен жұмыс істеуге рұқсат беру тәртібін бекітеді.

Қазақстан Республикасының «Ұлттық қауіпсіздігі туралы» 1998 жылғы 26 маусымдағы № 233-І Заңы. Осы заң мемлекеттік органдардың, меншік нысандарына қарамастан ұйымдардың және азаматтардың ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы құқықтық қатынастарын реттейді. Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мақсатын, жүйесі мен бағыттарын белгілейді.

Қазақстан Республикасының «Прокуратура туралы» 1995 жылғы 21 желтоқсандағы № 2709 Заңы (2007 жылғы 21 мамырдағы № 13- III Заңдармен толықтырулар мен өзгертулер енгізілген). Аталған заң прокуратураның күзіретін белгілей отырып жедел-ізвестіру қызметіндегі заңдылықтарды сақтауда қадағалауды жүзеге асырады.

Қазақстан республикасының Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі 2014 жылғы 4 шілде № 231-V Заңымен

қабылданған. Осы заңмен қылмыстарды ашу мен алдын алудағы тергеуші мен жедел-ізвестіру қызметінің өзара бірлескен әрекеттерін жүзеге асырудың тәртібін; жасырын тергеу әрекеттерін жүргізу үшін қылмыстардың тізбегін; жедел-ізвестіру шараларын жүргізу үшін анықтау органдарымен қажетті деп танылған ұйғарымдарды белгілейді.

Қазақстан Республикасының *Қылмыстық кодексі* 2014 жылы 3 шілде (№ 226-V) қабылданған. Жедел-ізвестіру қызметімен қылмастарды ашу мен алдын алу үшін қажетті қылмыстардың материалдық белгілерін анықтау мен сипаттауға бағытталған.

Қазақстан Республикасының *Қылмыстық-атқару кодексі* 2014 жылғы 5 шілдедегі № 234-V Заңымен қабылданған. Жазаны және сотталғандарға қылмыстық құқықтық ықпал етудің өзге де шараларын атқару мен өтеудің тәртібін жағдайларын белгілей отырып мекемелерде жедел-ізвестіру қызметімен қылмыстарды ашу мен алдын алу жолдарын қарастырады.

Жедел-ізвестіру қызметі аясындағы пайда болған маңызды қатынастарды реттеудегі халықаралық құқықтық актілердің қатарына жатқызуға болады:

- БҰҰ Бас Ассамблеясымен 1948 жылғы 10 желтоқсанда қабылданған «адам құқықтарының жалпы декларациясы».

- БҰҰ Бас Ассамблеясымен 1966 жылғы 19 желтоқсанда қабылданған «азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт»;

- Еуропа кеңесімен 1950 жылы 4 қарашада қабылданған «адамдардың құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау туралы Еуропалық конвенция».

2. Жедел-ізвестіру қызметінің принциптері.

Қағида (ол латын тілінде «Principium» негіз, бастапқы деген мағнаны береді), яғни біріншіден негізгі, бастапқы теориялау жағдайы, т.б. жетекші, негізгі қызметтің тәртібі. Екінші мағынада: ішкі сендіру, затқа көз қарас, норманың іс әрекетін анықтау. Үшінші мағынада: құрылу негізі, қандай болсын механизмнің әрекеті.

Философияда «қағиданың түсінігі заң көлемінен шықпайтын жалпы теорияны қамтитын, құқық саласының негізін, жағдайын танумен түсіндіріледі.

Қазақстан Республикасы Жедел ізвестіру қызметі Конституцияға сүйене отырып, бірқатар қағидаларды қылмыспен күресуде өз алдына іске асыру міндеті ретінде қойып отыр. Жедел ізвестіру қызметі өзінің алға қойған барлық міндеттерін белгілі бір шеңбер ішінде арнайы қағидаларды сақтау арқылы жүзеге асыра алады.

«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» заңның 3-ші бабына сәйкес «Жедел-ізвестіру қызметі заңдылық, жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау, қадір-қасиетін құрметтеу, азаматтардың заң

алдындағы теңдігі қағидаттарына сәйкес, астыртын әрекет ету, жария және жария емес әдістерді ұштастыру, кәсіби әдеп негізінде жүзеге асырылады» делінген.

Өзінің мазмұны бойынша жедел-ізвестіру қағидаларын үлкен үш топқа бөлуімізге болады:

Бірінші топты әлеуметтік - құқықтық қағидалар құрайды (жедел-ізвестіру қызметінің әлеуметтік-құқықтық мәнін ашып көрсетеді) Қазақстан Республикасы Конституциясымен бекітілген ержелермен анықталады.

- Заңдылық яғни қылмыстылық және жазалылық тек қана қылмыстық заңмен анықталады. Қазақстан Республикасы Конституцияның 4, 84-баптары. «Қылмыстық заңды ұқсастығына қарай қолдануға жол берілмейді» делінген. Заңдылық қағидалары жедел-ізвестіру қызметін реттеуде, құқықтық актілерді қолдануда құқықтық негіздерді сақтауымен байланыстырылады;

- Құқықтар мен бостандықтарды сақтау жедел ізвестіру қызметінің келесі бір қағидасы. (Конституцияның 12, 13, 15, 16, 18-33 баптары). Аталған қағидаларға сәйкес жедел-ізвестіру шараларын жүргізуде азаматтардың құқықтары мен бостандықтары қатаң түрде сақталуы тиіс. Олардың шектелуі тек қана заң шеңберінде жүзеге асырылады;

- Жеке тұлғалардың абыройын құрметтеу – қағидасы. Қазақстан Республикасы Конституциясы 17-бабына сәйкес «адамның қадір-қасиетіне қол сұғылмайды. Ешкімді азаптауға, оған зорлық-зомбылық жасауға, басқадай қатыгездік немесе адамдық қадір-қасиетін қорлайтындай жәбір көрсетуге не жазалауға болмайды» делінген. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізу барысында мұндай қағидалардың бұзылмауына аса назар аударылады;

- Азаматтардың заң алдындағы теңдігі – қағидасы. Қазақстан Республикасы Конституциясының 14-бабына сәйкес «заң мен сот алдында жұрттың бәрі тең. Тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүлктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, нанымына, тұрғылықты жеріне байланысты немесе кез келген өзге жағдаяттар бойынша ешкімді ешқандай кемсітуге болмайды» делінген. Аталған қағидаға сәйкес жедел-ізвестіру шараларын жүргізу барысында заң алдындағы теңдік қағидасы белгілі бір деңгейде сақтала отырып іске асырылады.

Екінші топты - жедел-ізвестіру қызметін ұйымдастырушылық - қағидалары құрайды. Бұл қағидалар жедел-ізвестіру қызметінің алдында тұрған міндеттерімен және жедел жағдайлардың ерекшелігімен байланыстырылады.

- Аумақтық – қағидасы. Жедел – ізвестіру қызметінің ұйымдастырылуы Қазақстан Республикасының әкімшілік - аумақтық бөлінуімен, яғни облыстық, қалалық, аудандық, болып ұйымдастырылады.

Сонымен қатар региондар немесе барлауға алынған елдер бойынша бөлінеді;

- Объектілік – қағидасы. Жедел-ізвестіру қызметі қылмыстардың алдын алу, ашу, барлау бақылау мақсатында маңыздылығы бар, айқындалған орындарда Қазақстан Республикасы аумағында немесе одан тыс жерлерде жүзеге асырылады;

- Бір бағыттылық (линиялық) – қағидасы. Жедел-ізвестіру қызметі қылмыстардың алдын алу, ашу, барлау бақылау мақсатында нақты анықталған бағыт бойынша жүргізіледі;

Үшінші топты - жедел-ізвестіру қызметінің тактикалық – қағидалары құрайды. Олар жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырудағы әдістерді қолдануды анықтайды.

Бұл қағидаларды жалпы және жеке деп екі топқа бөлуімізге болды.

Жалпы тактикалық қағидалар - жедел-ізвестіру қызметінің барлық негізгі бағыттарын, яғни конспирациялық, ашық немесе жасырын әдістер, жедел басып алу, жеке қауіпсіздік, кәсіби этика, жан-жақтылық, толықтылық, объективтілік қағидаларын қамтиды.

Жасырындық (конспирация) қағидасы - жедел-ізвестіру қызметінің маңызды қағидаларының бірі болып танылады. Қылмыстылықты ашуда жедел ізвестіру шараларын қолданудағы нақты бір әдістері мен күштерін, жоспарлары мен бағыттарын ЖІҚ органдарының жасырын, жабық түрде қолдануы. Басқа тұлғалардың қол жеткізуіне тиым салына отырып, жедел-ізвестіру, әкімшілік-құқықтық, тәрбиелік немесе басқада жүйелермен қамтамасыз етіледі.

Жеке қауіпсіздік қағидасы - жасырындық (конспирация) қағидасымен белгілі бір деңгейде үйлесе отырып іске асырылады. ЖІҚ-ты жүзеге асыратын органның немесе оған қатысушы тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталады (қарсыластың арнайы қызметтері, қылмыстық ұйымдардың олардың қызметіне енуі қауіпінен сақтандыруы).

Жасырын және ашық әдістердің үйлесімділік қағидасы. Қазақстан Республикасы «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» заңы немесе басқа да нормативтік-құқықтық актілермен берілген жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асыратын органдардың құқықтарымен негізделеді. Ашық (жасырын емес) немесе жабық (қоршаған әсер ету ортасынан жасырын) жедел-ізвестіру қызметінің әдістерінің өзара бірлескен байланысы. Осымен қатар негізгі тәсілдердің бірі ретінде ашық түрдегі әдістер арқылы сол немесе өзге күтілген нәтижелерге қол жеткізу мүмкін болмаған жағдайларда жасырын әдістер қолданылады.

Қарқындылық (басымдылық) қағидасы - ретінде жедел-ізвестіру қызметінің мақсатына жетудегі белсенділік, мақсатты бағытталғандық, жылдамдық, батыл шешімдер жасау болып табылады.

Жедел дәлелді тәуекелге бару қағидасы - жедел-ізвестіру шараларының міндеттерін шешу барысында қарқындылық қағидасымен тығыз байланысқан түрде іске асырылады. Жедел түрде құқыққа сыйымды шешімдер шығарумен ұштасқан өздерінің шешімдерін батыл қолдануымен сипатталады.

Кәсіби этиканы сақтау қағидасы – болып жедел-ізвестіру қызметін іске асыруда қатаң түрдегі моральді-этикалық және мүдделік нормаларының құқық нормаларымен үйлесімділігі танылады. Бұл нормалар жедел-ізвестіру қызметінің объектілеріне және олардың өзара байланысқан субъектілеріне де қатысты қолдануы тиіс. Адамның жеке басын құрметтеу, абыройы мен ар-ожданын сақтау қағидасымен ұштасады.

Жан-жақтылық пен толықтық және шынайылық қағидасы. Атқарылған шаралар арқылы алынған толық мәліметтердің нәтижесінде негізделген және шынайы шешімдер қабылдау. Олар зерттеуге алынған жағдайлардың астарын объективті түрде ашуға бағытталуы тиіс.

Жеке тактикалық қағидалар. Олардың мазмұнын - қолданылатын әдіс-тәсілдерді мақсатты және тиімді таңдай білу, өткізілетін жедел-ізвестіру шараларының кейбір күштерін дұрыс дайындау мен қолдануды қамтиды. Мысалы, жасырын көмекшілерді табу мен дайындау немесе қолдану, кейбір жеке жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асырудың қағидалары.

Айтылған жедел-ізвестіру қызметінің қағидалары негізге алына отырып, қылмыстылықпен күресудегі қойылған мақсаттар мен міндеттерді шешуде маңызды рол атқарады.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-ізвестіру қызметінің құқықтық негізін атаңыз?
2. Жедел-ізвестіру қызметінің принциптерін атаңыз?
3. Адам құқықтарының жалпы декларациясы қашан қабылданды?
4. Жеке қауіпсіздік қағидасы дегеніміз не?
5. Қарқындылық (басымдылық) қағидасы дегеніміз не?

5 тақырып. Жедел ізвестіру қызметінің субъектілері мен объектілері және олардың міндеттері мен құқықтары

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар
2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың міндеттері

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар.

Субъект – ретінде жалпы адамдарды танымыз. Бірақ адамдар әлеуметтік тірі жандар және олар қоғамдағы белгілі бір ортада өзінің қызметтерін атқарады. Осыған байланысты субъектілер ретінде әр түрлі ведомствалар, кәсіпорындар, ұйымдар танылады. Философияда субъект ретінде «белгілі бір өндіріс шығару тәсілдері мен мәдениетті дамыту деңгейіне ие болатын өзіндік қоғамды» санайды¹. Сол немесе өзге қызметтердің субъектілерін дұрыс бөліп қарастыру олардың қызметтері мен құқықтарын, міндеттерін тиімді бөліп қарастыруға септігін тигізеді.

«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 6-бабы ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың толық тізбесін береді:

Қазақстан Республикасының аумағында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырады:

1. ішкі істер органдары;
2. ұлттық қауіпсіздік органдары;
3. сыртқы барлау саласындағы уәкілетті орган;
4. Қорғаныс министрлігінің әскери барлау органдары;
5. сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет;
6. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі;
7. экономикалық тергеу қызметі жүзеге асырады.

Жедел-ізвестіру қызметінің осы Заңмен белгіленген міндеттерін орындау кезінде оны жүзеге асыруға уәкілдік берілген органдар:

а) жеке және заңды тұлғалардың заңмен қорғалатын құқықтарын, бостандықтары мен мүдделерін, меншікті, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қорғау, оның экономикалық және қорғаныс әлуетін нығайту үшін өз құзыретіне сәйкес қажетті шараларды қолдануға;

б) жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асыру арқылы қылмыстарды анықтауды, олардың алдын алуды, оларды болдырмауды және ашуды, қылмыстық процесте пайдалану үшін олардың нәтижелерін орнықтыруды қамтамасыз етуге, өздерінің қарауындағы қылмыстық істер бойынша жедел-ізвестіру шараларын жүргізу жөнінде тергеушінің жазбаша тапсырмаларын, прокурордың нұсқауын, сондай-ақ соттың ұйғарымын орындауға;

в) қоғам мен мемлекет қауіпсіздігіне қатер төнгенін дәлелдейтін өздеріне белгілі болған жәйттер мен деректерді Қазақстан Республикасының мемлекеттік өкімет пен басқару органдарына дер кезінде хабарлауға;

г) құқықтық көмек туралы шарттар (келісімдер) негізінде тиісті халықаралық құқық қорғау ұйымдары мен шет мемлекеттердің құқық қорғау органдарының тілектерін орындауға;

д) жедел-ізвестіру шараларын жүргізу кезінде, сондай-ақ қылмыстық процесте пайдалану үшін жүргізілген жедел-ізвестіру шараларының нәтижелерін бейнелейтін материалдарды беру кезінде асыратын жағдайда

¹ Краткий словарь по философии. – М.: Издат. полит. литературы, 1979. – С. 312.

қамтамасыз ету және хабарлама көздері құпиясының ашылуына жол бермеу жөніндегі қажетті шараларды қолдануға міндетті.

Аталған баптың негізгі мақсаты ЖІҚ туралы заңның 1-бабындағы көзделген міндеттерді орындауға бағытталған.

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың құқықтары осы заңның 8-бабында орын алған.

Жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін орындау кезінде оны жүзеге асыруға уәкілеттік берілген органдардың:

1) өз құзыреті шегінде осы Заңның 11-бабында көрсетілген жедел-ізвестіру шараларын жария және жасырын жүргізуге;

2) жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін жедел есепке алуларды және ақпараттық жүйелерді құруға және пайдалануға;

3) жедел-ізвестіру шаралары барысында жазбаша немесе ауызша шарт бойынша жеке және заңды тұлғалардың, әскери бөлімдердің тұрғын үй-жайлары мен тұрғын емес үй-жайларын, көлік құралдарын, сондай-ақ өзге де мүлкін, залал келтірген жағдайларда, оны сондай-ақ шығыстарды иелеріне жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар есебінен өтей отырып пайдалануға;

4) астыртын ұйымдар құру мақсатында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың қызметкерлерін, бөлімшелерінің, ұйымдарының, үй-жайлары мен көлік құралдарының ведомствалық бағыныстылығын, сондай-ақ құпия көмекшілердің жеке басын құпияландыратын құжаттарды пайдалануға;

5) қажетті ғылыми-техникалық немесе өзге де арнаулы таным-білімі бар лауазымды адамдар мен мамандардың көмегін пайдалануға;

6) Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде белгіленген коммерциялық, банктік және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтерді жария етуге қойылатын талаптарды сақтай отырып, басқа ұйымдардың жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешу үшін маңызы бар ақпараттарды өтеусіз алуға және пайдалануға;

7) Қазақстан Республикасының аумағында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға құқығы бар басқа да органдардың келісімі бойынша осы органдардың күші мен қаражатын жекелеген іс-шаралар жүргізуге тартуға;

8) осы Заңның 11-бабында көзделген жедел-ізвестіру шараларын жүргізу мақсатында ғана тәуліктің кез-келген уақытында ұйымдардың аумақтарына және үй жайларына, ал әскери бөлімшелердің және басқа да режимдік объектілердің аумақтарына олардың басшыларының келісімі бойынша кедергісіз кіруге;

9) қылмыстық процесте пайдалану үшін жедел-ізвестіру шараларын жүргізудің нәтижелерін көрсететін материалдарды беруге құқығы бар.

2. Ведомстволардың, кәсіпорындардың, мекемелердің, ұйымдардың (меншік нысандарына қарамастан), әскер бөлімдері мен құрамалары лауазымды адамдарының осы Заңда көрсетілген органдарға өздерінің құзыреті шегінде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруына кедергі жасауға құқығы жоқ.

2. Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыратын органдардың міндеттері.

«Құзірет»- сөзі кең тараған ұғым, яғни «қандайда бір билік немесе құқықтарға ие болу» дегенді түсіндіреді². ЖІҚ-ті іске асырудағы құзірет нақты бір маңызды міндеттерді шешуге бағытталуы тиіс.

Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарының, ұлттық қауіпсіздік органдары, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі органдары құзіретін анықтайтын Заңнамалық актілері Қазақстан Республикасының заң күші бар, «Құқық қорғау қызметі туралы» (2011 жылғы 6 қаңтар); «Ішкі істер органдары туралы» (2014 жыл 23 сәуір); Қазақстан Республикасының «Ұлттық қауіпсіздігі туралы» (2012 жылғы 6 қаңтар); «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік күзет қызметі туралы» (1995 жылғы 3 қазан) Заңы табылады.

2009 жыл 17 ақпанда Қазақстан Республикасы Президентінің № 741 Жарлығымен Қазақстан Республикасы «Сырбар» Сыртқы барлау қызметі құрылды.

Жедел-іздістіру қызметінде арнаулы органдармен мына төмендегідей құзіретті шаралар жүзеге асырылады:

1) ішкі істер, Әділет министрлігінің қылмыстық-атқару жүйесі, қаржы полициясы және кеден органдары - посылка және бандероль түрінде почта жөнелтілімдеріне бақылау жасау; бейне-аудиотехниканы немесе өзге де арнаулы техникалық құралдарды пайдалана отырып, сөздерді жасырын тыңдау және жазып алу, телефондар және басқа да сөйлесу құрылғылары арқылы жүргізілетін сөйлесулерді тыңдау және жазып алу, сондай-ақ телефон арқылы жүргізілген сөйлесулер туралы мәліметтер алу; компьютер жүйелерінен және өзге техникалық құралдардан хабарламаларды алып-тастау; байқау, соның ішінде арнаулы техникалық құралдарды (дыбыс бейне жазбаларды, кино-сурет түсірілімдерін және басқа техникалық құралдарды), материалдар мен заттарды пайдалана отырып байқау; тұрғын және басқа жайларға, үйлерге, ғимараттарға, жер учаскелеріне, көлік және өзге техникалық құралдарға кіру және оларды тексеру;

2) ұлттық қауіпсіздік органдары - почта жөнелтілімдерін бақылау; байланыс желілеріндегі жедел іздістіру; бейне-, аудиотехниканы немесе өзге де арнаулы техникалық құралдарды пайдалана отырып, сөздерді жасырын тыңдау және жазып алу, телефондар және басқа да сөйлесу құрылғылары арқылы жүргізілетін сөйлесулерді тыңдау және жазып алу, сондай-ақ телефон арқылы жүргізілген сөйлесулер туралы мәліметтер алу; байланыстың техникалық арналарынан, компьютерлік жүйелерден және өзге техникалық құралдардан хабарламаларды алып тастау, байқау, соның ішінде арнаулы техникалық құралдарды (дыбыс-бейне жазбаларды, кино-

² Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Рус.яз., 1988. – 750 с.

сурет түсірілімдерін және басқа техникалық құралдарды), материалдар мен заттарды пайдалана отырып байқау; тұрғын және жайларға, үйлерге, ғимараттарға жер учаскелеріне, көлік және өзге техникалық құралдарға кіру және оларды тексеру;

3) жедел қамтамасыз ету объектілерінде Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің әскери барлауы мен Мемлекеттік Күзет қызметі - байқау, соның ішінде арнаулы техникалық құралдарды (дыбыс-бейне жазбаларды, кино-сурет түсірілімдерін және басқа техникалық құралдарды), материалдар мен заттарды пайдалана отырып байқау; тұрғын және басқа жайларға, үйлерге, ғимараттарға, жер учаскелеріне, көлік және өзге техникалық құралдарға кіру және оларды тексеру; бейне-, аудиотехниканы немесе өзге де арнаулы техникалық құралдарды пайдалана отырып, сөздерді жасырын тыңдау және жазып алу, телефондар және басқа да сөйлесу құрылғылары арқылы жүргізілетін сөйлесулерді тыңдау және жазып алу, сондай-ақ телефон арқылы жүргізілген сөйлесулер туралы мәліметтер алу; байланыстың техникалық арналарынан, компьютерлік жүйелерден және басқа да техникалық құралдардан хабарламаларды алып тастау ісін жүзеге асырады.

2. *Жедел - іздестіру қызметінің объектілері.* Қызметтің объектісі ретінде – субъектіге қарама-қарсы келетін заттық-тәжірибелік тұрғыда бағаланатын, яғни субъектінің танымдылық ортасы табылады. Жедел-іздестіру қызметіне де басқалары сияқты субъекті мен объектінің категориялары бір-бірімен байланысты болып келеді.

Жедел-іздестіру қызметінің объектісі ретінде жедел қызығушылық тудырған, яғни тұлғалар, мекемелер, заттар, мәліметтер, үлгілер, байланыс жүйесі мен желі каналдары, мәліметтерді мәліметтік алып жүру материалдары т.б танылады.

Жедел-іздестіру қызметінің объектілерін мазмұнына қарай былайша топтастыруымызға болады:

1) мемлекеттің заңмен қорғалатын мүддесіне қарсы әр түрлі тұрғыдағы әрекеттер жасайтын жеке тұлғалар мен ұйымдар;

2) Жедел-іздестіру мәліметтерін тұрақты алып жүрушілер немесе оған қол жеткізуге мүмкіндігі бар тұлғалар;

3) жедел-іздестіруге маңызы бар мәліметтер;

4) жедел қызығушылық танытқан, яғни барлау әрекеттері жүргізілетін мемлекеттік ведомствалар, мекемелер, ұйымдар, фирма, арнайы қызметтер т.б.

5) іздеуге жататын құжаттар, заттар, тұлғалар;

6) мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтермен жұмыс істеуге рұқсат беру үшін тексеруге жататын тұлғалар;

7) құқыққорғау органдарының және арнайы қызметтің тұлғалары;

8) жедел-іздестіру қызметін жасырын атқаруға көмектесуші тұлғалар.

Жұмыстың мазмұнына қарай жоғарыда көрсетілген объектілер мына тұрғыда табылуы мүмкін:

- жедел-ізвестірудегі енуге жататын объектілер;
- әсер етуші объектілер;
- жасырын қызметке тартылатын объектілер;
- тексеру мен танып білуге жататын объектілер.

3. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырудағы пайда болған құқықтық қатынастар және оның құқықтық табиғаты.

Құқықтық қатынастар белгілі бір құқықтың іске асырылуындағы пайда болған құбылыстар. Қоғамдық қатынастар арасында аса маңызды болып құқықтық қатынастар табылады. Әрекеттің нәтижелері, әртүрлі нысанда көрінуі мүмкін. Олар өзіндік байланысқа түсе отырып, қоғамда құқықтық шарттарды реттеуге бағытталады.

Құқықтық қатынастар – қоғамдық қатынастарды құқық нормалары арқы реттеуі, олардың қатысушылары болып субъективті құқықтарды алып жүретін тұлғалар (азаматтар), мемлекетпен азаматтар арасындағы пайда борлған қатынастар, олар өзара құқықтар мен міндеттер арқылы байланысқан белгілі бір қатынастарды реттеуші факторлары деп түсіне аламыз.

«Күштер мен мораль жеткіліксіз» ал, «құқық» қоғам үшін аса маңызды болып танылады және қарым-қатынастарды бекіте түседі³.

Жедел-ізвестіру қызметін теория мен тәжірибе тұрғысын алып қарағанда субъект пен объекті арасындағы қатынастар аса маңызды қызығушылық туындатады.

Келтірілген түсініктерді талқылай келе біздер, құқықтық қатынастарды мемлекеттердің қызметі мекеме, ведомствалар (меншік нысанына қарамастан) қоғамдық бірлестіктер арасындағы қатынастарды айтамыз.

Жедел ізвестіру шараларын ұйымдастыруда пайда болған құқықтық қарым-қатынастар азаматтардың жеке өміріне араласумен, олардың құқықтық қызығушылығына деген белгілі бір деңгейдегі қатынастық әрекеттерді орнатуымен сипатталады. Мұндай құқықтық араласулар шынайы және құқық шеңберінде болуы тиіс.

Қазақстан Республикасының «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» заңының 13 - бабына сәйкес қоғамдық бірлестіктер, кейбір жеке азаматтар жедел-ізвестіру қызметіне араласа алатындығын белгілеген.

Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының, ұйымдарының, әскери бөлімшелерінің, құрамаларының және қоғамдық бірлестіктерінің лауазымды адамдары мен басқа қызметкерлері осы Заңның 2-бабында көзделген міндеттерді шешуде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы

³ Нурахметов Т.Н. Проблемы нравственности в деятельности сотрудников органов национальной безопасности. - Алматы: «Жеті-Жарғы», 1996. - С. 79.

органдарға жәрдемдесуге міндетті және олардың көрсетілген органдарға өз күзіреті шегінде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруына кедергі жасауға құқығы жоқ.

Жекелеген азаматтар өз қалауы бойынша жедел-ізвестіру қызметін жүргізу органдарымен қызмет жасау құпиялылығын сақтай отырып, өз келісімімен жедел-ізвестіру шараларын әзірлеуге және жүргізуге (соның ішінде келісім-шарт бойынша) тартылуы мүмкін. Бұл адамдар жедел-ізвестіру шараларын әзірлеу немесе жүргізу барысында өздеріне мәлім болған мағлұматтарды құпия ұстауға және аталған органдарға көрінеу жалған хабарлама бермеуге міндетті. Осындай мағлұматтарды жария еткені және көрнеу жалған хабарлама бергені үшін олар Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленген жауапқа тартылады.

Жедел-ізвестіру қызметін жүргізуші органдар кәметке толған әрекет қабілеті бар адамдармен олардың азаматтығына, ұлтына, жынысына, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, біліміне, қандай қоғамдық бірлестіктерге жататынына, саяси және діни сеніміне қарамастан ынтымақтасу туралы келісім-шарт жасай алады. Келісім-шарттың түрі, оның қолданылу шарты мен мерзімі ведомстволық қалыптық құжаттармен белгіленеді.

Әрбір қоғамдық қатынас күрделі және көпжақты қоғамдық мүдде мен мұқтаждықтың элементтерін қамтуы мүмкін. Сондықтан жалпы қоғамдық қатынастар жүйесінде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырудағы конституциялық құқықтық қатынастары қандай орын алатынын түсіну қажет.

Құқықтық қатынас қоғамдық қатынас жүйесін құрайтын бөлігі бола отырып әлеуметтік реттеу механизмі ретінде маңызды орын алады. Олар заңдық нормалармен реттелетін нақтылы немесе фактілі қоғамдық қатынаспен қандай да бір өзара байланыста болады.

Құқықтық қатынас және нақтылы, фактілі қатынастар құқықтық реттеу үрдісінде әртүрлі әлеуметтік жағдайды көрсетеді.

Егер құқықтық қатынас құқықтық реттеу немесе құқықтық әсер ету құралы механизмінің элементі болса, онда фактілі қатынас құқықтық норма әсер ететін реттеу пәні болып табылады.

Ондай шектеу қоғамдық қатынасқа құқықтық әсер етудің негізгі кезеңін нақтылауға мүмкіндік береді. Және де әлеуметтік жағдайдың реттеу пәнін нақты бір топқа жатқызуын, ал басқасын оның механизмінің реттеу құралына жатқызуын көрсетеді.

Қазіргі құқықтану түсінігі мен негізгі категория жүйесінде құқықтық қатынас орталық орынға ие. Сонымен қатар ол өзіне зерттеушілердің назарын аударуда. Бұл қолданыстағы заңнамаларға және заңды қызмет сапасына Қазақстан Республикасы азаматтарының талаптарының жоғарлауына байланысты.

Құқықтық қатынасқа байланысты ғылымда шешілмеген мәселелер сақталып қалуда, сондай-ақ оны талдауда да бірыңғай түсінік жоқ.

Құқықтық, заңдық, қоғамдық қатынастар заң әдебиеттерінде заң нормасының жүзеге асыру әдісі, кезеңі немесе оның нәтижесі ретінде қарастырылады.

Құқықтық қатынас екі жақтың өзара қарым қатынастығын білдіреді.

Қоғамдық қатынастың құқықтық түрде туындайтын мүмкіндігі туралы пікірлер айтылған.

Көбінесе заңдық қатынас мазмұны туралы кейбір ғалымдар қолданыстағы заңнамадан алынған құқық пен міндет деп түсіндірсе, басқалары құқықтар мен міндеттерді қолданушы және атқарушы субъектілердің әрекеті деп, ал үшінші біреулері құқықтық қатынасқа қатысушыларыдың құқығы, міндеттері және олардың әрекеттерінің өзіндік модификациясы деп түсіндіреді.

Осыдан қоғамдық қатынастардың барлығы да және толық көлемде заңды үлгіде бола бермейтіндігін байқаймыз. Құқықтық құқық нормаларымен анықталатын адамдар арасындағы нақты өмірлік қатынастар аспектісінен көрініс береді.

Сонымен құқықтық қатынас бұл – өзара қатынастардың заңдылығын реттестіру. Құқықтық қатынас – бұл өмірдегі құқықты жүзеге асыру үлгісінің бірі.

Бұрындыры рим заңгерлері, кейіннен орыстың құқықтанушылары құқық субъективтік мағынада құқықтылық және міндеттіліктен туындайтындығын, сонымен қатар бір тұлғаның құқығы басқа тұлғаның нақты бір міндетіне қашанда сәйкес келетінін атап көрсеткен.

Бір тұлғаның заңды бостандығы басқа тұлғаға қатысты талаптан, яғни бұл бостандықты сыйлаудан тұрады. Бұл пікірді «міндетсіз құқық жоқ, сондай-ақ құқықсыз міндет жоқ», деп К. Маркс өз сөзінде нақты айтып көрсеткен болатын⁴.

Жедел-ізвестіру қызметіндегі құқықтық реттелу екі бағытта іске асырылады. Олардың бірі болып, қылмыстың жасалуы мен пайда болуын анықтауға бағытталған, әлеуметтік құқықтық факторларды, криминогендік жағдайларды жоюға, қоғамға қарсы көзқарастарды түзеуге арналған іс шаралар. Екінші бағыты болып процессуалдық, яғни нақты бір жедел-ізвестіру шараларын бекіту заңды орындалуы олардың қағидаларының әділ орындалуы. Мұндай бағыттар өзара тығыз байланысқан және шарттаса отырып жүзеге асырылады. Жедел-ізвестіру қызметі іске асырылуда субъектілер әр түрлі құқықтық қатынастарға түсе алады.

Оқымысты мамандар жедел-ізвестіру қызметі бойынша тек қана қоғамдық, моральдік қатынастар емес сонымен қатар құқықтық қатынастардың орын алатындығын баса айтқан болатын.

⁴ Афанасьев В.Г. Научные управление обществом.М., 1973 –С. 237.

Құқықтық қатынастардың белгілері:

Біріншіден – құқықтық қатынастар құқық нормалары негізінде құрастырылады.

Екіншіден- құқық нормасы міндеттеуші сипатқа ие. Бір жағынан әрекеттің еркіндігін көрсетсе, екінші жағынан кейбір әрекеттерді жасамауға немесе іске асыруға міндеттейді, нұсқау береді.

Үшіншіден - құқық нормасының сипаттамалы белгісі ретінде құқық нормаларын іске асыру мелекеттік мәжбүрлеу шараларымен қамтамасыз етіледі. Олардың шеңберін бұзу белгілі бір заң шеңберіндегі жауаптылыққа әкеа соқтырады. Норманың қорғаушы сипаты болып азаматтардың заңды мүдделері мен құқықтарын қорғауымен анықталады. Жоғарыда аталған белгілер арықылы құқық нормалары қоғамдық қатынастарды мемлекеттік реттеуші ретінде шығады. Осыған қатысты құқық нормалдарының әлеуметтік ролі айқындалады.

Жедел-ізвестіру қызметін сәтті түрде іске асыру үшін тиісті конституциялық, қылмыстық, қылмыстық-іс жүргізушілік немесе т.б құқықтық қамтамасыз етуші нормалар бар. Жедел-ізвестіру қызметін негізін қалаушы ретінде реттеуші Қазақстан Республикасының Конституциясы табылады. Ол жоғарғы заң күшіне ие.

Қазақстан Республикасы Конституциясы 84-бабымен қылмыстық істер бойынша анықтама жүргізу мен алдын ала тергеуді арнаулы органдар жүзеге асырады және бұлар сот пен прокуратурадан бөлінген. Анықтама жүргізу тергеу органдарының өкілеттігі, ұйымдастырылуы мен қызмет тәртібі Қазақстан Республикасындағы жедел-ізвестіру қызметінің мәселелері заңмен реттеліп отырады.

Конституциялық құқықтық қатынастар бірінші кезекте әлеуметтік табиғатпен байланысқан, конституциялық нормалар арнайы нысанды құқық субъектілерінің өзара байланысын қамтиды. Олар конституциялық қызығушылықтарды қорғауды көздейді.

Жедел-ізвестіру қызметіндегі конституциялық қатынастар басқа қатынастардан айырмашылықтарға ие. Олар ерікті сипат ала отырып субъектілер арасындағы заңи байланыстарды қамтиды. Көптеген конституциялық қатынастар жалпы сипатқа ие. Олармен:

- қоғамның тұрақтылығы мен еркін өмір сүруіне септігін тигізеді;
- Конституцияның нормалары кең ауқымды жан-жақты тұрғыда іске асырылады.

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар арнайы құқық субъектілігіне ие және олар арнайы мақсаттар мен міндеттерді жүзеге асырады.

Жедел-ізвестіру қызметін аумағындағы конституциялық қатынастардың объектісі болып, жоғары тұрған құндылықтар табылады. Олар болып конституциялық құрылыстың негіздері болады. Жедел-ізвестіру қызметін аумағындағы конституциялық қатынастардың объектісі

маңызды роль атқарады, олармен бағыттылықты, дұрыс қатынастарды жасауға.

Жедел-ізвестіру қызметін аумағындағы қылмыстық құқықтық қатынастар тұлғалардың қылмыстық жауаптылығы бойынша, олардың қоғамға қауіпті әрекеттері үшін қылмыс құрамының құралуынан басталады. Қылмыстық-құқықтық қатынастар қорғаушы сипаттағы функцияларға ие. Жедел-ізвестіру қызметін аумағындағы қылмыстық-құқықтық қатынастар тұлғаның қылмыс жасаған сәтінен пайда болады.

Қылмыстық құқықтық қатынасты қорғалатын құқықтық қатынастарға жатқызуға болады, яғни олар қорғаушы нормалар негізінен және де заңды жауапкершілік шараларын жүзеге асыратын құқықтық қатынастан тұрады.

Алайда қылмыстық құқықтық қатынастар қандайда бір дәрежеде реттеуші құқық қатынастары болып табылады. Сондықтан тек қана қорғаушы ғана емес, сонымен қатар реттеуші функцияларды атқарады, яғни туындаған құқықтық қатынасқа қатысушылардың заңды міндеттері мен құқықтарын бекітеді.

Мемлекет қылмыстық құқықтық тыйым салған жағдайда қоғамдық тәртіпті қорғап қана қоймай субъектілердің міндетті әрекеттерін де бекітеді, яғни оларға заңды міндеттерін жүктейді және олардың субъективті құқықтарын анықтайды.

Басқа сөзбен айтқанда тұлғаны жауапқа тартатын құқал ретінде болады.

Қылмыстық құқықтық қатынастың жедел ізвестіру қызметін жүргізуші органдармен қатынасы субъект қылмыс жасаған кезде пайда болады.

Қылмыс жасаған уақыттан бастап жасалған әрекетке заңды жауаптылық туындайды. Осыдан бастап мемлекетке заң талаптарына сәйкес кінәліні жауапқа тарту міндеті жүктеледі.

Қылмыстық құқықтық қатынастың пайда болуы мен әрекет етуі оның процессуалдық тәртіппен рәсімделгендігіне байланысты емес.

Қылмыстың ашылған немесе ашылмағандығына қарамастан қылмыс жасаған мезеттен бастап оны жасаушы мен мемлекет арасында қылмыстық құқықтық қатынас пайда болады.

Қылмыстық жазаланатын әрекетті жасаған тұлға қылмыстық құқықтық қатынастың субъектісі болып табылады.

Алайда бұған байланысты түрлі пікірлер бар (бір автор мұндай субъект ретінде сотталғанды, екіншісі – айыпталушыны, ал үшіншісі – қылмыс жасағандығы үшін кінәлі тұлғаны атап көрсетеді).

Қылмыстық құқықтық қатынастың екінші субъектісі туралы мәселе әлі де пікір талас түрінде қалып отыр.

Кейбір авторлардың айтуынша, қылмыскерге қарсы субъект ретінде мемлекетті, екіншісінің айтуынша – мемлекеттік органдарын, тағы бірінің пікірінше – мемлекеттік органдар арқылы мемлекетті айтуға болады.

Қылмыстық құқықтық қатынастың ерекшелгі – азаматтық, еңбектік қатынастарда мемлекет субъектілердің құқығына қол сұғылмаушылық кепілі бола отырып заңды міндеттемелердің орындалуын қадағалайды, бірақ осы аталған құқықтық қатынастарға қатыспайды, ал қылмыстық құқықтық қатынаста мемлекет субъект болып табылады.

Қылмыскер қылмыстық жауапкершілікті әрекет жасай отырып өздерін мемлекеттік органдармен емес, мемлекетпен қылмыстық құқықтық қатынасқа түсуіне әкеп соқтырады.

Алайда жедел іздестіру қызметін атқарушы органдар мемлекет атынан әрекет ететіндіктен қылмыстық құқықтық қатынаста мемлекет құқық субъектісінің ауыртпалығы соларға жүктеледі.

Әдебиеттерді көрстілгендей «... мемлекетті қылмыстық құқықтық қатынас субъектісі ретінде тану – оның осы құқықтық қатынастардың жүзеге асырылуының кепілі екендігін тану болып табылады, ал оның атынан осы құқықтық қатынастарды жүзеге асырып жүрген органдар оның қылмыстық заңдармен көрсетілген мүдделерін немесе талаптарын жүзеге асырады».

Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың мемлекет атынан қатысушы ретінде қылмыстық құқықтық қатынасқа түсетіндіктен олардың сипаттары мен осы қатынастардың дамуын ерекше көңіл бөлінеді.

Қылмыстық құқықтық қатынасты жалпы қорғаушы құқықтық қатынас ретінде алуға болады, яғни ол қылмыстық құқық негізінде қылмыстың жасалуына байланысты туындап, дамып немесе тоқтатылып отырады немесе мемлекет (оның атынан жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдар) пен қылмыс жасаған тұлғаның және жәбірленушінің арасында туындайды.

Қылмыстық құқықтық қатынас объектісі құрылымның басқа да элементтері сияқты пікірталасқа негіз болады. Кейбір ғалымдар объектіні қылмыстық құқықтық құрылым элементі емес деп санайды. Басқа біреулері қылмыстық құқықтық қатынас объектісі ретінде нақты қылмыс құрамын алады.

Үшіншіден сараланып отырған құқықтық қатынас объектісі ретінде «заңды жауапкершіліктің бір түрі ретінде қылмыстық жауапкершілікті» айтуға болады. Заңмен көрсетілген нақты субъектінің әрекеттерін объект ретінде алу жөн болар.

Сонымен қатар, объект ретінде әрекет қана емес, әрекетсіздік те бола алады. Мемлекеттің атынан және оның тапсырмасымен қылмыстық заңмен көделген құқықтар мен міндеттерді, жедел- іздестіру қызметін

жүзеге асыратын органдар заңдылық қағидасын қатаң сақтай отырып қылмыстылықпен барынша қарқынды күрес жүргізеді.

Қылмыстық құқықтық қатынастардың спецификасы төмендегідей:

а) егер заматтық, еңбектік құқықтық қатынастарда мемлекет субъектінің құқығына қол сұғылмаушылығына мен заңи міндеттердің орындалуының кепілі болып, бірақ өзі аталған қатынастарға қатыспаса, ал қылмыстық құқықтық қатынаста мемлекет оның субъектісі болады;

б) мемлекет аталмыш қатынастың субъектісі бола отырып жедел іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға нақты шараларды жүзеге асыруды тапсырады;

в) қылмыстық құқықтық қатынастар қылмыс жасалған мезеттен бастап пайда болып, сот үрдісі тоқтатылған немесе аяқталған кезден бастап тоқтайды.

Жедел-іздестіру қызметін аумағындағы қылмыстық іс жүргізушілік құқықтық қатынастар қылмыстық сот өндірісін жүргізу мен тоқтату аумағында пайда болады. Олардың өзіндік белгісі болып олардың нормалары тек қана заңда белгіленген. Нақтырақ айтсақ қылмыстық істі шешуде оларды жүргізуде құжаттауда пайда болады. Жедел-іздестіру қызметі мемлекеттік қызметтің бір түрі ретінде қылмыстарды ескерту мен ашу үшін міндеттер мен мақсаттарды орындайды және аталған салалармен тығыз құқықтық қарым қатынасқа түседі.

Қылмыстық-процессуалдық құқықтық қатынастар – қылмыстық іс жүргізу құқығының нормаларымен реттелетін, қылмыстық сот өндірісі саласында туындап, дамып және тоқтайтын қоғамдық қатынастар болып табылады.

Қылмыстық-іс жүргізудегі нормалар тек құқықтық қатынастар арқылы жүзеге асырылады.

Қылмыстық-процессуалдық құқықтың материалдық сияқты басты ерекшелігі – оның нормаларының тек заңда бекітілуінде.

Аталмыш факт жедел іздестіру қызметін жүзеге асырушы құқық қолдану қызметінде ерекше таңба қалдырады.

Жедел-іздестіру қызметін атқарушы тұлғаға мемлекеттік билік құзыреті беріледі, яғни олар мемлекеттік орган өкілі ретінде нақты заңды факт болған жағдайда заңда көрсетілген әрекеттерін жүзеге асыруға, өзінің құзіретін пайдалануға міндетті.

Жедел-іздестіру қызметінің құқықтық қатынасы қылмыстық іс жүргізу заңнамасында қалыптасқан.

Аталған қатынастарды саралайтын болсақ, жедел іздестіру қызметінің нәтижесінде қатысушылар арасында құқықтық нормаларды жүзеге асыру, құқықтық қатынастардың негізгі белгілерін көрсетеді. Олардың ішінен мыналарды атауға болады:

- аталған қатынастар құқықтық норманың негізінде пайда болатын қоғамдық қатынастың бір түрі;

- субъективті құқықтыр мен тараптардың міндеттері арқылы жүзеге асырылады;

- заңды фактілер негізінде туындайды, өзгерді және тоқталады;

- мемлекеттің қорғауында болады.

Жедел-ізвестіру қызметі басқа да мемлекеттік қызметтер секілді ең бастысы қылмысты анықтауға, алдын алуға және ескертуге бағытталған.

Мұнда басқа мемлекеттік қызметтер секілді жедел ізвестіру қызметі жүзеге асырушы органдарда – тереңдетілген қатынастармен байланысты.

Жедел-ізвестіру қызметі бойынша жүргізген органдар және оның өкілдері жедел ізвестіру қызметінің субъектілері (қатысушылары) болып табылады.

Сонымен бірге жедел істер жүргізуге қатысушы және нақты құқықтар мен міндеттер жүктелген басқа да тұлғалар (конфиденттер және мамандар, бір жағынан тексерушілер және іздеудегілер) жедел ізвестірудің құқықтық қатынасының субъектілері болып табылады.

Жедел ізвестірудің құқықтық қатынасы жедел ізвестіру үрдісінде туындайды.

Оның міндеттері тұлғаны жазалаумен қорытындыланбайды және олар келесіден тұрады:

- арнайы әдістермен және құралдармен қылмыс оқиғаларын анықтау және алдын алу;

- соттан бой тасалап жүрген немесе хабар-ошарсыз жоғалған тұлғаларды ізвестіру;

- анықтау және тергеу органдарына көмек көрсету және жедел ізвестіру қызметінің ерекше әдіс тәсілдерін қолдана отырып қылмысты ашу.

Аталмыш ереже Қазақстан Республикасының «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Заңының 1 және 2 - бабында бекітілген.

Осыған сәйкес жедел ізвестіру қызметі бір тараптан тұрады, яғни арнайы субъектілердің құқықтары мен міндеттерді жүзеге асырады, екіншіден жедел ізвестіру қызметінің басқа да субъектілерінің (көбінесе тексеруші тұлғалар) құқықтарын пайдалану және өз міндеттерін орындауынан туындайды.

Аталған жағдай тек қана заңдық құқық қатынастарды ғана емес, сонымен бірге жедел ізвестіру қызметіндегі қатынастарды реттейді.

Жедел-ізвестіру қызметі құқықтық қатынасының субъектілері - мемлекеттік орган, оның лаузымды тұлғалары мен жеке тұлғалары, мемлекеттік заңшығарушы лауазымен қамтамасыз етілген тұлғалар және жедел ізвестіру шараларын жүргізуге басшылық жасайтын тұлғалар және т.б.

Жедел-ізвестіру қызметі субъектілеріне мыналарды жатқызуға болады:

- жедел-ізвестру органдары және оның лауазымды тұлғалары;

- жедел-іздестіру қызметіне тартылған тұлғалар;
- жедел-іздестіру органдары қызығушылық танытқан тұлғалар;
- жедел-іздестіру қызметін қадағалаушы органдар.

Жоғарыда көрсетілген жедел іздестіру қызметі субъектілерінің құқықтары мен міндеттері Қазақстан Республикасының «Жедел іздестіру қызметі туралы» Заңының 7 және 8-бабында көрсетілген. Аталмыш баптар оларды қадағалаушы тұлғалардың міндеттері мен құқықтарын қарастырмайды.

Жедел-іздестіру қызметінің нысандары жедел-іздестіру қызметінің конституциялық құқықтық қатынастарына мағыналық, мақсатқа бағыттылық беріп, оның қатысушыларының арасындағы байланысты қамтамасыз етеді.

Бұл конституциялық-құқықтық қатынастардың қажетті құрылымдық элементі болып табылады.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдарды атаңыз.
2. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың міндеттерін атаңыз.
3. Жедел-іздестіру қызметі субъектілерін атаңыз?
4. Қылмыстық-процессуалдық құқықтық қатынастарды атаңыз?
5. Қылмыстық құқықтық қатынастардың спецификасы қандай?

6 тақырып. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың ынтымақтасуы

1. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасы органдарының өзара іс-қимылы
2. Өзге мемлекеттердің жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен өзара іс-қимыл жасау

1. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасы органдарының өзара іс-қимылы.

ЖІҚ туралы Заңның 17-бабында жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының органдары делінген:

- мемлекеттік, қоғамдық және өзге де ұйымдардың мүмкіндіктерін пайдалана отырып, олардың алдында тұрған міндеттерді өз бетінше, өзара іс-қимылда шешеді, сондай-ақ азаматтарға жәрдемдеседі;
- осы органдардың құзыретіне жататын белгілі болған қылмыстық іс-әрекеттер фактілері туралы өзара хабардар етуді қамтамасыз етеді және өзара қажетті көмек көрсетеді.

Осылайша, 17-баптың 1-тармағы алдында тұрған міндеттерді шешу кезінде Қазақстан Республикасында жедел-іздестіру қызметін жүзеге

асыратын органдардың өзара іс-қимылына негіз береді, ал 2-тармақ өзара іс-қимыл жасайтын органның құзыретіндегі құқыққа қарсы қызметке қатысы бар фактілер туралы өзара ақпарат алмасудан тұратын осы өзара іс-қимылдың жалпы мазмұнын ашады, сондай-ақ өзара қажетті өзара көмек көрсету. Бұдан басқа, өзара іс-қимылдың мазмұны ЖІҚ туралы Заңның 8-бабы 1-тармағының «з» тармақшасында және 12-бабының 2-тармағында да ашылады.

8-баптың 1-тармағының «з» тармақшасында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың Қазақстан Республикасының аумағында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын басқа органдармен келісім бойынша жекелеген жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу үшін осы органдардың күштері мен құралдарын тартуға құқығы бар делінген.

12-баптың 2-тармағында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар қажет болған жағдайларда ЖІҚ туралы Заңның 11-бабының 3-тармағында санамаланған арнайы іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге өзара көмек көрсетуге міндетті екендігі көрсетіледі.

Айта кету керек, «өзара көмек» өрнегі өзара әрекеттесуді ұйымдастырудың кілті болып табылады.

С.И.Ожеговтың орыс тіліндегі сөздігіндегі «өзара әрекеттесу» сөзінің өзі өзара қолдау, іс-әрекеттерді үйлестіру ретінде ашылады.

Өзара іс-қимылды жоспарлау және жүзеге асыру кезінде жедел-ізвестіру қызметін жүргізуге уәкілетті Қазақстан Республикасының органдары мынадай негізгі қағидаттарды басшылыққа алуға тиіс:

1. Өзара іс-қимыл жасайтын органдар ЖІҚ туралы заңда көрсетілген ортақ мақсаттарға қол жеткізуге, атап айтқанда, азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғауға; меншікті қорғауға; қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған. Осыған байланысты әрбір ЖІҚ субъектісі Қазақстан Республикасында жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыруға уәкілетті басқа органдар сияқты өзіне бөлінген мемлекеттік күштер мен құралдарды барынша тиімді пайдалануы тиіс, бұл аталған мақсаттарға қол жеткізу жөніндегі міндеттерді шешуде осы органдарға барлық жәрдем көрсетуді көздейді.

2. Терроризмге, есірткі бизнесіне және халықаралық сипаттағы басқа да қылмыстарға қарсы күрес барлық мемлекеттердің құқық қорғау органдарының ортақ міндеті болып табылады.

3. Өзара іс-қимыл жасайтын органдар бірлескен іс-шараларды өткізуге, ақпарат алмасуды жүзеге асыруға, өз күштері мен құралдарын беруге мүдделі болу үшін өзара іс-қимыл жөніндегі әріптестердің мүдделерін есепке алуға барынша көңіл бөлуі тиіс.

4. Өзара іс-қимыл жасайтын органдар өзара іс-қимыл кезінде өз қауіпсіздігін және қастандықты қамтамасыз ету мәселелерін шешуді көздеуге тиіс, бұл шет мемлекеттердің арнаулы қызметтерінің, сондай-ақ

ұйымдасқан қылмыстық топтар мен қауымдастықтардың ЖІҚ жүзеге асыратын органдарға агенттік және жедел-техникалық ену жөніндегі белсенді іс-әрекеттеріне байланысты.

ЖІҚ туралы Заңның жоғарыда аталған нормаларына сүйене отырып, Қазақстан Республикасында ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың іс жүзінде өзара іс-қимылы мемлекет басшылығының нұсқаулары, екіжақты және көпжақты нормативтік актілер (бұйрықтар, нұсқаулықтар, ережелер), жедел-ізвестіру іс-шараларын өткізудің бірлескен жоспарлары, бірлескен кеңестердің шешімдері, бірқатар жағдайларда әртүрлі деңгейдегі басшылар арасындағы ауызша уағдаластық негізінде ұйымдастырылады жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар. Өзара әрекеттесудің келесі формаларын ажыратуға болады:

1) жедел-ізвестіру жағдайын бірлесіп талдау, өзара іс-қимыл жасауға шешім қабылдау, өзара іс-қимыл мақсаттарын айқындау;

2) тұтастай алғанда да, нақты жедел-ізвестіру іс-шаралары мен операцияларын жүзеге асыру кезінде де өзара іс-қимылды бірлесіп жоспарлау;

3) өзара іс-қимылды ақпараттық қамтамасыз ету жөніндегі бірлескен шараларды әзірлеу, оның ішінде нақты ЖРМ әзірлеу;

4) ұсталған, қылмыс жасады деп негізді күдікті, қамауға алынған және сотталған адамдар бойынша келісілген жедел жұмыс;

5) күштермен және құралдармен өзара көмек көрсету;

6) ЖІӨ барысында алынған, сондай-ақ кінәлі болып келген кезде берілген мәліметтердің дұрыстығын тексеру бойынша бірлескен іс-шаралар жүргізу;

7) жедел-ізвестіру іс-шараларын жүзеге асыру тәжірибесімен алмасу.

Өзара әрекеттесуді ұйымдастыруда моральдық-психологиялық фактЖІҚы (өзара бәсекелестік, ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдар арасындағы белгілі бір сенімсіздік, өз мүмкіндіктерін ашқысы келмеу, күштер мен құралдарды пайдалану) ескеру үлкен маңызға ие. Бұл факт ЖІҚы жеңудің негізгі құралы-өзара әрекеттесу бойынша Серіктестің мүдделеріне барынша назар аудару принципін шебер қолдану (органның да, осы органды ұсынатын қызметкерлердің де). Сонымен қатар, жеке және топтық амбициялардың көріністеріне жол бермеу, серіктеске орган, оның ведомствосының өкілі, жеке тұлға ретінде құрметпен қарау маңызды.

2. Өзге мемлекеттердің жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен өзара іс-қимыл жасау.

Өзге мемлекеттердің жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен өзара іс-қимыл мәселелері «жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 18-бабының негізінде жасалған әртүрлі нормативтік актілермен реттеледі.

Осы баптың 1-тармағында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыру құқығы берілген өзге мемлекеттердің органдары Қазақстан Республикасының аумағында ЖІК туралы Заңда және тиісті шарттар мен келісімдерде белгіленген тәртіппен және шектерде өзара іс-қимыл жасайды және жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізеді делінген.

Тиісті қазақстандық ведомстволардың келісімінсіз және олармен өзара іс-қимыл шеңберінен тыс Қазақстан Республикасының аумағында жедел-ізвестіру қызметін дербес жүзеге асыруға шет мемлекеттердің органдарының (сондай-ақ өзге мемлекеттердің аумағында Қазақстан Республикасының ЖІК жүзеге асыратын органдарының) құқығы жоқ.

ТМД елдерінің жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функциясын жүзеге асыру кезіндегі өзара іс-қимылдың құқықтық базасы қазіргі уақытта 1993 жылғы 22 қаңтардағы Азаматтық, отбасылық және қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек және құқықтық қатынастар туралы Конвенция (Минск конвенциясы) болып табылады. Конвенцияға Әзірбайжаннан басқа ТМД-ға қатысушы барлық елдер қол қойды. Бұдан бұрын, 1992 жылдың тамызында ТМД - ға мүше барлық мемлекеттер, сондай-ақ Грузия ішкі істер министрліктерінің ақпарат алмасу саласындағы өзара қарым-қатынастары туралы келісімге қол қойды.

Минск конвенциясы қылмыскерлерді беру, қылмыстық қудалауды жүзеге асыру, істерді қарау, екі немесе бірнеше мемлекеттің соттарына сотталғандар, қылмыс жасау кезінде пайдаланылған заттарды беру, айыптау үкімдері мен соттылықтар туралы ақпарат алмасу кезінде өзара іс-қимыл мен ынтымақтастық мәселелерін реттейді. Сұрау салынатын Тараптың да, Сұрау салушы Тараптың да заңнамаларында міндетті түрде көзделген іс-әрекеттер орындалуға жатады. Көмек көрсету туралы өтінішті орындаудан бас тарту, егер бұл ретте Сұрау салынатын Тараптың егемендігіне немесе қауіпсіздігіне залал келтірілуі мүмкін не оның заңнамасына қайшы келген жағдайда шығарылады.

Алыс шет елдерге келетін болсақ, олармен мұндай өзара іс-қимыл, ең алдымен, Қазақстан Республикасы 1992 жылы қарашада Дакардағы Интерполдың 61-ші Бас Ассамблеясында мүше болған халықаралық қылмыстық полиция ұйымының (Интерпол) жарғысы негізінде жүзеге асырылады.

Халықаралық ынтымақтастықтың аталған түрлерінен басқа, Қазақстан Республикасының Құқық қорғау органдары жедел-ізвестіру қызметінің түрлі салаларындағы өзара іс-қимыл мәселелерін шешуді көздейтін жасалған екіжақты және көпжақты келісімдер негізінде ынтымақтастықты жүзеге асырады. Бұл келісімдер ресми немесе бейресми болуы мүмкін (ізгі ниет аясында). Мысал ретінде 1992 жылғы 24 сәуірде Алматыда жасалған ТМД елдерінің ішкі істер министрліктерінің қылмысқа қарсы күрес саласындағы өзара іс-қимылы туралы көпжақты келісімді, 1995 жылғы 24 сәуірдегі Қазақстан Республикасы ІІМ мен

Өзбекстан Республикасы ІІМ арасындағы ынтымақтастық туралы келісімді, Қазақстан Республикасы ІІМ мен Грузия Республикасы ІІМ арасындағы Қылмысқа қарсы күрес саласындағы ынтымақтастық туралы келісімді атауға болады 1994 жылғы 17 ақпандағы қылмысқа қарсы күрес, Қазақстан Республикасының ІІМ мен Қытай Халық Республикасының қоғамдық қауіпсіздік министрлігі арасындағы 1993 жылғы 28 маусымдағы өзара ынтымақтастық туралы келісім.

Көрсетілген құқықтық база «жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңында (18-баптың 2-тармағы), сондай-ақ осы мемлекеттердің заңнамасында тиісті шарттар мен келісімдер негізінде белгіленетін тәртіппен және шектерде өзге мемлекеттердің аумағында жедел-ізвестіру қызметін және өзара іс-қимылды жүзеге асыру үшін негіз болады.

Өзара іс-қимыл ЖІК арнайы функциясын жүзеге асыру кезінде де орын алуы мүмкін. Ол мемлекетаралық келісімдер, сондай-ақ әртүрлі мемлекеттердің арнайы қызметтері арасындағы келісімдер негізінде жүзеге асырылады.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыратын Қазақстан Республикасы органдарының өзара іс-қимылына түсінік беріңіз.
2. Өзге мемлекеттердің жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен өзара іс-қимылына түсінік беріңіз.
3. Өзара әрекеттесудің формаларын ажыратыңыз?
4. Жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдарды атаңыз?
5. Жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыратын арнайы органдарды атаңыз?

7 тақырып. Жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыруда қатысушы тұлғалар

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері.
2. Штаттан тыс жедел қызметкерлер.

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері.

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың кадр аппараты әдетте жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге құқығы бар басшы және жедел қызметкерлерден, мұндай құқығы жоқ қызметкерлерден, сондай-ақ әртүрлі қосалқы функцияларды орындайтын жұмысшылар мен қызметшілерден тұрады. Жедел ізвестіру қызметін

жүзеге асыратын әр түрлі органдардағы бірінші топтың қызметкерлері әр түрлі деп аталады (жедел уәкіл, инспектор, офицер және т.б.), бірақ олардың барлығы өз органының құзыреті шеңберінде заңда көрсетілген жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізе отырып, жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін тікелей шешеді. Екінші топқа жедел-ізвестіру қызметімен (тергеу, криминалистикалық, паспорттық, визалық және шетелдіктерді тіркеу және т.б.) айналыспайтын бөлімшелердің қызметкерлері жатады.). Үшінші топқа Қаржы, шаруашылық, Медициналық және басқа да қосалқы бөлімшелердің кадрлық және жалдамалы қызметкерлері кіреді.

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың кадрлық жедел қызметкерлері, әдетте, әскери қызметшілер, офицерлер болып табылады. Олардың қызметінің сипаты олардың алдында тұрған міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін белгілі бір қасиеттердің, білімдер мен дағдылардың болуын болжайды. Қызметкерлерге қойылатын талаптар әрбір ведомствоға қатысты тиісті нормативтік актілерде жазылады. Мұндай талаптарды «Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік органдары туралы» Заңның мысалында қарастырайық.

Ұлттық қауіпсіздік органдарының әскери қызметшілері ұлттық қауіпсіздік органдарында қызмет етуге өз еркімен ниет білдірген, өзінің іскерлік және моральдық қасиеттері, жасы, білімі және денсаулық жағдайы бойынша өзіне жүктелген міндеттерді орындауға қабілетті Қазақстан Республикасының азаматы бола алады.

Ұлттық қауіпсіздік органдарының әскери қызметшілері Қазақстан Республикасының Әскери қызмет өткеру туралы заңнамасына сәйкес қызмет өткереді.

Ұлттық қауіпсіздік органдарына қызметке жоғары немесе арнаулы орта білімі бар әскерге шақырылушылар қатарынан Қазақстан Республикасының азаматтары шақырылуы немесе қабылдануы мүмкін.

Мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді шешу үшін Ұлттық қауіпсіздік органдарының әскери қызметшілері мемлекеттік органдарға, сондай-ақ ұйымдарға олардың басшыларының келісімімен белгіленген тәртіппен нақты әскери қызметте қалдырыла отырып іссапарға жіберілуі мүмкін.

Шет мемлекеттердің арнаулы қызметтері мен ұйымдарында, қылмыстық топтарда тапсырмаларды орындайтын Ұлттық қауіпсіздік органдарының әскери қызметшілері туралы мәліметтер мемлекеттік құпияны құрайды және заңнамада көзделген жағдайларда ғана жария етілуі мүмкін.

Ұлттық қауіпсіздік органдарындағы қызмет депутаттық мандатпен, оқытушылық, ғылыми немесе басқа шығармашылық қызметтен басқа, өзге де ақы төленетін лауазымға орналасумен, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асырумен, коммерциялық ұйымның басшы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кірумен сыйыспайды.

Ұлттық қауіпсіздік органдарының әскери қызметшілері партияларда, кәсіподақтарда болмауға, қандай да бір саяси партияны қолдап сөйлеуге тиіс.

Мемлекет ұлттық қауіпсіздік органдарының әскери қызметшілерін әлеуметтік қорғауға кепілдік береді.

Өз қызметкерлеріне қойылатын осындай талаптар ЖІҚ жүзеге асыратын басқа органдарға қатысты тиісті нормативтік актілерде баяндалады.

2. Штаттан тыс жедел қызметкерлер.

Штаттан тыс жедел қызметкерлер-бұл ЖІҚ міндеттерін шешу үшін қажетті мүмкіндіктері, іскерлік және жеке қасиеттері бар және ЖІҚ жүзеге асыратын органдарға штаттан тыс жедел қызметкер ретінде көмек көрсетуге ерікті келісім берген Қазақстан Республикасының азаматтары.

Штаттан тыс жедел қызметкерлер, әдетте, ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдардың бұрынғы әскери қызметшілерінен тартылады, бірақ оларды азаматтардың басқа санаттарынан да таңдауға болады.

Штаттан тыс жедел қызметкерлер өздері шешетін міндеттерге байланысты дауыстап та, құпия да әрекет ете алады. Бірінші жағдайда олар жұмыс істейтін және өздерінің жедел функцияларын орындайтын ұжым мүшелеріне ресми түрде ұсынылады, оларға штаттан тыс жедел қызметкерлердің өкілеттіктерін растайтын тиісті құжаттар берілуі мүмкін. Әдетте, бұл ретте олар ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың ресми өкілдерінің міндеттерін орындайды. Олар сондай-ақ әр түрлі көмекші функцияларды орындай отырып, ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдардың бөлімшелерінде жұмыс істей алады.

Штаттан тыс жедел қызметкерлердің ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдарға тиесілігін ашу оларға тұрған міндеттерді орындауға кедергі келтіруі мүмкін жағдайларда, олармен құпия қатынастар орнатылады және олар қоршаған ортаның алдында осы органдарға өздерінің қатыстылығын ашпай, жасырын әрекет етеді. Бұл ретте штаттан тыс жедел қызметкерлер өз мәні бойынша құпия көмекшілер санатына жақындайды, олардан тек ресімдеу тәртібімен және шешілетін міндеттердің сипатымен ғана ерекшеленеді.

ЖІҚ туралы заңда штаттан тыс жедел қызметкерлер санаты бөлек бөлінбейді. Осылайша, ынтымақтастыққа тарту және штаттан тыс жедел қызметкерлермен жұмыс қазіргі уақытта тек ведомстволық нормативтік құқықтық актілер негізінде жүзеге асырылады.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері туралы түсінік беріңіз?
2. Кадрлық жедел қызметкерлері кімдер?

3. Штаттан тыс жедел қызметкерлер кімдер?
4. Жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардағы қызметкерлерінің атаулары қандай?
5. Шет мемлекеттердің арнаулы қызметтері мен ұйымдарын атаңыз?

8 тақырып. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыруға қатысатын адамдарды құқықтық және әлеуметтік қорғау

1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін құқықтық және әлеуметтік қорғау
2. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға құпия көмек көрсететін адамдарды құқықтық және әлеуметтік қорғау

1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін құқықтық және әлеуметтік қорғау.

Қазақстан Республикасы «Жедел-іздестіру қызметі туралы» Заңының 22-бабында:

1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері қызметтік міндеттерін атқару кезінде билік өкілдері болып табылады және мемлекеттің қорғауында болады. Оларға өздері кіретін министрліктер мен ведомстволардың қызметкерлерін құқықтық және әлеуметтік қорғау кепілдіктері қолданылады. Жұмыстың ерекшелігін ескере отырып, жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлеріне қосымша жеңілдіктер берілуі мүмкін.

2. Өз қызметінде жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері заң талаптарын басшылыққа алады және саяси мақсаттарды көздейтін саяси партиялар мен бұқаралық қоғамдық қозғалыстардың шешімдерімен байланысты емес.

3. Оған заңмен тікелей уәкілеттік берілген адамдардан басқа ешкімнің жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын қызметкерлер мен органдардың заңды әрекеттеріне араласуға құқығы жоқ. Қолданыстағы заңнамаға қайшы келетін бұйрық немесе нұсқау алған кезде олар заңды басшылыққа алуға міндетті.

4. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың басшылары өз қызметкерлерінің, олардың отбасы мүшелерінің және жақын туыстарының жеке қауіпсіздігін, мүлкінің сақталуын қамтамасыз етуге міндетті.

5. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлеріне қызметтік міндеттерін тиісінше орындау мақсатында арнайы кәсіптік даярлықты алу, біліктілігін арттыру және медициналық қызмет көрсету үшін қажетті жағдайлар жасалады.

Осылайша, біз мақалада қызметкерлердің жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға қатысқан кезде оларды мемлекет тарапынан қорғауға құқықтары негізінен декларацияланатынын көреміз. Мұндай қорғаудың нақты механизмі берілмейді.

Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу кодексінде (98-бап) судья, прокурор, тергеуші, анықтаушы, қорғаушы, сарапшы, маман, сот приставы, яғни азаматтардың барлығы 8 санаты, сол сияқты олардың отбасы мүшелері мен жақын туыстары мемлекеттің қорғауында екендігі көрсетіледі. Қылмыстық процеске қатысатын басқа адамдарға қатысты қылмыстық іс жүргізу кодексі (99-бап) қылмыстық процесті жүргізетін органды, егер қылмыстық іс бойынша іс жүргізуге байланысты оларға қатысты зорлық-зомбылық немесе қылмыстық заңмен тыйым салынған өзге де іс-әрекет жасау қаупі бар болса, бірақ бұл жағдайда сөйлеуді мемлекеттік қорғау туралы іс жүргізілмесе, қауіпсіздік шараларын қолдануға міндеттейді. Демек, Қылмыстық процестің шеңберінде емес жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға қатысатын органдардың қызметкерлері қылмыстық-процестік кодекстің нормаларына сәйкес мемлекеттік қорғауға жатпайды.

2000 жылғы 5 шілдедегі «Қылмыстық процеске қатысатын адамдарды мемлекеттік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы мемлекеттік қорғауға жататын адамдардың 19 санатын белгілейді, яғни күдіктілер мен айыпталушыларды қоса алғанда, қылмыстық процестің барлық қатысушыларына мемлекеттік қорғау мүмкіндігін таратады. Осы 19 санаттың ішінде «жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын тұлғалар» сияқты санат та бар. Бұл санатқа кімді жатқызу керектігі туралы заңда түсініктеме берілмейді.

Айта кету керек, заңда осы категорияның тұжырымдамасы дұрыс емес. Жоғарыда көрсетілгендей, жедел-ізвестіру қызметін адамдар емес, заңмен уәкілеттік берілген органдар жүзеге асырады. Адамдар бұл қызметті жүзеге асыруға тек осы органдардың өкілдері ретінде қатысады. Сондықтан бұл санатты «жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға қатысатын адамдар» деп атаған жөн. Ал бұрын айтылғандай, мұндай адамдарға ЖІК жүзеге асыратын органдардың қызметкерлері және ЖІК жүзеге асыратын органдарға құпия көмек көрсететін адамдар жатады.

Сонымен бірге, Заңның атауынан көрініп тұрғандай, ол өзінің іс-әрекетін қылмыстық процестің шеңберімен шектейді, ал жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға қатысатын адамдарды қорғау қажеттілігі одан тыс жерлерде де туындауы мүмкін. Өйткені, өздеріңіз білетіндей, ЖІК міндеттері қылмыстық іс жүргізу кодексінде көрсетілген қылмыстық процестің міндеттеріне қарағанда әлдеқайда кең. Олар үшін қылмыстарды ашу міндеті ғана ортақ, оны шешу үшін анықтау, тергеу және жедел-ізвестіру қызметінің күштері мен құралдары қолданылады. Осыдан

Заңның қолданысын бүкіл ЖІҚ процесіне тарату немесе жаңа заң әзірлеу бағытында пысықтау қажеттігі туындайды.

Көрсетілген және басқа да бірқатар елеулі кемшіліктерге қарамастан, «қылмыстық процеске қатысатын адамдарды мемлекеттік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы оның қолданысына жататын адамдардың, атап айтқанда, ЖІҚ жүзеге асыратын органдар қызметкерлерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің нақты тетігін қамтиды, қауіпсіздік шараларын қолданудың негіздері мен тәртібін ашады. Әлеуметтік қорғау мәселелеріне келетін болсақ, бұл заң тағы да Қазақстан Республикасының Үкіметіне қорғаудың тәртібі мен шарттарын айқындау үшін жібере отырып, осындай қорғауға құқығын жариялайды.

2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға құпия көмек көрсететін адамдарды құқықтық және әлеуметтік қорғау.

«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 23-бабында:

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға жәрдемдесетін азаматтар мемлекеттің қорғауында болады ("азаматтар" терминімен бұл жағдайда Заң Қазақстан Республикасының азаматтарын, шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарды білдіреді).

2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға жәрдемдесуге келісім берген азаматтарға мемлекет осы Заңға, Қазақстан Республикасының басқа да заңдары мен нормативтік актілеріне сәйкес олардың құқықтарын қамтамасыз етуге және міндеттемелерін орындауға кепілдік береді.

3. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға, сол сияқты олардың отбасы мүшелері мен жақын туыстарына жәрдемдесуіне байланысты азаматтардың өміріне, денсаулығына немесе мүлкіне құқыққа қарсы қол сұғушылықтың нақты қаупі туындаған кезде, бұл органдар құқыққа қарсы іс-қимылдарды болғызбау, кінәлілерді анықтау және оларды жауапқа тарту, сондай-ақ азаматтардың өміріне, денсаулығына немесе мүлкіне жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын қажет болған жағдайда оларды қорғау жөніндегі арнайы іс-шаралар Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен жүргізіледі.

4. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен құпия негізде ынтымақтасатын немесе ынтымақтасатын азаматтар туралы мәліметтер мемлекеттік құпияны құрайды және олардың жазбаша келісімімен ғана жария етілуі мүмкін.

5. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен ынтымақтасатын азаматтардың сыйақы алуға құқығы бар.

6. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен сабақтардың негізгі түрі ретінде ақылы негізде келісімшарт бойынша азаматтардың ынтымақтастық кезеңі олардың жалпы еңбек өтіліне

енгізіледі. Олардың зейнетақымен қамсыздандыруға, отбасы мен асырауындағылар қайтыс болған жағдайда - қолданыстағы заңнамаға сәйкес және Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен асыраушысынан айрылу жағдайы бойынша зейнетақымен қамсыздандыруға құқығы бар.

7. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен ынтымақтасатын азамат қаза тапқан жағдайда, оның жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге қатысуына байланысты қаза тапқан адамның отбасына және оның асырауындағы адамдарға біржолғы жәрдемақы төленеді:

- ақылы негізде жұмыс істеген қаза тапқан адамның он жылдық ақшалай қаражаты мөлшерінде;
- өтеусіз негізде жұмыс істеген адамның ең төменгі жалақысының жылдық он сомасы мөлшерінде.

8. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен ынтымақтасатын азамат жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге қатысуына байланысты алған мертігуді не денсаулығының өзге де зақымдануын алған кезде оған біржолғы жәрдемақы төленеді:

- ақылы негізде жұмыс істейтіндер үшін бес жылдық ақшалай қаражат мөлшерінде;
- өтеусіз негізде жұмыс істейтіндер үшін ең төменгі жалақының бес жылдық сомасы мөлшерінде.

9. Жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге қатысуға байланысты денсаулықтың қырылуынан, мертігуінен не өзге де зақымдануынан келтірілген залалды өтеу Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын тәртіппен жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қаражатынан жүргізіледі.

Осы мақалаға түсініктеме бере отырып, біріншіден, бұрын көрсетілгендей, мақалада қарастырылған адамдар санатына қатысты «жәрдемдесу» терминін қолдану, ең болмағанда, дәл емес деп айту керек. Бұл жәрдемдесу туралы емес, қатысу туралы болуы керек. Екіншіден, баптың күшіне енетін тұлғаларды құқықтық қорғау тек декларацияланады. Нақты қорғаныс механизмі қарастырылмаған.

Сонымен қатар, мақалада әлеуметтік қорғау мәселелері толық болмаса да ашылады.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін қорғау үшін «қылмыстық процеске қатысатын адамдарды мемлекеттік қорғау туралы» Заңды қолдану туралы мәселені қарау кезінде жоғарыда айтылғандардың барлығы осы органдарға құпия көмек көрсететін адамдарға толық көлемде қолданылады.

ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін және осы органдарға құпия көмек көрсететін адамдарды құқықтық қорғау үшін

бірқатар жағдайларда ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың тапсырмаларын орындау кезінде қызметкердің немесе құпия көмекшінің іс-әрекетін қылмыстық емес деп тануға мүмкіндік беретін Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің тиісті баптары пайдаланылуы мүмкін-32 (қажетті қорғаныс), 33-баптар (Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі кезінде зиян келтіру). қол сұғушылық жасаған адамды ұстау), 34 (аса қажеттілік), 34-1 (жедел-ізвестіру іс-шараларын жүзеге асыру), 36 (физикалық немесе психикалық мәжбүрлеу). Кейбір жағдайларда қылмыстық кодекстің аталған баптарын пайдалану қажеттілігі туындайтын жағдайлар үш негізгі жағдайда туындауы мүмкін:

1. Қылмыстық топқа енгізілген қызметкер немесе құпия көмекші оған, оның туыстары мен жақындарына шифрын ашу немесе физикалық жазалау қаупімен қылмысқа қатысуға мәжбүр.

2. Ауыр қылмыстың алдын алу үшін қызметкерде немесе құпия көмекшіде заңмен қорғалатын мүдделерге зиян келтіретін әрекеттерді жасаудан басқа амал жоқ.

3. Қылмыстың алдын алу мақсатында қылмыстық әрекетке еліктейтін мінез-құлық моделін қолдану кезінде.

Неліктен жедел-ізвестіру іс-шараларына қатысушыларды қорғауға арналған ҚР Қылмыстық кодексінің 34-1-бабымен ғана шектелуге болмайды деген сұрақ туындайды. Себебі, осы бапты қолдану тек адамдар тобы, алдын ала сөз байласу бойынша адамдар тобы, ұйымдасқан топ немесе қылмыстық қоғамдастық (қылмыстық ұйым) жасаған қылмыстардың алдын алу, анықтау, ашу немесе тергеу мақсатында құқыққа қайшы әрекет жасау шартымен шектеледі. Аталған қылмыстық топтарға қатысты емес жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу кезінде бұл бапты қолдануға болмайды. Сондықтан қылмыстық кодексті 2001 жылғы наурызда осы баппен толықтыру жедел-ізвестіру қызметіне қатысушыларды құқықтық қорғау жөніндегі барлық проблемаларды шешпеді және бұл үшін жоғарыда аталған басқа баптарды пайдалану қажеттілігі жойылған жоқ.

Жоғарыда аталған іс-әрекеттің қылмыстылығын болдырмайтын негіздерден басқа, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде адамды қылмыс жасаған жағдайда қылмыстық жауаптылықтан босатуға мүмкіндік беретін бірқатар негіздер келтірілген (26, 65-69-баптар). Белгілі бір жағдайларда олардың барлығы белгілі бір дәрежеде құпия көмекшілерге қатысты қолданылуы мүмкін. Сонымен бірге құпия көмекшілерді қорғау мақсатында жедел практикада пайдалану үшін неғұрлым орынды 26 (қылмыстан ерікті түрде бас тарту) және 65 (Белсенді өкіну) баптар ұсынылады. Бірінші негіз (26-бап) Қылмыстық құрамаларды және жедел мүдделі тұлғаларды әзірлеуге қатысатын құпия көмекшілерді құқықтық қорғау үшін пайдаланылуы мүмкін. Екінші (65-

бап) - Қылмыстық ортадан шыққан адамдарды құпия ынтымақтастыққа тарту үшін.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін құқықтық қорғау
2. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қызметкерлерін әлеуметтік қорғау
3. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға құпия көмек көрсететін адамдарды құқықтық қорғау
4. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдарға құпия көмек көрсететін адамдарды әлеуметтік қорғау
5. «Жедел-іздестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 23-бабында не түсіндіріледі?

9 тақырып. Жедел-іздестіру қызметінің нысандары мен әдістері

1. Жедел-іздестіру қызметінің нысандары.
2. Жедел-іздестіру қызметінің әдістері.

1. Жедел-іздестіру қызметінің нысандары.

Жедел-іздестіру іс-әрекетінің қарапайым түрі, адамның кез-келген іс-әрекеті сияқты, кез-келген мәселені шешуге бағытталған әрекет болып табылады.

Жедел-іздестіру әрекеттерінің мақсатты жиынтығы неғұрлым күрделі нысанды - жедел-іздестіру іс-шарасын құрайды.

Жедел-іздестіру іс-шарасының белгілері: тактикалық мақсаттың болуы; бір мезгілде қолданылатын күштер мен құралдардың салыстырмалы түрде аздығы; жедел-іздестіру іс-қимылдарының белгілі бір учаскесімен шектелген шамалы ауқымы; уақыт бойынша салыстырмалы қысқа мерзімділік; әдетте жергілікті маңызы бар нәтижеге қол жеткізу.

Жедел-іздестіру іс-шарасы жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырудың негізгі нысаны болып табылады. Бұдан басқа, ЖІҚ жедел-іздестіру операциясы сияқты нысанды пайдаланады.

Жедел-іздестіру операциясы жалпы жоспар бойынша жүзеге асырылатын, Бірыңғай орталықтан басшылыққа алынатын, ЖІҚ күрделі міндетін шешуге бағытталған өзара байланысты және мақсат, орын және уақыт бойынша келісілген жедел-іздестіру іс-шаралары мен жекелеген іс-қимылдардың жиынтығын білдіреді.

Жедел-іздестіру операциясының белгілері: стратегиялық сипаттағы мақсаттың болуы (мысалы, халықаралық террористік ұйымның

қылмыстық іс-әрекетін салдандыру) немесе маңызды тактикалық мақсаттың болуы (мысалы, есірткі тасымалдау арнасын бақылауды белгілеу); Елеулі күштер мен құралдарды, көбінесе бірқатар органдар мен бөлімшелерді тарту; операция кезеңінде арнайы құрылған басқару құрылымы - орталық, операция бойынша барлық іс-шараларды ұйымдастыратын, бақылайтын, үйлестіретін штаб.

Кейбір дереккөздерде жедел-ізвестіру операциясының белгісі ретінде оның ұзақ мерзімді сипаты да аталады, бірақ бұл операциялар қысқа мерзімді болуы мүмкін шындыққа сәйкес келмейді, мысалы, қылмыскерді ұстау операциясы, кепілге алынған адамдарды босату операциясы.

Кейбір авторлар жедел-ізвестіру шаралары сияқты ЖІҚ формасының болуы туралы айтады. Алайда, соңғы ұғым өзінің мәні бойынша (С.И. Ожеговтың орыс тілінің сөздігі де растайды) «іс-шара» ұғымымен синоним болып табылады. Осыған сәйкес жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыру кезінде қолданылатын шаралар бір немесе бірнеше іс-шаралардан (заңнамалық, әкімшілік, ұйымдастырушылық, жедел-ізвестіру және т.б.) тұруы мүмкін және оларды ЖІҚ-ның жеке нысаны ретінде бөліп көрсету орынсыз болып көрінеді. Дегенмен, бұл тұжырымдама жедел терминологияда бар және қолданылатындықтан, оны одан әрі ашудың мағынасы бар.

Жедел-ізвестіру шаралары-бұл жедел-ізвестіру қызметінің бір немесе бірнеше міндеттерін шешуге бағытталған жедел-ізвестіру іс-шаралары немесе олардың жиынтығы.

Жедел-ізвестіру шаралары өз мүдделеріне қатысты немесе қолданылатын объектілердің нақты (жеке және заңды тұлғалар), сондай-ақ жалпы, нақтыланбаған сипаты болуы мүмкін (мысалы, шет мемлекеттердің Қазақстан Республикасына қарсы арнаулы қызметтерінің барлау қызметі, есірткі бизнесі, Қазақстан Республикасының Сыртқы экономикалық қызметі, мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету).

Жалпы сипаттағы объектілерге қатысты жедел-ізвестіру шаралары жалпы алдын алу және арнайы шараларды қамтиды.

Жалпы алдын алу шаралары:

-жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың учаскелерінде, объектілерінде, жедел қамтамасыз ету желілерінде құқыққа қарсы қызмет жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және жою (дербес немесе басқа мемлекеттік құрылымдармен және ұйымдармен бірлесіп) ;

- мемлекеттік билік және басқару органдарын, сондай-ақ тиісті ұйымдарды құқыққа қарсы қызметке ықпал ететін анықталған мән-жайлар туралы хабардар ету;

- билік және басқару органдарына, қоғамдық институттарға құқыққа қарсы қызметтің алдын алу бойынша тәрбие және басқа да профилактикалық жұмыстарды ұйымдастыруға және жүргізуге көмек көрсету.

Арнайы шаралар-бұл ЖІҚ туралы Заңның 11-бабында баяндалған жедел-ізвестіру іс-шараларының тізбесіне сәйкес жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар әзірлейтін шаралар. Оларды жүргізудің ұйымдастырылуы мен тактикасы, әдетте, қызметтік, ал кейбір жағдайларда мемлекеттік құпияны құрайды (мысалы, пошта хат алмасу, электрондық пошта арнасын пайдалана отырып, шет мемлекеттердің арнаулы қызметтерінің Қазақстан Республикасына қарсы барлау қызметінің алдын алу және жолын кесу жөніндегі шаралар, маңызды мемлекеттік экономикалық міндетті шешуге ықпал ететін шаралар).

Нақты заңды және жеке тұлғаларға, сондай-ақ барлау қызметіне қатысты шаралар, әдетте, тек арнайы болып табылады.

2. Жедел-ізвестіру қызметінің әдістері.

Жедел-ізвестіру қызметі осы қызметтің сипатынан туындайтын белгілі бір әдістерге тән. Әдістер ЖІҚ туралы заңда көрсетілген жедел-ізвестіру іс-шараларында өздерінің практикалық іске асырылуын табады.

Әдіс-бұл мақсатқа жету үшін қандай да бір әрекетте қолданылатын әдіс, әдіс, әдіс немесе әдіс жүйесі.

Адам қызметінің әр түріне өзіне тән белгілі бір әдістер тән. Басқаша айтқанда, іс-әрекеттің сипаты оны жүзеге асыру әдістерін таңдауды анықтайды. Әр түрлі әдістердің болуы олардың бір-бірінен нақты белгілері, белгілері бойынша ерекшеленуін болжайды. Құрылыс әдістері егіншілік әдістерінен, мұнай химиясы әдістері станок жасау әдістерінен, дипломатия әдістері соғыс әдістерінен және т.б. ерекшеленетіні анық. Сонымен қатар, адам қызметінің әртүрлі салаларында қолданылатын әдістер бар. Бұл, ең алдымен, қоршаған әлемді танудың әдістері (бақылау, тексеру, сауалнама, эксперимент, модельдеу). Сондай-ақ, бұл түрлендіру, әсер ету әдістері болуы мүмкін. Мысалы, құқық қорғау органдары компаға келу, әшкерелеу, жалған ақпарат беру сияқты әдістерді құқыққа қарсы қызметтің алдын алу және жолын кесу үшін, барлау қызметтері - Қазақстан Республикасына шет мемлекеттердің объектілеріне тиімді әсер етуді жүзеге асыру үшін, тауарлар мен қызметтерді өндірушілер - өткізу нарықтары үшін бәсекелестік күрес жүргізу кезінде қолдана алады.

Жоғарыда көрсетілгендей, жедел-ізвестіру қызметі құқық қорғау және арнайы функцияларды орындауға бағытталған. Тиісінше, жедел-ізвестіру қызметінің әдістері құқық қорғау және арнайы функцияларды жүзеге асырудың жолдары, тәсілдері, тәсілдері немесе тәсілдер жүйелері және олардан туындайтын жедел-ізвестіру міндеттерін шешу болып табылады.

Бұл әдістерді әртүрлі белгілер бойынша жіктеуге болады.

Жоғарыда көрсетілгендей, өз функцияларына сәйкес жедел-іздігіру қызметі негізгі мазмұны таным және әсер ету (түрлендіру) болып табылатын қызмет түрі болып табылады. Танымдық іс-әрекет ақпараттық-аналитикалық жұмыста (ақпарат алуды қоса алғанда), қызығушылық объектілері мен құпия көмекшілерді зерттеуде өз көрінісін табады. Әсер заңсыз әрекеттердің алдын алу және жолын кесу шараларында (құқық қорғау функциясы), сондай-ақ ықпал ету шаралары мен ықпал ету акцияларында (арнайы функция) жүзеге асырылады. Тиісінше, жедел іздігіру іс-әрекетінің әдістері ең алдымен таным және әсер ету (түрлендіру) әдістері ретінде жіктелуі керек.

Таным әдістерін жалпы ғылыми (бақылау, сауалнама, эксперимент, модельдеу, талдау, синтез және т.б.) және арнайы күштер мен құралдарды (жедел бақылау, жедел сауалнама, шығару, жедел эксперимент, жедел модельдеу, жедел комбинация және т. б.) қолдана отырып, жедел-іздігіру қызметінде ғана қолданылатын арнайы әдістерге бөлуге болады.

Таным әдістері сонымен қатар ақпараттық-аналитикалық жұмыс әдістеріне (жедел-іздігіру ақпаратын алу әдістері; ақпаратты талдау және өңдеу әдістері; болжау әдістері) және қызығушылық объектілері мен құпия көмекшілерге қатысты бастапқы ақпаратты алу әдістеріне, оларды зерттеу әдістеріне бөлінеді.

Әсер ету (түрлендіру) әдістері алдын алу және жолын кесу әдістеріне, жәрдемдесу әдістеріне бөлінеді.

Әсер ету әдістеріне зорлық-зомбылықсыз деп аталатындар жатады (жалған ақпарат беру, арнайы таңдалған ақпаратты жылжыту, жедел комбинация) және зорлық-зомбылық әдістері (ықпал ету шаралары, арнайы іс-шаралар мен операциялар).

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-іздігіру қызметінің нысандарын атаңыз.
2. Жедел-іздігіру қызметінің әдістерін атаңыз.
3. Арнайы шараларды атаңыз.
4. Жалпы алдын алу шараларын атаңыз.
5. Жедел-іздігіру іс-шарасының белгілерін атаңыз.

10 тақырып. Жедел-іздігіру шаралары.

1. Жедел-іздігіру іс-шарасының түсінігі, мәні және құрылымы.
2. Жалпы жедел-іздігіру іс-шараларының түрлері мен мазмұны.

1. Жедел-іздігіру іс-шарасының түсінігі, мәні және құрылымы.

«Жедел-іздігіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 11-бабының 1-тармағында жедел-іздігіру іс-шараларының

мынадай айқындамасы келтіріледі: жедел - іздестіру іс-шаралары-бұл өз құзыреті шегінде осы Заңның 2-бабында көзделген міндеттерді шешуге бағытталған жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың іс-әрекеттері (ЖІҚ туралы Заңның 2-бабында жедел - іздестіру қызметінің міндеттері баяндалады-авт ЖІҚ-ың ескертпесі).

Іс-әрекеттің мақсатты жиынтығы ретінде жедел-іздестіру іс-шарасының бұрын тұжырымдалған тұжырымдамасын ескере отырып, заңда келтірілген анықтамада «іс-әрекеттің» орнына «іс-әрекеттің мақсатты жиынтығы» терминін қолдану дәлірек болар еді. Бұдан басқа, ЖІҚ туралы Заңның мазмұнынан заң шығарушы жоғарыда көрсетілген жедел-іздестіру қызметінің нысандарын іс-шаралар мен операцияларға бөлмеген, ал қолданыстағы нысандарды бір, атап айтқанда жедел-іздестіру іс-шарасының нысанына біріктірген. Әрине, ғылыми және практикалық тұрғыдан алғанда, бұл формаларды бөлу неғұрлым негізделген және орынды болып көрінеді. Алайда, заң шығарушы мұны жасамағандықтан, ЖІҚ туралы Заңды зерделеу кезінде ондағы жедел-іздестіру іс-шарасы ұғымы жедел-іздестіру іс-шаралары мен жедел-іздестіру операциялары сияқты ЖІҚ нысандарын біріктіретінін ескеру қажет.

ЖІҚ туралы заңда баяндалған тұжырымдама мен жоғарыда келтірілген пайымдауларға сүйене отырып, жедел-іздестіру іс-шарасына мынадай анықтама беруге болады: жедел - іздестіру іс-шарасы-бұл өз құзыреті шегінде жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың ЖІҚ міндеттерін шешуге бағытталған іс-қимылдарының мақсатты жиынтығы.

Жедел-іздестіру іс-шарасының мәні алдын ала жоспарланған, дайындалған және жүзеге асырылған іс-қимылдар немесе ЖІҚ объектілеріне қатысты ЖІҚ субъектілерінің іс-қимылдар кешені нәтижесінде жедел-іздестіру қызметінің бір немесе бірнеше міндеттерін шешу кезінде белгіленген мақсатқа қол жеткізу болып табылады.

Жедел-іздестіру іс-шарасына мынадай талаптар қойылады: өткізу негіздерінің болуы, жедел-іздестіру қызметінің қағидаттарына сәйкестігі, іс-шаралардың ЖІҚ-ның неғұрлым жалпы, басты мақсаттарына бағынуы, іс-шаралардың шынайылығы, күштер мен құралдарды өзара іс-қимыл жасау және ұтымды пайдалану.

Жедел-іздестіру іс-шараларын жоспарлау және жүзеге асыру кезінде ЖІҚ объектісі әр түрлі жолдармен ЖІҚ субъектісіне әсер етуі мүмкін екенін ескеру қажет, нәтижесінде кері байланыс пайда болады. Бұл әсер жедел-іздестіру іс-шарасын өткізу үшін қолайлы және қолайсыз болуы мүмкін. Жедел-іздестіру іс-шарасы құрылымының негізгі элементтері: мақсаты мен міндеттері, субъект, объект, іс-шара жоспары, жедел-іздестіру іс-әрекеттері, күштері мен құралдары, нәтижесі болып табылады.

2. Жалпы жедел-ізвестіру іс-шараларының түрлері мен мазмұны.

ЖІҚ туралы Заңның 11-бабының 2-тармағына сәйкес жалпы жедел-ізвестіру іс-шаралары:

1. Азаматтардан, лауазымды тұлғалардан сұрау, олардан ақпарат алу.
2. Азаматтармен Жария және жария емес қатынастар орнату, оларды жедел-ізвестіру қызметінде пайдалану.
3. Қызметкерлерді қылмыстық ортаға енгізу.
4. Қылмыстық әрекетке еліктейтін мінез-құлық моделін қолдану.
5. Конспирациялық кәсіпорындар мен ұйымдар құру.
6. Жеткізуді жедел бақылауды жүзеге асыру.
7. Арнайы техникалық құралдарды қолдану.
8. Мекемелерді, кәсіпорындар мен ұйымдарды есепке алу бойынша анықтама беру және тексеру (бағыныстылығына және меншік нысанына қарамастан).
9. Зерттеу үшін сынамалар мен үлгілерді алу.
10. Бақылау сатып алулары.
11. Қызметтік-ізвестіру иттерін қолдану.
12. Белгілері бойынша жеке тұлғаны іздеу және анықтау.
13. Заңсыз ақпарат алу құрылғыларын іздеу.
14. Заңсыз әрекеттердің іздерін табу, жасырын бекіту және алып қою, оларды алдын ала зерттеу.
15. Қылмыс жасаған немесе жасаған адамды қудалау және оны ұстау. Іс-шара қылмыс жасалған жерде ұсталған адамдарға қатысты, ол жасалғаннан кейін, сондай-ақ олар жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың ұсталуынан жасырынуға тырысқан кезде жүргізіледі.
16. Ұсталған адамдарды жеке тексеріп қарауды, олардың жанындағы қылмыстық қызметке жатуы мүмкін заттар мен құжаттарды қарап-тексеруді және алып қояды, сондай-ақ тұрғын үй-жайларды, жұмыс орындарын және өзге де орындарды тексеріп қарауды, Көлік құралдарын тексеріп қарауды жүзеге асыру.
17. Қарулы қылмыскерлерді ұстау операцияларын жүргізу.
18. Жедел, криминалистикалық есепке алу және қылмыстық тіркеу жүйелері бойынша тексеру.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-ізвестіру іс-шарасының түсінігі қандай?
2. Жедел-ізвестіру іс-шарасының мәні қандай?
3. Жедел-ізвестіру іс-шарасының құрылымы қандай?
4. Жалпы жедел-ізвестіру іс-шараларының түрлері қандай?
5. Жалпы жедел-ізвестіру іс-шараларының мазмұнын түсіндіріңіз.

11 тақырып. Жедел-ізвестіру қызметіндегі жедел жағдай

1. Жедел жағдай туралы түсінік, оның мәні мен негізгі элементтері.
2. Жедел жағдайды зерттеу әдістемесі.

1. Жедел жағдай туралы түсінік, оның мәні мен негізгі элементтері.

Жедел жағдай, ең алдымен, жедел процеске әсер ететін жағдайлар мен жағдайлардың жиынтығы деп түсініледі. Алайда, бұл анықтама толығымен толық емес, өйткені ол осы процестің орны мен уақыты сияқты маңызды факторларды ескермейді. Белгілі бір кеңістіктік және уақыттық орналасумен байланысты емес жағдай мүлдем жоқ. Әлемдегі жағдай, аймақ, ел, елді мекен, белгілі бір жұмыс желісі, объект, учаске және т.б. туралы айтуға болады және мұны тек белгілі бір уақытқа қатысты жасауға болады.

Жедел жағдай қатып қалған, тұрақты нәрсе емес. Ол үнемі серпінді дамуда, өзгерісте. Уақытқа тәуелділік-оның ең тән ерекшелігі. Сондықтан жедел орта туралы белгілі бір уақытта ғана айтуға болады. Басқа осындай белгілер субъектілер мен жедел-ізвестіру қызметі объектілерінің (қарсы тараптардың) күштерінің арақатынасын, сондай-ақ осы қарсылық орын алатын жағдайларды көрсету болып табылады.

Осы нақтылауларды ескере отырып, ЖІҚ-дағы жедел жағдайға келесі анықтама беруге болады:

Жедел жағдай-бұл жедел-ізвестіру қызметінің нақты учаскесінде (объектісінде, аумағында) белгілі бір уақытта қалыптасатын және жедел-ізвестіру процесіне әсер ететін факторлардың, жағдайлар мен жағдайлардың жиынтығы.

Жедел жағдайды жан-жақты зерделеу және білу пайдалы міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін және ЖІҚ-ға қатысатын адамдар үшін де, жедел ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың бөлімшелері үшін де қастандық пен қауіпсіздіктің қажетті деңгейін қамтамасыз ететін сауатты, кәсіби ойластырылған жедел-ізвестіру іс-шараларын әзірлеу үшін қажет.

Операциялық жағдайды анықтайтын факторлар, жағдайлар, жағдайлар әр түрлі болуы мүмкін. Олар жедел-ізвестіру қызметінің бағыттарына (барлау, қарсы барлау, қылмыстық-ізвестіру, әкімшілік-ізвестіру), елдің немесе аймақтың ерекшеліктеріне, шешілетін міндеттерге және т.б. байланысты.

Жедел-ізвестіру қызметінің теориясы мен практикасында келесі үш негізгі элементтен тұратын жедел жағдай мазмұнының нұсқасы жиі қолданылады: танымдық-трансформациялық қызметтің объектісі - ЖІҚ – ны жүзеге асыратын органдардың және олармен өзара әрекеттесетін басқа

да тиісті органдардың, бөлімшелердің, ұйымдардың күштері мен құралдары-қызмет жүзеге асырылатын орта.

Атап айтқанда, бұл мынадай объектілер: Қазақстан Республикасының заңмен қорғалатын мүдделеріне қарсы құқыққа қарсы әр түрлі қызметті жүзеге асыратын ұйымдар мен жеке тұлғалар; жедел-ізвестіру ақпаратын тасымалдаушы немесе оған тұрақты қолжетімділігі бар тұлғалар; жедел-ізвестіру тұрғысынан маңызы бар ақпарат; мемлекеттік ведомстволардың, ұйымдардың, кәсіпорындардың барлау мүддесін білдіретін, барлау жүргізілетін елдердің фирмалары, арнайы қызметтері; өзінің лауазымдық, қоғамдық және басқа да жағдайы бойынша ЖІҚ объектілеріне ықпал ету тетіктері бар, олардың шешімдер қабылдауы бар адамдар; ізвестірудегі адамдар, құжаттар, заттар; өздеріне қатысты мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтерге рұқсат беру, өмірге аса қауіп төндіретін объектілерді пайдалану жөніндегі жұмыстарға рұқсат беру туралы мәселе шешілетін адамдар және адамдардың денсаулығы, сондай-ақ қоршаған орта үшін.

Айта кету керек, іс жүзінде ЖІҚ-ның танымдық трансформациялық қызметінің жоғарыда аталған және басқа объектілерінен жедел жағдайды талдау және бағалау кезінде тек "жау" деп аталатын қарсыласу объектілері ғана ескеріледі. Жоғарыда аталған объектілердің ішінен Қазақстан Республикасының заңмен қорғалатын мүдделеріне қарсы түрлі құқыққа қарсы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар мен жеке тұлғалар, сондай-ақ ҚР барлауына қарсы әрекет ететін шет мемлекеттердің арнаулы қызметтері осындай объектілерге жатқызылуы мүмкін. Жекелеген нақты жағдайларда (жедел-ізвестіру қызметінің бағыты, учаскесі туралы сөз болғанда) мұндай тәсіл оправ. Сонымен қатар, егер біз жедел жағдай туралы жедел ізвестіру санаты ретінде айтатын болсақ, онда жоғарыда аталған барлық объектілерді оның элементтерінің бірі ретінде қарастырған жөн.

Жедел жағдай құрылымының екінші элементі ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың және олармен өзара іс-қимыл жасайтын басқа да тиісті органдардың, бөлімшелердің, ұйымдардың күштері мен құралдарын құрайды. Бұл жағдайда қолданыстағы күштер мен құралдар мүлдем мүмкін емес, бірақ нақты жедел-ізвестіру шаралары мен операцияларына қатысуға болатын нақты қол жетімді құралдар қарастырылады.

ЖІҚ үшін «Орта» жедел жағдайының үшінші элементінің негізгі құрамдас бөліктері: елдегі, өңірдегі, елді мекендегі, аудандағы жекелеген әлеуметтік топтар мен топтардың өзара іс-қимылын сипаттайтын экономикалық, саяси, ұлтаралық және басқа да қатынастар; криминологиялық жағдай; географиялық жағдайлар; Көлік және жол желісі, жолаушылар ағыны; шетелдік фирмалардың, ұйымдардың және ұйымдардың болуы бірлескен кәсіпорындар, олардың қызметінің сипаты; халықтың демографиялық, ұлттық, әлеуметтік және психологиялық

ерекшеліктері; елді мекендердің жоспарлы және құрылыс-сәулет ерекшеліктері, мәдени, спорттық, ойын-сауық мекемелерінің болуы және т.б. бұған қолданыстағы Әкімшілік-полиция және қарсы барлау режимдері, басқа да алдын алу шаралары, құқыққа қарсы ұмтылыстардың ықтимал объектілері де жатады.

Жедел-ізвестіру қызметінің қолданыстағы төрт бағытының әрқайсысында осы бағытқа тән жедел жағдайдың аталған негізгі элементтерінің ең маңызды, тән компоненттері ерекшеленеді.

2. Жедел жағдайды зерттеу әдістемесі.

Жедел жағдай кез келген объектілерге қатысты аумақта, учаскеде, желіде жедел-ізвестіру қызметінің барлық кезеңі ішінде зерделенеді. Бұл ретте ЖІҚ жүзеге асыратын органның, онымен өзара іс-қимыл жасайтын органдардың мүмкіндіктері, ашық және жабық ақпарат көздері, ресми және бейресми көздер пайдаланылады.

Жедел жағдайды зерттеу-бұл объективті дамып келе жатқан факторларды, жедел-ізвестіру қызметі жүзеге асырылатын жағдайлар мен жағдайларды білу, олардың әрқайсысының және олардың жиынтығының қойылған міндеттерді шешуге әсер ету дәрежесін анықтау процесі.

Осы анықтамаға сүйене отырып, жедел жағдайды зерттеу процесін екі кезеңге бөлуге болады:

- 1) жедел жағдай бойынша ақпарат алу және алу;
- 2) алынған және алынған мәліметтерді талдау, қорыту және бағалау.

Жедел жағдайдың әртүрлі элементтері бойынша қоршаған ортадан жасырмайтын ашық ақпарат алынады (арнайы жедел-ізвестіру күштерінің, құралдары мен әдістерінің көмегімен) – ЖІҚ объектілері жасыратын, жедел жағдайды зерделеу және бағалау үшін маңызы бар құпия ақпарат.

Жедел жағдай бойынша деректерді талдау оған қандай да бір қатысы бар барлық алынған және алынған мәліметтерді осы жағдайды құрайтын жекелеген элементтерге ыдыратуды көздейді. Осы элементтердің әрқайсысын жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға ықтимал ықпал ету тұрғысынан бағалағаннан кейін учаскедегі, желідегі және т.б. жедел жағдайдың жалпы реттелген көрінісін бүктеу (салу) бағытында ақпаратты жалпылау (синтездеу) процесі жүргізіледі. Бұл суретті бағалау (жедел жағдай бойынша жалпыланған мәліметтер) жедел-ізвестіру жұмыстарын, тұтастай алғанда нақты жедел-ізвестіру іс-шараларын, сондай-ақ жедел жағдайға қолайлы өзгерістер енгізуге бағытталған шараларды жүзеге асыру бойынша негізделген шешімдерді, ұсынымдарды әзірлеуге мүмкіндік береді.

Жедел жағдайды зерделеу кезінде келесі негізгі талаптарды сақтау қажет:

- 1) мақсат пен сабақтастық. Жедел жағдайды жалпы емес, жедел-ізвестіру қызметін жүргізудің неғұрлым орынды нысандары мен әдістерін

айқындау, ЖІҚ объектілерінде әлсіз жерлерді табу мақсатында зерделеу қажет. Жедел жағдайды үнемі зерттеп отыру керек, өйткені ол үнемі өзгеріп отырады, тіпті оқудағы кішкене алшақтық жедел жағдайдың нақты көрінісіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

2) ұйымшылдық пен жоспарлылық. Жедел жағдайды ЖІҚ-ны жүзеге асыратын әрбір орган, оның жедел-ізвестіру қызметінің нақты учаскелеріне жауапты құрылымдық және аумақтық бөлімшелері қызметкерлер зерттейді. ЖІҚ жүзеге асыратын орталық органдарда (ІІМ, ҰҚК, МКҚ, ҚМ ЖББ және т.б.) Республика, оның жекелеген өңірлері, барланатын елдер бойынша тұтастай алғанда жедел жағдай бойынша барлық материалдар жинақталады және жинақталады. Осы материалдарды зерделеу және бағалау негізінде органдар жедел қызығушылық тудыратын елді мекендердегі, аудандардағы, өңірлердегі, елдердегі жедел жағдайға қатысты қандай да бір мәселелерді қосымша зерделеу үшін тиісті мүмкіндіктері бар өздерінің құрылымдық және аумақтық бөлімшелеріне нұсқаулар мен ұсынымдар әзірлейді, учаскелер, желілер, бағыттар, объектілер бойынша жедел жағдайды зерделеу жөніндегі жұмысты ұйымдастырады. Бұл жұмыс белгілі бір бағыттағы жедел-ізвестіру қызметінің перспективаларын және жедел жағдайдың даму болжамын ескере отырып құрылады. Операциялық жағдайды зерттеудің жекелеген маңызды пункттері оны толық білуге барынша мүдделі бөлімшелердің жоспарларына салынуы мүмкін.

3) қастандық. Жедел жағдай туралы көптеген деректерді ашық көздерден алуға болады (кітаптар, анықтамалықтар, бұқаралық ақпарат құралдары, Ресми құжаттар, мекемелер мен ведомстволардың анықтамалары және т.б.). Мұндай деректерді алу қоршаған ортадан және объектілерден жасыруды қажет етпейді (қастандық). Сонымен бірге, заңсыз қызмет, оның бағыты, күштері, құралдары, әдістері, мүмкіндіктері және т.б. туралы әртүрлі мәліметтер көп жағдайда ЖІҚ объектілері мұқият жасырылады. ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдардың мұндай мәліметтерді алу жөніндегі іс-әрекеттері олардың нақты жедел мүдделерін мерзімінен бұрын ашып көрсетуі және сол арқылы ЖІҚ объектілері тарапынан жедел-ізвестіру іс-шараларын жүзеге асыруды қиындатуға бағытталған шаралар қабылдауды тудыруы мүмкін. Осыған байланысты мұндай іс-әрекеттер мүмкіндігінше конспиративті түрде жүргізілуі керек.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел жағдай туралы түсінік беріңіз.
2. Жедел жағдайдың мәні қандай?
3. Жедел жағдайдың негізгі элементтерін атаңыз.
4. Жедел жағдайды зерттеу әдістемесі қандай?
5. Жедел жағдайды зерделеу кезінде қандай негізгі талаптарды білесіз?

12 тақырып. Жедел-іздістіру қызметінің бағыттары.

1. ЖІҚ барлау бағыты.
2. ЖІҚ-ның қарсы барлау бағыты.

1. ЖІҚ барлау бағыты.

Барлау қызметі-бұл арнайы ведомстволар, Қызметтер арқылы, барлау елдерінде саяси, экономикалық, ғылыми-техникалық, әскери және басқа да ақпаратты өндіру, сондай-ақ өзінің ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында барлау елдерінің объектілеріне нақты құралдармен жасырын белсенді әсер ету бойынша жүзеге асырылатын мемлекеттің мақсатты қызметі.

Барлау қызметі-бұл арнайы (барлау) қызметтері жүзеге асыратын ЖІҚ-ның арнайы функциясы шеңберіндегі қызмет, бірақ оны жүргізу кезінде кейбір жағдайларда құқық қорғау жоспарының кейбір міндеттері шешілуі мүмкін.

Барлау әлеуметтік құбылыс ретінде әртүрлі аспектілерде қарастырылуы мүмкін: саяси, экономикалық, моральдық, психологиялық және басқалар. Осы тарауда барлауды құқық тұрғысынан қарастыру, ЖІҚ-ны жүзеге асыратын органдардың барлау қызметінің құқықтық аспектілерін, осы қызметтің заңдылығын көрсету міндеті тұр. Бұл ретте барлаудың осы қызметтің бағыттарының бірі ретінде жедел-іздістіру қызметіне тиесілігін дәлелдейтін дәлелдерге баса назар аудару көзделеді. Мұндай екпіннің қажеттілігі орын алған көзқараспен, оның ішінде жоғарыда көрсетілген көзқараспен байланысты, оған сәйкес барлау ЖІҚ-ға жатпайтын мемлекеттік қызметтің ерекше түрі болып табылады. Осыны, сондай-ақ жедел-іздістіру қызметінің басқа бағыттарымен салыстырғанда барлау бағытындағы ғылыми және оқу әдебиеттеріндегі әлдеқайда аз қамтуды ескере отырып, ол осы тарауда толығырақ талданатын болады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік органдары мен әскери барлау органдарының құқық тұрғысынан барлау қызметі өзінің мәні бойынша да, заңнамалық ресімдеу бойынша да жедел-іздістіру қызметінің бағыттарының бірі болып табылады. Мұны келесі дәлелдер көрсетеді:

1. Жедел - іздістіру қызметі-бұл мемлекеттің өзіне тән құқықтық негіздерімен, жедел-іздістіру іс-шаралары туралы заңда көрсетілген қағидаттармен, сондай-ақ арнайы күштер мен құралдарды қолданумен сипатталатын ерекше қызмет түрі, олардың бастысы құпия көмекшілер аппараты.

2. ЖІҚ туралы Заңның 2-бабына сәйкес жедел-іздістіру қызметі қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде және оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуда жәрдемдесу

міндетін шешуді қамтиды, бұл барлау бағытының негізгі міндеті болып табылады.

3. ЖІҚ туралы Заңның 7-бабында осы Заңда айқындалған жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін орындау кезінде оны жүзеге асыруға уәкілетті органдар:

а) құзыретіне сәйкес жеке және заңды тұлғалардың заңмен қорғалатын құқықтарын, бостандықтары мен мүдделерін, меншікті, қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қорғау және оның экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайту үшін қажетті шаралар қабылдау;

в) Қазақстан Республикасының Жоғары мемлекеттік билік және басқару органдарын қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне қатер төндіретінін куәландыратын өздеріне белгілі фактілер мен деректер туралы уақтылы хабардар етуге міндетті. Аталған екі міндет те барлау алдындағы маңызды міндеттерді білдіреді.

4. ЖІҚ туралы Заңның 10-бабында жедел ізвестіру іс-шараларын жүргізудің негіздерінің бірі ретінде қоғам, мемлекет мүддесі үшін барлау ақпаратын алу және оның экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайту қажеттілігі тікелей аталады.

5. «Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік органдары туралы» заңда ҰҚК міндеттері арасында заңмен Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға уәкілеттік берілген органдардың бірі ретінде Қазақстан Республикасының мүддесі үшін барлау ақпаратын өндіру жөніндегі міндет (1-тарау, 2-бап), ал міндеттер арасында:

1) ҚР Президентін, ҚР Парламентін, ҚР Үкіметін ел қауіпсіздігіне төнетін қатер туралы хабардар етуге міндетті;

2) ҚР мүддесі үшін барлау қызметін жүзеге асыру (3-тарау, 12-бап).

Осылайша, Қазақстан Республикасындағы барлау қызметінің құқықтық негізін жалпы ЖІҚ құқықтық негізімен бірдей құрамдас бөліктер құрайды. Бұл, ең алдымен, Конституция мен ЖІҚ Заңы, сондай-ақ барлауға қатысты әртүрлі аспектілерді реттейтін басқа да заңнамалық актілер. Мұндай актілердің ішінде бірінші кезекте «Ұлттық қауіпсіздік туралы» Қазақстан Республикасының Заңын атаған жөн, бұл заңда ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету: - ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатерлерді анықтау және болжау; - ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатерлердің алдын алу және бейтараптандыру жөніндегі жедел және ұзақ мерзімді шаралар кешенін жүзеге асыру жолымен ұлттық мүдделердің қажетті деңгейіне қол жеткізу мен қолдаудан тұрады делінген қауіпсіздік, оның ішінде осы қауіптерді тудыратын себептер мен жағдайларды жою.

2. ЖІҚ-ның қарсы барлау бағыты.

Қарсы барлау қызметі-бұл шет мемлекеттердің арнайы қызметтерінің, қылмыстық ұйымдардың және жеке тұлғалардың мемлекет

пен қоғамға қарсы барлау және басқа да заңсыз әрекеттеріне қарсы тұру жөніндегі мемлекеттің мақсатты қызметі.

Қарсы барлау қызметі құқық қорғау және арнайы органдардың екі функциясын да орындауды қамтиды.

Құқық қорғау функциясын орындау кезінде қарсы барлау қызметі мемлекеттің конституциялық құрылысы мен қауіпсіздігінің негіздеріне қарсы қылмыстарды, сондай-ақ қарсы барлау қызметін жүзеге асыратын ЖІҚ органдарының құзыретіне жатқызылған басқа да қылмыстар мен құқық бұзушылықтарды анықтау, алдын алу, жолын кесу және ашу жөніндегі міндеттерді шешуге, анықтау, тергеу және сот органдарынан жасырынып жүрген, қылмыстық жазадан жалтарған адамдарды іздестіруге бағытталған. заңда көзделген жағдайларда жоғалған және өзге де адамдарды жүргізу.

Қарсы барлау қызметінің арнайы функциясы Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету; мемлекеттік және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтердің сақталуын қамтамасыз ету; мемлекеттік шекараны қорғауды қамтамасыз ету; коммерциялық құпияны қорғауда кәсіпорындарға, мекемелер мен ұйымдарға (меншік нысанына қарамастан) жәрдемдесу; органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету сияқты жедел-іздестіру міндеттерін шешуді көздейді жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын.

Қазақстан Республикасында қарсы барлау қызметін заңнамада белгіленген құзыретке сәйкес Ұлттық қауіпсіздік органдарының және Мемлекеттік Күзет қызметінің әртүрлі бөлімшелері жүзеге асырады. Олардың негізгі бағытына байланысты бұл қызметті шартты түрде екі түрге бөлуге болады: ішкі және сыртқы қарсы барлау.

Ішкі қарсы барлауды Қазақстан Ұлттық қауіпсіздік органдарының және Президенттің Күзет қызметінің қарсы барлау бөлімшелері негізінен республика аумағында ұйымдастырады және жүзеге асырады, дегенмен жекелеген жедел міндеттерді шешу мақсатында оның шегінен шығатын жолдары болуы мүмкін. Ішкі қарсы барлаудың негізгі функциясы құқық қорғау (қылмыстарды анықтау, алдын алу, жолын кесу және ашу) болып табылады. Арнайы функция қосымша функция ретінде әрекет етеді.

Сыртқы қарсы барлауды Ұлттық қауіпсіздік органдарының барлау бөлімшелері негізінен шетелде ұйымдастырады және жүзеге асырады. Ол шетелдегі мемлекеттік мекемелерді шет мемлекеттердің арнаулы қызметтерінің, террористік және басқа да құқыққа қарсы ұйымдардың, сондай-ақ қылмыстық ниет білдірген жеке тұлғалардың агенттік, техникалық және физикалық енуінен қорғау жөніндегі міндеттерді шешеді. Бұдан басқа, ол Қазақстан Республикасы азаматтарының - шетелде уақытша болатын құпия тасымалдаушылардың, бірінші кезекте шетелдегі қазақстандық өкілдіктер қызметкерлерінің қауіпсіздігін

қамтамасыз етеді. Сыртқы қарсы барлаудың маңызды міндеті Қазақстан Республикасы Президентінің, үкіметтік және басқа да ресми делегацияларының шет елдерде болған кезеңінде олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеті болып табылады.

Осылайша, сыртқы қарсы барлаудың негізгі функциясы арнайы функция деп қорытынды жасауға болады. Сонымен бірге, ол ішкі қарсы барлау бөлімшелерімен өзара іс-қимыл жасай отырып, Құқық қорғау функциясының міндеттерін орындай алады. Бұл халықаралық террористік қызметті, сондай-ақ шет мемлекеттер аумағынан ұйымдар мен жеке тұлғалар жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының мүдделеріне қарсы басқа да құқыққа қарсы қызметті анықтау, алдын алу, жолын кесу сияқты міндеттер.

Қарсы барлау қызметінің құқықтық негіздері Қазақстан Республикасының Конституциясы, ЖІҚ туралы Заң, Қазақстан Республикасының Қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу кодекстері, әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодекс, Қазақстан Республикасының басқа да заңнамалық актілері, оның ішінде «Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік органдары туралы», «Президенттің Күзет қызметі туралы» заңдар, Президент жарлықтары, Үкімет қаулылары, ведомстволық Ұлттық қауіпсіздік органдарының және Президенттің Күзет қызметінің нормативтік актілері.

ЖІҚ-ның барлық қағидаттары қарсы барлау қызметіне толық көлемде қолданылады.

Шешілетін міндеттерге байланысты қарсы барлау қызметі өз кезегінде бірқатар деп аталатын желілерге бөлінуі мүмкін:

- Президенттің, Президент Аппаратының, Үкіметтің, Парламенттің және мемлекеттің басқа да басқарушы органдарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі Қарсы барлау жұмысы;

- халықаралық терроризмге және есірткі бизнесіне қарсы күрес бойынша қарсы барлау жұмыстары;

- конституциялық құрылысты қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі Қарсы барлау жұмысы; - қарулы күштердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі Қарсы барлау жұмысы; - ел экономикасы үшін аса маңызды объектілер мен өнеркәсіптік кәсіпорындардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі Қарсы барлау жұмысы;

- Көлік және байланыс объектілерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша қарсы барлау жұмыстары;

- ғылыми-зерттеу қызметінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша қарсы барлау жұмысы;

- Қазақстан Республикасының шетелдегі мемлекеттік мекемелерінің және шетелдік іссапарлардағы құпия тасымалдаушы азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша қарсы барлау жұмысы;

- Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын қорғауды қамтамасыз ету бойынша қарсы барлау жұмыстары.

Жедел жағдайдағы өзгерістерге байланысты, қарсы барлау қызметінің аталған желілерінің әрқайсысы белгілі бір уақыт кезеңінде азды-көпті басымдыққа ие болуы мүмкін. Оларға қазіргі уақытта ең маңызды басқа сызықтар қосылуы мүмкін. Жеке желілерді жоюға немесе түрлендіруге болады.

Бақылау сұрақтары:

1. ЖІҚ барлау бағытын атаңыз.
2. ЖІҚ-ның қарсы барлау бағытын атаңыз.
3. ЖІҚ туралы Заңның 7-бабында осы Заңда айқындалған жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін орындау кезінде оны жүзеге асыруға уәкілетті органдарды атаңыз.
4. «Ұлттық қауіпсіздік туралы» Қазақстан Республикасының Заңын атаған жөн, бұл заңда ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету – яғни?
5. Қарсы барлау қызметінің құқықтық негіздері қандай?

13 тақырып. Жедел-ізвестіру қызметінің түрлері

1. Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функциялары түрлерінің жіктелуі және мазмұны.
2. Заңсыз әрекеттерді анықтау.

1. Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функциялары түрлерінің жіктелуі және мазмұны.

ЖІҚ құқық қорғау қызметі ең алдымен қылмыстарды анықтау, алдын алу, жолын кесу және ашу сияқты міндеттерді шешуге бағытталған. Бұдан басқа, ол заңда көзделген жағдайларда қылмыстық жазадан жалтарған анықтау, тергеу және сот органдарынан із-түзсіз жоғалып кеткен және өзге де адамдарды ізвестіру міндетін шешуге арналған.

Осыны ескере отырып, ЖІҚ құқық қорғау функциясының келесі түрлері (ЖІҚ құқық қорғау функциясының түрлерінің жіктелуі) сәйкес келеді:

- құқыққа қарсы қызметті анықтау;
- заңсыз әрекеттердің алдын алу;
- заңсыз әрекеттің жолын кесу;
- қылмыстарды ашу;
- іздеу.

Жедел-ізвестіру қызметіне қатысушы тұлғалар, әдетте жедел-ізвестіру қызметінің күштерін құрайды және олар негізгі үш санатқа бөлінеді.

Кадрлық, штаттық жедел құрам, штаттан тыс қызметкерлер, құпия көмектесуші тұлғалар.

Кадрлық жедел бөлім – жедел-іздігіру қызметінің әскери органдарының қызметкерлері болып танылады. ЖІҚ міндеттерін орындау үшін әр түрлі жедел позицияларды ескере отырып, кадрлық жедел құрам ең алдымен жасырын және ашық болып бөлінеді. Ашық жедел құрамының қызметкерлері болып, ЖІҚ қатысты өз міндеттерін мемлекеттік органдардың атынан орындайтын қызметкерлер табылады. Жасырын жедел құрамның қызметкерлері өздерінің қызметтік міндеттерін ашық көрсетпейтін, яғни қандай органға жататындығын жасыра отырып орындайтын тұлғалар.

Тергеуші және сот жедел-іздігіру шараларын іске асырушы қызметкерлерге нұсқау ғана бере алады.

Анықтау органдары және олардың лауазымды тұлғалары, кейбір жағдайларда ЖІҚ заңына сәйкес жедел-іздігіру шараларын жүргізуге рұқсаты болған жағдайларда ғана ҚПК сүйене отырып тиісті жедел-іздігіру шараларын қолдануы тиіс.

Қазақстан Республикасы ЖІҚ туралы заңына сәйкес, «операторлар» жедел-іздігіру қызметін жүзеге асырушыларға жедел шараларды іске асыруға байланыс құралдары арқылы көмек көрсетеді, бірақ жедел-шараларға тікелей қатыса алмайды.

Прокурорлар жедел-іздігіру шараларының заңдылығына қадағалау жасайды, ЖІШ-ны жүргізуге санкция береді.

Жедел - ідігіру қызметін жүзеге асыратын қызметкерлер.

Жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыратын кадрлық аппарат жедел-іздігіру шараларын жүргізуге құқығы бар жедел басқарушы қызметкерлерден және әртүрлі көмек көрсететін жұмысшы қызметкерлерден тұрады.

Жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыруға қатысатын құпия көмекшілер де бар. Құпия көмекшілер – жедел-іздігіру қызметін жүзеге асырушы органмен құпия негізде (оның ішінде келісім шарт бойынша) қызмет істеуге келісім берген, сол сияқты осы органмен бұрын өзінің келісімі бойынша ынтымақтастықта болған, он сегіз жасқа толған, іс-әрекетке қабілетті жеке тұлғалар.

Бірінші топқа - әртүрлі жедел-іздігіру қызметін жүзеге асырушы органдар қызметкерлері (жедел-іздігіру уәкілі, инспектор, т.б.) жедел-іздігіру қызметі міндеттерін атқарады.

Екінші топқа - жедел-іздігіру шараларымен айналыспайтын (маман, криминалист, психолог немесе т.б.) қызметкерлер жатады.

Үшінші топқа - кадрлық және ерікті жалданушы, шаруашылық, медициналық т.б. қосалқы бөлімдер жатады.

Штаттан тыс жедел-іздігіру қызметіне қатысатын тұлғалар.

Штаттан тыс жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыратын тұлғалар болып – іскерлігі және жеке басында жоғары сапаларға ие болған, ЖІҚ

міндеттерін шеше алатын және өз еркімен жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асырушыларға штаттан тыс көмек көрсете алатын тұлғалар табылады.

Штаттан тыс қызметкерлер, жедел-ізвестіру шараларын бұрын жүргізген әскери органдардың қызметкерлері де бола алады. Штаттан тыс жедел-ізвестіру қызметкерлері, өздерінің шешуге бағытталған міндеттерімен байланысты ашық немесе жасырын әрекет жасай алады.

Қазақстан Республикасының «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Заңында штаттан тыс қызметкерлер категориясы туралы бөліп қарастырылмаған. Осыған байланысты мұндай қызметкерлерді жұмысқа алу мәселесі, ведомствалық нормативтік құқықтық актілер арқылы шешіледі.

2. Заңсыз әрекеттерді анықтау.

Құқыққа қарсы қызметті анықтау-жауапкершілігі Қазақстан Республикасының Қылмыстық және әкімшілік заңнамасында көзделген нақты немесе белгіленбеген адамдар мен ұйымдардың құқыққа қарсы іс-қимылдарды дайындағаны және жүргізгені туралы куәландыратын деректерді алудан, талдаудан, бағалаудан, тексеруден тұратын ЖІҚ құқық қорғау функциясының түрі.

Анықтамадан, ең алдымен, оның әр түрлі кезеңдерінде (идея, дайындық, жүзеге асыру) заңсыз әрекетті жасау фактісі анықталады. Сонымен қатар, осы қызметті жүзеге асыратын немесе оған қандай да бір қатысы бар адамдар мен ұйымдар анықталуы мүмкін.

Анықтаудың мақсаты-дайындалып жатқан, жасалатын немесе қазірдің өзінде жасалған заңсыз әрекеттер туралы сенімді ақпарат алу.

Анықтау міндеттеріне мыналар жатады:

- заңсыз сипаттағы әртүрлі ниеттер мен көріністерді анықтау;
- құқыққа қайшы қызмет туралы ақпарат көздерін табу;
- қандай да бір дәрежеде құқыққа қарсы қызметті дайындау немесе жасау мүмкіндігі туралы куәландыратын ақпаратты алу және тексеру;
- құқыққа қайшы іс-әрекет жасау мүмкіндігі туралы қолда бар деректерді талдау және бағалау, алдын ала нұсқаларын ұсыну (айыптау және Ақтау).

Анықтау құралдары жалпы жедел-ізвестіру қызметінің барлық құралдары болып табылады: құпия көмекшілер аппараты, жедел-ізвестіру қызметінің құралдары, жедел-техникалық қызмет құралдары, ақпараттық қызмет құралдары. Сонымен бірге, ЖІҚ түрі ретінде анықтау үшін заңсыз әрекеттің белгілерін анықтау (жедел іздеуді жүзеге асыру) мақсатында арнайы құрылған құпия көмекшілердің аппараттарын қолдану тән деп айтуға болады.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, анықтаудың негізгі күші ретінде құпия көмекшілердің құқыққа қайшы сипаттағы көріністерінің пайда болу ықтималдығы жоғары жерлерде арнайы таңдалған және орналастырылған түрлерін анықтауға болады.

Сонымен қатар, анықтау азаматтар мен ұйымдардың ресми және бейресми (мысалы, Сенім телефоны арқылы) мәлімдемелері, бұқаралық ақпарат құралдарындағы жарияланымдар нәтижесінде пайда болады.

Заңсыз іс-әрекет туралы ақпарат көздерін табу, осы іс-әрекеттің өзін анықтау объективті қолданыстағы себептердің келесі қатарында өз көрінісін табатын маскировка көріністерінің болуымен байланысты:

1. Заңсыз әрекетке қатысушылар белгіленген нәтижелерге қол жеткізу үшін белгілі бір әрекеттерді орындауы керек, нәтижесінде әртүрлі іздер қалады.

2. Құқыққа қарсы қызметті жүзеге асыру кезінде оның қатысушылары қойылған мақсаттарға қол жеткізу мақсатында олар үшін мүдделі тұлғалармен байланыс орнатуға және оларды қолдауға мәжбүр болады, осылайша құқыққа қарсы қызмет туралы ақпараттың әлеуетті көздеріне айналады.

3. Құқыққа қарсы қызметке қатысушылар өздерімен бірге тұрғылықты жерінде, жұмыс орнында және басқа жерлерде құқыққа қарсы қызмет құралдары мен құралдарын, осы қызмет нәтижесінде алынған құжаттарды, мәліметтерді, материалдық құндылықтарды, қаруды және басқа да заттарды - құқыққа қарсы қызмет туралы ақпараттың материалдық жеткізгіштерін алып жүруге немесе сақтауға мәжбүр.

4. Заңсыз әрекетке қатысушылар көп жағдайда әртүрлі қылмыстық қауымдастықтардың, бірлестіктердің құрамына кіреді. Олардың мүшелері өзара байланысты қолдайды, ақпарат пен материалдармен, оның ішінде құқыққа қарсы қызмет туралы мәліметтермен алмасады.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функциялары түрлері н атаңыз.

2. Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функцияларының жіктелуін атаңыз.

3. Жедел-ізвестіру қызметінің құқық қорғау функцияларының мазмұны түсіндіріңіз.

4. Заңсыз әрекеттерді анықтау дегеніміз не?

5. Заңсыз іс-әрекет туралы ақпарат көздерін табу – яғни?

14 тақырып. Жедел-ізвестіру процесі

1. Жедел-ізвестіру процесінің маңыздылығы

2. Жедел-ізвестіру процесінің мақсаты

1. Жедел-іздестіру процесінің маңыздылығы.

Жедел-іздестіру қызметі ЖІҚ міндеттерін шешуге бағытталған іс-шаралар жүйесі ретінде қойылған мақсаттарға қол жеткізу кезеңдерінің белгілі бір реттілігімен сипатталады, олардың әрқайсысы тиісті негіздер болған кезде туындауы және өзіне тән нақты міндеттерді шешуі мүмкін. ЖІҚ жүзеге асыру барысында мұндай реттілік немесе күйлердің дәйекті өзгеруі жедел-іздестіру процесін құрайды.

Кейбір авторлар жедел-іздестіру процесін жедел-іздестіру іс-шаралары мен әрекеттерінің жиынтығы немесе ЖІҚ міндеттерін шешуге бағытталған "жедел-іздестіру рәсімдерінің жүйесі" ретінде ұсынады. Алайда, мұндай түсінік дұрыс емес, өйткені бірдей жедел іздестіру шаралары мен әрекеттері (соның ішінде жиынтықта) процестің әртүрлі кезеңдерінде жүзеге асырылуы мүмкін, сонымен қатар, жоғарыда көрсетілгендей, процесс жиынтық емес, бір нәрсенің реттелген реттілігі болып табылады.

Жедел-іздестіру процесінің анықтамасы "жедел-іздестіру іс-шараларын жүргізудің заңда көзделген негіздеріне сәйкес ЖІҚ міндеттерін шешу мүддесінде ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың жедел бөлімшелерінің құзыретті лауазымды адамдарының жедел-іздестіру заңнамасының ережелерін және олардың заңға тәуелді нормативтік актілерінің нормаларын белгілі бір тәртіппен қолдануы ретінде" біршама дұрысырақ болып көрінеді. Алайда, бұл анықтама, біздің ойымызша, жедел-іздестіру процесінің мәнін ашпайды, ол «жедел-іздестіру қызметін қандай да бір жолмен реттейтін заңнамалық және басқа нормаларды қандай да бір тәртіппен қолданудан» емес, осы қызметтің белгілі бір кезеңдерінің мақсатты және негізделген дәйектілігінен тұрады. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, жедел-іздестіру процесінің келесі анықтамасын тұжырымдау орынды болып көрінеді:

Жедел-іздестіру процесі-бұл жедел-іздестіру қызметінің мақсаттарына жетудің белгілі бір кезеңдерінің мақсатты реттілігі, олардың әрқайсысы тиісті негіздер болған кезде пайда болады және ЖІҚ-ның нақты міндеттерін шешеді.

ЖІҚ функциялары құқық қорғау және арнайы болып бөлінгендіктен, жедел-іздестіру процесін сәйкесінше ЖІҚ құқық қорғау функциясының жедел-іздестіру процесі және ЖІҚ арнайы функциясының жедел-іздестіру процесі деп бөлуге болады.

ЖІҚ құқық қорғау функциясының жедел-іздестіру процесі бұл құқық қорғау мақсаттарына қол жеткізу, атап айтқанда, азаматтардың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін, меншігін қорғау, қоғам мен мемлекеттің қылмыстық қол сұғушылықтан қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі жедел-іздестіру қызметінің белгілі бір кезеңдерінің бірізділігі. ЖІҚ арнайы функциясының жедел-іздестіру процесі-бұл қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге

байланысты арнайы мақсаттарға қол жеткізу үшін жедел-ізвестіру қызметінің белгілі бір кезеңдерінің реттілігі.

Жедел-ізвестіру қызметінің қолданыстағы бағыттарына сәйкес жедел-ізвестіру процесі барлау, қарсы барлау, қылмыстық-ізвестіру және әкімшілік-ізвестіру процестеріне де бөлінуі мүмкін.

ЖІҚ функциялары мен бағыттарына қарамастан, жедел-ізвестіру процесінде жалпы компоненттер бар - кейбір авторлар кезеңдер деп аталатын кезеңдер және олардың болуы әр ЖІҚ функциясының нақты міндеттерін шешуде ескеріледі. Бұл кезеңдердің - кезеңдердің саны әр түрлі болуы мүмкін, бірақ кез - келген аяқталған процесс үшін олардың кем дегенде үшеуі болуы керек: бастапқы кезең - процестің пайда болу кезеңі, негізгі кезең - процестің негізгі міндеттерін шешу кезеңі, соңғы кезең-нәтижеге жету, қорытындылау кезеңі.

Әр кезеңнің максималды ұзақтығы әдетте ведомстволық ережелермен шектеледі және жекелеген жағдайларда бірнеше жылға дейін созылуы мүмкін. Ең аз мерзімде шектеулер жоқ.

ЖІҚ жүзеге асыратын бірқатар органдардың ғылыми және практикалық қызметінде Қазақстан Республикасының жедел-ізвестіру процесіне қатысты "кезең" деген ұғымы қалыптасқанын ескере отырып, кейіннен бұл процестің кезеңдерін кезеңдер деп те атайтын боламыз.

Жедел-ізвестіру процесінің кезеңдері-бұл оны жүзеге асырудың белгілі бір кезеңдері, оның барысында әр кезеңге тән нақты міндеттерді шешуге бағытталған жедел-ізвестіру іс-шараларының кешені жүзеге асырылады.

ЖІҚ теориясы мен практикасында жедел-ізвестіру процесінің (оның құқық қорғау функциясының) жедел ізвестіру, жедел тексеру, жедел әзірлеу, жедел ізвестіру, жедел бақылау сияқты кезеңдері деп аталады.

Шынында да, классикалық нұсқада ЖІҚ құқық қорғау функциясының жедел-ізвестіру процесі келесі ретпен басталуы және дамуы мүмкін: алдымен жедел ізвестіру ұйымдастырылады, ол үнемі жекелеген бағыттар, жедел-ізвестіру қызметінің желілері бойынша жүргізіледі.

Жедел іздеудің мақсаты-заңсыз әрекеттің фактілері мен белгілері туралы бастапқы деректерді алу. Егер бұл деректер заңсыз әрекеттің нақты анықталған фактілерін көрсетсе, онда олар негізгі кезеңге - объектілерді әзірлеуге немесе іздеуге көшуге негіз болады. Жедел ізвестіру нәтижесінде белгілі бір құқыққа қайшы қызметтің белгілері туралы ғана айтуға мүмкіндік беретін мәліметтер алынған жағдайда, жедел процестің келесі кезеңі-жедел тексеру жүргізіледі.

2. Жедел-ізвестіру процесінің мақсаты.

Жедел тексерудің мақсаты-жедел іздеу барысында алынған деректерді растау немесе теріске шығару, бұл тексеру объектісінің

құқыққа қарсы қызметті жүзеге асыруы мүмкін екендігін көрсетуі мүмкін. Бұл ретте, объектіге қатысты тексеру сипатындағы қосымша мәліметтерді алу міндетін шешумен қатар, әдетте, ол жедел тексеру кезінде жасай алатын тексерілетін объект тарапынан құқыққа қайшы әрекеттердің алдын алу және жолын кесу жөніндегі міндеттерді шешу көзделеді.

Жедел тексерудің пайда болуы үшін тексеру объектісінің құқыққа қайшы қызметті жүргізу белгілері туралы ақпарат негіз болып табылады.

Егер тексеру нәтижесінде алынған материалдар объектінің белгілі бір әрекеттерінің құқыққа қайшы екендігі туралы нұсқаны растамаса, объект бойынша одан әрі жұмыс тоқтатылады, материалдар (жедел және тарихи маңыздылығына байланысты) жойылады немесе мұрағатқа тапсырылады.

Егер оны жүзеге асыру кезінде объектінің қылмыс жасау ниетінен бас тартқаны анықталса, сондай-ақ объект шетелге тұрақты тұруға кеткен және оған қатысты жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу үшін мүмкіндіктер болмаған жағдайда жедел тексеру де тоқтатылуы мүмкін.

Объектінің құқыққа қайшы қызметі жедел тексеру нәтижесінде расталған жағдайда, жедел процестің келесі кезеңі-әзірлеу пайда болады.

Әзірлеу құқық қорғау функциясының жедел процесінің негізгі кезеңі болып табылады, оның негізгі мазмұны:

- құқыққа қайшы іс-әрекеттің фактілері мен мән-жайларын жан-жақты, барынша толық анықтау, зерттеу және оның қатысушыларын зерделеу;

- алдын алу мен жолын кесудің жасырын шараларын жүзеге асыру;

- ашық, дауысты бұлтартпау шараларын дайындау. Құқыққа қайшы қызметі қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне нұқсан келтіретін жеке тұлғалар да, түрлі ұйымдар да Даму объектілері бола алады.

Бірінші жағдайда ол жедел даму деп аталады, екіншісінде объектіні дамыту деп аталады.

Жедел әзірлеу барысында, әдетте, екі негізгі міндеттер тобы шешіледі:

1. Қылмыстық әрекеттің жолын кесуге бағытталған міндеттер:

- құқыққа қайшы іс-әрекеттің фактілері мен мән-жайларын жан-жақты, барынша толық анықтау, зерттеу және оның қатысушыларын зерделеу;

- жасырын алдын алу және жолын кесу шараларын қабылдау (қылмыстық іс-әрекеттің қиындығы, жарамсыз объектіге алаңдау, қылмыс жасау құралдары мен құралдарынан айыру, қылмыстық іс-әрекеттен бас тартуға итермелеу, компаға келу, әшкерелеу және т.б.). Жедел әзірлеу процесінде осы міндеттер тобын шешу оның объектілерінің әзірлеу кезеңінде өзінің қылмыстық ниеттерін жүзеге асыруына жол бермеу қажеттілігіне байланысты; - ашық бұлтартпау шараларын дайындау және жүзеге асыру.

2. Жедел-іздістіру қызметінің жалпы мақсаттарына қол жеткізуге, сондай-ақ осы әзірлеуге қатысы жоқ адамдар тарапынан құқыққа қарсы қызметті анықтауға, оның алдын алуға және жолын кесуге бағытталған міндеттер:

- әзірлеу процесінде қылмыстық әрекетке ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау;

- қылмыстық ұйымдардың ұмтылыстары, құрылымы, күштері, құралдары, әдістері және т. б. туралы мәліметтер алу;

- нақты тұлғалардың құқыққа қарсы қызметі туралы, сондай-ақ осындай қызметті осы әзірлеу шеңберінен тыс жүргізуді куәландыратын фактілер туралы деректер алу; анықталған құқыққа қарсы қызметтің алдын алу және жолын кесу жөнінде шаралар қабылдау;

- ашық бұлтартпау шараларын қабылдау нәтижесінде Қазақстан Республикасының азаматтарына, шетелдіктерге және азаматтығы жоқ адамдарға жалпы профилактикалық ықпал ету.

Бақылау сұрақтары:

1. Жедел-іздістіру процесінің маңыздылығын атаңыз.
2. Жедел-іздістіру процесінің мақсатын атаңыз.
3. Жедел-іздістіру қызметінің жалпы мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған міндеттерді атаңыз.
4. Жедел әзірлеу барысында негізгі міндеттер тобын атаңыз.
5. Жедел-іздістіру процесі-бұл?

15 тақырып. Жедел - іздістіру қызметінің нәтижелері және оларды пайдалану тәртібі

1. ЖІҚ нәтижелерінің түсінігі мен түрлері.
2. ЖІҚ нәтижелерін пайдаланудың бағыттары мен жалпы тәртібі.

1. ЖІҚ нәтижелерінің түсінігі мен түрлері.

Жедел - іздістіру қызметінің нәтижелері ұғымы ғылыми және оқу әдебиеттерінде біржақты түсіндіруге ие емес. Соған сәйкес ЖІҚ нәтижелері деп жедел бөлімшелердің ЖІҚ туралы заңда белгіленген тәртіппен, дайындалатын, жасалатын немесе жасалған қылмыстың немесе құқық бұзушылықтың белгілері туралы, оған қатысы бар, анықтау, тергеу және сот органдарынан жасырынып жүрген, жазаны орындаудан жалтарған және хабар-ошарсыз кеткен адамдар туралы алған нақты деректері түсінілетін неғұрлым кең таралған көзқарас сондай-ақ мемлекеттің саяси, әскери, экономикалық, экологиялық және басқа да қауіпсіздігіне қатер төндіретін оқиғалар немесе іс-әрекеттер туралы.

Сонымен, В.В.Зориннің пікірінше, ТМД және Балтық елдерінің жедел-ізвестіру заңдарының құқықтық нормаларын талдау, ЖІҚ нәтижелерінің құқықтық мәртебесі мен пайдалану нұсқаларын тікелей немесе жанама түрде анықтайды, бірқатар елдердегі заң шығарушы жедел-ізвестіру ақпаратын оның сипаты тұрғысынан тану сызығына дәйекті түрде төтеп бере алатындығын көрсетеді:

а) барлау (бастапқы, «шикі»), яғни алдын ала жедел тексеру түрінде жедел-ізвестіру өндірісінің бастапқы кезеңі үшін алғышарттар жасау;

б) ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың жедел бөлімшелері іске асыратын жедел істер бойынша іс жүргізу үшін негіз болып табылатын нақты деректермен, негізді түрде күдікті адамдарға қатысты, әдетте, олардың іс-әрекетіне барабар жауапкершілікке тартылуын қамтамасыз ету үшін кәсіби құқыққа қарсы қызметте;

в) қылмыс жасаған адамдарды анықтау қажеттілігін анықтайтын, алайда осы факті бойынша қылмыстық істер қозғаған сот төрелігі органдары үшін белгісіз болып қалған нақты деректермен;

г) нақты адамдарға қатысты қозғалған қылмыстық іс бойынша мән-жайларды толық көлемде түсіндірмейтін нақты деректермен;

д) белгілі бір адамның тиісті заңнамада көзделген нақты шектеулер бар белгілі бір әлеуметтік салада белгілі бір сапада жұмыс істеу ниетін растайтын нақты деректермен қамтамасыз етіледі".

Сол жұмыста В.В.Зорин «жедел-ізвестіру процесінде өндірілетін және пайдаланылатын ақпарат-бұл жедел-ізвестіру Заңында және тактика жөніндегі ведомстволық нормативтік актілерде көзделген тәртіппен алынатын адамдар (жеке тұлғалар қауымдастығы), заттар, құжаттар, фактілер, оқиғалар, құбылыстар мен процестер туралы мәліметтер Ақпараттық жүйелерде және жедел есепке алу істерінде шоғырланған, оны сәйкестендіруге мүмкіндік беретін деректемелері бар материалдық жеткізгіштерде тіркелген ЖІҚ. ЖІҚ-да таралатын ақпарат ЖІҚ міндеттерін шешуді қамтамасыз етуге және қылмыстық процестің проблемаларын шешуге жәрдемдесуге арналған».

А.Ю.Шумилов жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін ізвестіру дәлелдері деп атайды, ол «ЖІҚ туралы заңда және жедел-ізвестіру органдарының нормативтік актілерінде белгіленген тәртіпте алынған нақты деректерді түсінеді, сол арқылы жедел-ізвестіру процесінде жедел есепке алу немесе тиісті шешім қабылдау істері үшін маңызды мән-жайларды анықтайды». Бұл ретте ол «жедел-ізвестіру заңнамасында белгіленген тәртіппен жедел бөлімшелер алған, дайындалатын, жасалатын немесе жасалған қылмыстың белгілері туралы, қылмысты дайындайтын, жасайтын немесе жасаған, анықтау, тергеу және сот органдарынан жасырынған, жазаны орындаудан жалтарған және хабар-ошарсыз кеткен адамдар туралы мәліметтерді» нақты деректер деп санайды.

А.Ю.Шумиловтың пікірінше, жедел-ізвестіру құжаттамасының мәні – жедел тәжірибеде, әсіресе ішкі істер органдарында кеңінен қолданылатын тұжырымдама-дәл іздеу дәлелдерін алуда. Сонымен қатар, бұл терминді әртүрлі авторлар екіұшты түсінеді деп айту керек. Егер кейбіреулер, А.Ю.Шумилов сияқты, құжаттаманы жедел ақпаратты және оның көздерін анықтау, бекіту және сақтау деп түсінсе, басқалары бұл тұжырымдамаға тек ақпаратты тіркеуді және негізінен тиісті құжатты жасау арқылы инвестициялайды. Криминалистика мен қылмыстық процесте жедел-ізвестіру қызметінде құжаттама деп аталатын нәрсе ақпаратты анықтаудан, анықтаудан, тіркеуден (бекітуден), алып қоюдан және сақтаудан тұратын процесс ретінде түсініледі. В.Е.Розенцвейг 1976 жылы осы тұжырымдаманы біріздендіру қажеттілігі мен осыған байланысты туындаған осындай сәйкессіздікке назар аударды.

ЖІҚ нәтижелерін тек ақпарат, нақты деректер ретінде ұсынатын түсіндіру бұл нәтижелерді тек тар мағынада, атап айтқанда жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу барысында алынған және ЖІҚ міндеттерін шешу үшін маңызы бар мәліметтер, құжаттар, заттар ретінде қарастыруға мүмкіндік береді деп айту керек.

Сонымен қатар, ЖІҚ нәтижелері әрдайым ЖІШ барысында алынған нақты материалдар мен деректерден көріністі таба бермейді, оларды көруге, оқуға, алуға болады. Мысалы, маңызды саяси немесе экономикалық іс-шараны жүзеге асыруда ел басшылығына көмек көрсету, объектіні қылмыстық ниеттерден бас тартуға мәжбүрлеу кез-келген материалдар мен мәліметтер болмай, ЖІҚ-ның маңызды нәтижелерін білдіреді. ЖІҚ нәтижесі күдіктіні ұстау немесе қылмыскерді қамауға алу, іздеуде жүрген адамды, құжатты, затты табу болуы мүмкін. Заңда көрсетілген ЖІҚ міндеттеріне сәйкес ЖІҚ нәтижелері Президенттің қауіпсіздігін, мемлекеттік құпиялардың сақталуын, мемлекеттік шекараның қорғалуын қамтамасыз ету және т.б. болып табылады.

Бұдан шығатыны, жедел - ізвестіру қызметінің нәтижелерін тар мағынада ғана емес, кең мағынада да, атап айтқанда, ЖІҚ бір немесе бірнеше міндеттерінің шешілу дәрежесі ретінде қарастыру керек. ЖІҚ нәтижелері өзінің практикалық көрінісін келесі түрлерден таба алады:

1) ЖІҚ міндеттерін шешу үшін қажетті өндірілген, алынған, табылған:

- мәліметтер; - құжаттар;
- заттар мен заттар;
- іздер;
- тұлғалар;
- мәйіттер және олардың бөліктері.

2) ЖІҚ объектілеріне әсер ету нәтижесінде Бастамашылық жасалған осы объектілердің жедел-ізвестіру міндеттерін шешу тұрғысынан тиімді іс-қимылдары.

3) ЖІҚ міндеттерін шешу тұрғысынан құрылған қалаулы жағдайлар (саяси, экономикалық, жедел және басқа салаларда).

4) күдіктілерді ұстау, қылмыскерлерді тұтқындау.

ЖІҚ нәтижелері жедел-қызметтік құжаттарда (баянаттарда, анықтамаларда, қорытындыларда, актілерде, есептерде және т.б.) баяндалады немесе көрсетіледі. Атап айтқанда, ЖІҚ шеңберінде жедел-техникалық іс-шаралар жүргізілген жағдайда ЖІҚ нәтижелері материалдық (физикалық) ақпарат тасығыштарда (фонограммаларда, бейнеграммаларда, кинотаспаларда, фотопленкаларда, магниттік, лазерлік дискілерде, құймаларда және т.б.) тіркелуі мүмкін.

Әрі қарай пайдаланудың мазмұны мен орындылығына қарай жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелері тиісті ресімдеуден өтеді және жедел құжаттау (есепке алу) істеріне, қылмыстық істерге, әкімшілік құқық бұзушылық туралы материалдарға қоса тіркеледі немесе оларда анықтамалар және басқа құжаттар түрінде көрсетіледі.

2. ЖІҚ нәтижелерін пайдаланудың бағыттары мен жалпы тәртібі.

«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін ЖІҚ және тергеу үшін маңызы бар белгілі бір материалдар, деректер ретінде тар мағынада ғана қарайды. Осыған сәйкес онда жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін пайдалану тәртібі де баяндалады. Атап айтқанда, ЖІҚ туралы Заңның 14-бабында жедел-ізвестіру қызметі процесінде алынған материалдар пайдаланылуы мүмкін делінген:

- тергеу әрекеттерін дайындау және жүзеге асыру үшін;
- қылмыстардың алдын алу, жолын кесу және ашу бойынша жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу үшін;
- қылмыстық істер бойынша дәлелдемелер ретінде оларды тексергеннен және қылмыстық іс жүргізу заңнамасына сәйкес ресімдегеннен кейін.

Жедел - ізвестіру қызметінің нәтижелерін ықтимал пайдаланудың көрсетілген тізбесі нәтижелерді тек тар мағынада түсінген кезде де толық емес деп айту керек, өйткені ол тек құқық қорғау функциясының міндеттерін көрсетеді және ЖІҚ арнайы функциясының міндеттерін елемейді. Сонымен бірге, тіпті қылмыстық процесс саласындағы мамандар жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелеріне ЖІҚ арнайы функциясына қатысы бар материалдар да кіретінін мойындайды. Мәселен, «Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу құқығы» оқулығының авторы Б. х. Төлеубекова «қылмыстық сот ісін жүргізудің мақсаттары мен міндеттері үшін ғана өндірілетін процестік емес ақпаратты әскери барлау, экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайту және т.б. мақсатында

жиналатын өзге де процестік емес ақпараттан саралау» қажеттілігіне назар аударады.

Осыған сәйкес ЖІҚ нәтижелерін ықтимал пайдалану тізбесі мынадай тармақтармен толықтырылуға тиіс:

- Президентке және басқа инстанцияларға ақпарат дайындау үшін;
- мемлекет ішінде де, одан тыс жерлерде де ел басшылығына саяси және экономикалық қызметті жүргізуге жәрдемдесу жөніндегі іс-шараларды дайындау және жүзеге асыру үшін;
- Президенттің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларда;
- мемлекеттік шекараны күзетуді жедел қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларда;
- ЖІҚ жүзеге асыратын органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларда;
- мемлекеттік және басқа да заңмен қорғалатын құпияны құрайтын мәліметтерді сақтау жөніндегі іс-шараларда; кәсіпорындарға, мекемелерге және ұйымдарға коммерциялық құпияны қорғауға жәрдемдесу.

Жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу нәтижесінде алынған материалдар оларды қылмыстық-процестік заңнамада көзделген нысанға жатқызғанға дейін не оларды қылмыстық процеске енгізу мүмкіндігі болмаған кезде жеке және заңды тұлғалардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін шектеуге ешқандай құқықтық салдарлар әкеп соқпайды және негіз болып табылмайды.

ЖІҚ нәтижелерін ресімдеу және пайдалану кезінде заңнамада көзделген жағдайларды қоспағанда, мемлекеттік немесе заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын жедел-ізвестіру қызметін ұйымдастыру, нақты жедел-ізвестіру іс-шаралары, ақпарат алу көздері мен тәсілдері туралы мәліметтер, сондай-ақ азаматтардың жеке өмірін, ар-намысы мен қадір-қасиетін қозғайтын мәліметтер жария етілуге жатпайды.

Кәсіптік міндеттерді орындау нәтижесінде олар белгілі болған адамның жедел-ізвестіру қызметі туралы мәліметтерді жария еткені үшін Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген жауаптылықта болады.

ЖІҚ нәтижелерін қалай пайдалану керектігіне байланысты олар белгілі бір талаптарға сай болуы және тиісті түрде ресімделуі тиіс.

Бақылау сұрақтары:

1. ЖІҚ нәтижелерінің түсінігі
2. ЖІҚ нәтижелерінің түрлері.
3. ЖІҚ нәтижелерін пайдаланудың бағыттары
4. ЖІҚ нәтижелерін пайдаланудың жалпы тәртібі.

ҚОРЫТЫНДЫ

Оқу құралы Қазақстан Республикасының «Жедел-іздестіру қызметі» курсы бойынша құпия емес, яғни ашық түрдегі басылымға арналған оқулық болып танылады.

Қазақстан Республикасының жоғары білім берудегі мемлекеттік стандартына және Қазақстан Республикасының «Жедел-іздестіру қызметі туралы» Заңына немесе басқа да нормативтік құқықтық актілерге сәйкес, жедел - іздестіру қызметінің түсінігі және оның оқу пәнін, әдістерін, ілімінің орнын, тарихи құрылуы мен дамуын, құқықтық негіздерін, қағидаларын, субъектілері мен объектілері және құқықтық қатынастарын, қатысатын тұлғалардың түсінігін, жедел-іздестіру қызметінің моральді-этикалық негіздерін, жедел іздестіру қызметін жүзеге асыруда азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қорғалуын, жедел - іздестіру шараларының түсінігін, жалпы және арнайы жедел іздестіру шараларын, жедел - іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың өзара бірлескен әрекеттерін, ІО жедел іздестіру бөлімдері қызметкерлерін және басқа да тұлғаларды жедел - іздестіру қызметін жүзеге асыруындағы әлеуметтік және құқықтық қорғалуын, жедел-іздестіру қызметін бақылау мен қадағалауды және т.б. қажетті қырларын жан-жақты ашып көрсетуге бағытталады.

Болашақ құқыққорғау органдары қызметкерлерімен оқу материалдарының шығармашылық тұрғыда терең меңгерілуі, жедел-іздестіру қызметіндегі кәсіби міндеттерін заң талаптарына сәйкес сапалы арттыруға септігін тигізеді және қылмыспен күресу әдістерін тиімді қолдануына мүмкіндік береді.

Оқулықтың мазмұны, жедел-іздестіру қызметі туралы заңға қатысты өзгертулер мен толықтырулар енгізілуде өзгерістерге ұшырап, олар толықтырылуы немесе дамуы мүмкін. Бірақ оның негізгі бағыттары мен басты қағидалары өзіндік жігін сақтап қала береді.

«Жедел-іздестіру қызметі» курсы бойынша бекітілген типтік бағдарламаның негізінде және арнайы заңдарға, сот тәжірибесі мен отандық немесе шетелдік ғылыми зерттеулерден алынған деректерге сүйене отырып дайындалған. Мемлекеттік тілде алғашқы рет жарық көріп отырған оқу құралы, жоғары заң оқу орындары оқытушылары мен студенттерінің (тыңдаушылардың), аспиранттар немесе құқыққорғау органдары қызметкерлерінің біліктілігін жетілдіруге арналған. Оқулық жедел-іздестіру қызметінің мазмұнын танып білуге, жоғары оқу орындарында аталған курс бойынша дәріс, семинарлық сабақтар беруде өз көмегін тигізе алады.

Оқулықта қамтылған кейбір тақырыптар бойынша толықсыздықтар немесе олқылықтар орын алғандығы жоққа шығарылмайды. Дегенмен де олардың барлығы болашақта жедел-іздестіру қызметі бойынша келесі оқулықтарды дайындауда ескерілетіндігі сөзсіз.

Нормативтік-құқықтық актілер мен әдебиеттер

1. Абдирова Г.А. Применение специальных экономических (бухгалтерских) знаний, при расследовании преступлений, совершаемых в сфере банковской деятельности): автореф. дисс. к.ю.н. - Челябинск: Южно-Уральский госуниверситет, 2003. - 26 с.
2. Абубакиров С. Организационно-управленческие аспекты по раскрытию «заказных» убийств: Магистерская диссертация. - Алматы, 2001.
3. Аверина Н.А. Скрыпников А.И. Раскрытие серийных преступлений против личности и убийств, совершенных по найму. - М.: ВНИИ МВД РФ, 1998.
4. Бижигитов О-Р.Б. Оперативная группа как субъект применения группового /бригадного/ метода оперативной разработки//Казахстан – 2030. - Алматы, 1999.
5. Борьба с коррупцией/под ред. Алауханова Е.О.: Учебное пособие - Алматы: Юридическая литература. 2008. – 288 с.
6. Бородич А.А. Операции по задержанию группы вооруженных преступников: Учебное пособие. – Омск, 1990.
7. Басецкий И.И. Сущность и назначение агентурной работы органов внутренних дел: Лекция. - Минск, 1986.
8. Басецкий И.И. Теоретические и правовые аспекты агентурной работы//Формы и методы укрепления правопорядка в современных условиях: Сб. научных трудов. - Минск, 1990.
9. Бахин Б., Байжасаров Б.З., Когамов МЛ. Методика расследования заказных убийств: Учебное пособие. – Алматы. 2003.
10. Бобров В.Г., Сергеев В.В. Агентурный метод: Лекция. Ташкент, 1983.
11. Бобров В.Г., Кириллов О.П. Организация борьбы с преднамеренными нарушениями и злоупотреблениями, совершаемыми в агентурной работе//Проблемы совершенствования организации и тактики ОРД ОВД: Сб. научных трудов. - М., 1988.
12. Бобров В.Г. Привлечение негласных сотрудников к решению оперативно-тактических задач: Лекция. - Ташкент, 1984.
13. Бобров В.Г., Смирнов В.В. Агентурный метод: Лекция. - Ташкент, 1983.
14. Богданов Б.Е. Личный сыск. Разведывательный опрос: Учебное пособие. - Омск, 1968.
15. Вандышев А.С., Волинский А.Ф., Гребельский В.Д. Личный сыск: Учебное пособие. - М., 1973.
16. Великошин И.И. Розыскные собаки: Материалы к лекции. - М., 1984.
17. Веселов И.А. Оперативный осмотр: Лекция. - Омск, 1973.
18. Вехов Б.В. Компьютерные преступления: способы совершения,

методика расследования. - М.: Право и Закон, 1996.

19. Видонов Л.Г. Криминалистические характеристики убийств и системы типовых версий о лицах, совершивших убийство без очевидцев. Горький: Прокуратура Горьковской области, 1978.

20. Горяинов К., Кваша Ю.Ф., Сурков К.В., Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности». Комментарий, -М.: СПАРК, 1994.

21. Григорьев В.И., Плетнев В.С. Понятие и термины по оперативно – розыскной и административной деятельности: Толковый словарь. – Алматы: Жеті жарғы, 2007. – 128 с.

22. Жиенбаев А.С. Тактические операции при расследований убийств по найму в типичной ситуации. Дис. ... к.ю.н. - Алматы, 2000; Джумабеков А.Н. Теоретические и организационные основы оперативно-розыскной деятельности. Дисс. ... к.ю.н. Алматы, 2001.

23. Джураев У.Д. Организация и тактика предупреждения умышленных убийств, совершаемых по бытовым мотивам: Учебное пособие. - Ташкент, 1988.

24. Дохов А.Б., Кабанов Т.Т. Некоторые вопросы борьбы с организованной преступностью: Учебное пособие. - Минск, 1990.

25. Каиржанов Е.И. Понятие, структура и виды профилактики преступлений: Учебное пособие. - Караганда, 1986.

26. Каиржанов Е.И., Накипов Б. Рецидивная преступность: состояние и профилактика. - Алматы: ГСК РК, 1996.

27. Каиржанов Е.И. Уголовное право РК. Общая часть. - Алматы, 1997. – С.20.

28. Мауленов Г.С. Основные характеристики преступности в РК. - Алматы, 1999.

29. Кадыргожаев Н.Р. О методах борьбы с преступлениями, связанными с похищением людей, незаконным лишением свободы, и захватом заложников//Материалы семинар-совещания начальников СКП. - Астана, 1998. - С. 145.

30. Козаченко И.П. Правовые и организационно-тактические основы оперативно-розыскной профилактики преступлений. Дис. ... докт. юрид. наук, - М., НИИ МВД РФ, 1991;

31. Колесников В.И. Организационно-тактические основы раскрытия убийств, совершенных по найму. Методические рекомендации. М.: Методический центр МВД РФ, 1997.

32. Кулибаев Т.А. Расследование и предупреждение убийств, совершаемых по найму. Дис. к.ю. н. - Алматы, 2000.

33. Лукашев В.А. Организация и методика информационно-аналитической работы в сфере оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Учебное пособие. - Омск, 1983.

34. Лукашев В.А. Сущность и задачи научной организации оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Лекция. - Омск, 1982.
35. Лавров В.П. Сидоров В.Е. Расследование преступлений по горячим следам. - М., 1989; Методические рекомендации по выявлению и изъятию выделения организма человека и иных биологических объектов при осмотре места происшествия. - М., 1997.
36. Мудыюгин Г.Н. Расследование убийств по делам, возбуждаемым в связи с исчезновением потерпевшего. - М., 1967.
37. Маркушин А.Г. Основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Учебное пособие. - Н.Новгород, 1990.
38. Олейник П.Н., Лукашев В.А. Основы организации и проблемы совершенствования оперативно-розыскных службы органов внутренних дел: Учебное пособие. - М., 1988.
39. Овчинский С.С. Борьба службы уголовного розыска с групповой преступностью: Материалы к лекции. - М., 1986.
40. Маркушин А.Г. Основы ОРД ОВД: Учебное пособие. часть 1. - Н. Новгород, 1990.
41. Мешков В.М., Попов В.В. Оперативно-розыскная тактика и особенности легализации полученной информации в ходе предварительного следствия: Учебно-практическое пособие. – М.: Щит-М, 1999.
42. Милинчук В.В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития. - М: Юрлитинформ, 2001.
43. Мулдахметов А.К. Паташков С.В. Токалов Т.Б. Уразалиев А.Ч. Чокин Ж.М. Альбом схем по курсу ОРД. Общая часть. - Алматы, 1998.
44. Мулдахметов А.К. Токалов Т.Б. Уразалиев А.Ч. Термины и определения. - Алматы, 1998.
45. Назарбаев Д.Н., Джураев У.Д. Предотвращение и раскрытие умышленных телесных повреждений: Учебное пособие. - Ташкент, 1981.
46. Овчинский А.С. Информация и оперативно-розыскная деятельность: Монография – М.: ИНФРА-М, 2001.
47. Основы оперативно-розыскной деятельности: Учебник/Под ред. В.Б. Рушайло. Серия «Учебники для вузов, Специальная литература», Изд. 2-е, испр. и доп. СПб.: Издательство «Лань», 2000. 720 с.
48. Паташков С.В., Чокин Ж.М., Каймульдинов Е.Е. Основы оперативно-розыскной деятельности//Учебное пособие. –Алматы, 2002. Проблемы информационного обеспечения органов внутренних дел: Учебное пособие. - М., 1981.
49. Профессиональная этика сотрудников правоохранительных органов: Учебное пособие/Под ред. Дубова Г.П., Опалева А.В. М.: «Щит-М», 2000. - 384 с.

50. Рогов И.И. Проблемы борьбы с экономической преступностью. Автореф. ... д.ю.н. - Алма-Ата, 1994.
51. Самойлов В.Г., Громов М.А. Обучение негласных сотрудников: Материалы к лекции. - М., 1984.
52. Сергеев В.В. Идеологическое и организационное обеспечение законности в оперативно-розыскной деятельности: Учебное пособие. - М., 1990.
53. Смагоринский Б.А. Организация и тактика личного сыска в раскрытии имущественных преступлений//Проблемы совершенствования организации преступлений: Сб. научных трудов. - Минск, 1984.
54. Смирнов А.А. Оперативно-розыскная деятельность в условиях гласности//Сб. МВД СССР № 3. - М., 1991.
55. Сысалов М.П. Теория оперативно-розыскной в Республике Казахстан: Монография. – Алматы: «Данекер», 2003. – 326 с.
56. Сысалов М.П. Основы оперативно-розыскной деятельности: Учебник. – Алматы: Юридическая литература, 2007. – 338 с.
57. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник/Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. – М.: ИНФРА-М, 2007. - 832 с.
58. Успанов Ж.Т. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел стран СНГ в борьбе с наркобизнесом (организационно-тактические аспекты): Монография. - Алматы: РГП «Сакшы – На страже», 2004. - 145 с.
59. Хомколов В.П. Организация управления оперативно-розыскной деятельностью: системный подход: Монография. - М., 1999.
60. Хусаинов О.Б. Организационно-тактические особенности расследования коррупционных преступлений (по уголовно-процессуальному законодательству Республики Казахстан): Автореф. ... к.ю.н. - Челябинск: Южно-Уральский госуниверситет, 2005. - 26 с.
61. Черепанов В.А. Психологические вопросы оперативно-розыскной деятельности: Учебное пособие. - М., 1981.
62. Черепанов В.А. Психологические основы работы с агентурой: Учебное пособие. - Горький, 1982.
63. Черепанов В.А. Разведывательный опрос: Учебное пособие. - М., 1984.
64. Шаковец А.Н. Тактика применения технических средств при подготовке и проведении ОРМ: Учебное пособие. - Хабаровск, 1987.
65. Шумилов А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность: вопросы и ответы. В 2-х кн.: Общие положения. Учебно-практическое пособие. – 3-е изд., пересмотр. и испр. – М.: издательский дом Шумиловой И.И., 2008. – 143 с. – (Библиотечка студента, курсанта и слушателя).
66. Эминов В.Е. Современная транснациональная преступность: состояние и проблемы борьбы//Современная уголовная политика в сфере

борьбы с транснациональной организованной преступностью и коррупцией. Сборник статей. - М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. -176 с.

67. Әбілезов Е.Т., Төлмағанбетов Ә.А. «Қорқытып алу қылмысының алдын алудың ұйымдастырушылық-тактикалық ерекшеліктері». Әдістемелік нұсқаулық. Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясы. Алматы 2012 жылы. 78 б.

68. Әбілезов Е.Т., Төлмағанбетов Ә.А. «Алдын ала қылмыстық жолмен табылған мүлікті сатып алу, өткізудің алдын алуды ұйымдастыру тактикасы ерекшеліктері». ҚР ІІМ Алматы академиясы. Алматы 2013. 90 б.

69. Әбілезов Е.Т., Төлмағанбетов Ә.А. Жұмаділдаев Қ.Т. Мүліктік қылмыстарды ескерту мен ашу тактикасы және ұйымдастырылуы. Әдістемелік нұсқаулық. Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясы. Алматы 2015 жыл. 36 б.

70. Әбілезов Е.Т. «Тыңшылық жедел ақпараттарды сотқа дейінгі тергеуді ұйымдастыру». Использование информационных систем в ОВД Республики Казахстан: материалы круглого стола – Алматы: ООНИиРИР Алматинской академии МВД Республики Казахстан, 2015. – 256 стр. (154-160-бб).

ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ:

1. Жедел-іздестіру қызметінің міндеттеріне не кіреді:

- A) Қоғамдық тәртіпті сақтау мақсатында патруль жасау;
- B) Қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге ықпал ету және оның экономикалық әлеуетін және қорғаныс қабілеттілігін нығайту;
- C) Паспорт жүйесі жағдайын тексеру;
- D) Оқиға болған жерді қарау;
- E) Экологияға байланысты ескерту шараларын қамтамасыз етуге жәрдемдесу.

2. Жедел-іздестіру шаралары қалай жүзеге асырылады:

- A) Жария емес;
- B) Тек жария;
- C) Жария немесе жария емес;
- D) Қадағалаушы органды міндетті түрде қатыстырумен;
- E) Жергілікті билік органының өкілін қатыстырумен.

3. «Жедел-іздестіру қызметі туралы» Заңымен қарастырылмаған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін жедел-іздестіру шараларын, сонымен қатар алынған ақпараттарды қолдану мүмкін бе:

- A) Иә, тек аса қажеттілік жағдайында;
- B) Иә, тек прокурордың рұқсаты бойынша;
- C) Жәбірленушінің сұрауы бойынша рұқсат етіледі;
- D) Арнайы қызметтердің жұмысы барысында рұқсат етіледі;
- E) Заңда қарастырылмаған қандай да бір жағдайларда рұқсат етілмейді.

4. Қандай жағдайларда жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдармен астыртын негізде ынтымақтастық етуші азаматтар туралы мәліметтер жариялануы мүмкін:

- A) Тек олардың жазбаша келісімі бойынша;
- B) Аса жедел қажеттілік жағдайында;
- C) Тек Қазақстан Республикасы Бас прокурорымен келісілгеннен кейін;
- D) Ешқандай жағдайда;
- E) Осы азаматтар өлген жағдайда.

5. Жедел-іздестіру шараларын жүргізуге құқығы бар қызмет, бөлімшелер және қызметкерлер тізімі кіммен анықталады:

- A) Қазақстан Республикасы Бас прокурорымен және оның орынбасарларымен;
- B) Тергеу бөлімшелерінің басшыларымен;
- C) ЖІҚ жүзеге асырушы органдары басшыларымен;

- D) Қазақстан Республикасы Үкіметімен;
- E) Кадр аппараттарының басшыларымен.

6. ЖІҚ жүзеге асырушы орган қызметкерлерінің «режимдік объект» аумағына кедергісіз кіруге құқығы бар ма:

- A) Ие, тәуліктің кез-келген уақытында;
- B) Ие, тек жұмыс уақытында ғана;
- C) Ие, күндізгі уақытта;
- D) Ие, объект басшылығымен келісім бойынша;
- E) Ие, прокурормен келісім бойынша;

7. Қылмыстық іс қозғалғанға дейін жедел-іздестіру шаралары жүргізілуі мүмкін бе:

- A) Заңмен тыйым салынғандықтан жүргізе алмайды;
- B) Тергеушінің жазбаша тапсырмасы негізінде, тергелуші іске байланысты болмаса да жүргізе алады;
- C) ЖІҚ жүзеге асырушы органдарға түскен ақпарат негізінде мүмкін;
- D) Прокурордың ауызша нұсқауы негізінде мүмкін;
- E) ЖІҚ жүзеге асырушы органның басшыларының ауызша тапсырмасы негізінде.

8. Арнайы жедел-іздестіру шараларына жатады ма:

- A) Тосқауыл;
- B) Қызметтік-іздестіру иттерін қолдану;
- C) Оқиға болған жерде күдіктінің көрсетулерін тексеру;
- D) Арнайы техникалық құралдарды қолданумен бақылау;
- E) ПО қызметкерлерін қылмыстық ортаға енгізу.

9. Арнайы жедел-іздестіру шараларын жүргізуге кім рұқсат береді:

- A) Ішкі істер Министрі немесе оның орынбасарлары;
- B) Әділет Министрі немесе оның орынбасарлары;
- C) Бас прокурор немесе оның орынбасарлары, облыс прокурорлары және оларға теңестірілген прокурорлар;
- D) Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы орган орналасқан аудан прокуроры;
- E) Жергілікті өзін - өзі басқару органдарның өкілдері.

10. Жалпы жедел-іздестіру шараларына жатады ма:

- A) Пошта жөнелтімдерін бақылау;
- B) Тұлғаны белгілері бойынша ұқсастыру және іздестіру;
- C) Адамның мәйітін қарау;
- D) Куәландыру;
- E) Сотталғандардың хат-хабарламаларын цензуралау.

11. Сот жедел-іздестіру шараларын жүргізу туралы анықтау органдарына тапсырма беруге құқығы бар ма:

- A) Иә, барлық істер бойынша;
- B) Иә, оның өндірісіндегі қылмыстық істер бойынша;
- C) Иә, ауыр және аса ауыр қылмыстар туралы қылмыстық істер, сонымен қатар қылмыстық топтар дайындаушы және жасаушы қылмыстар бойынша;
- D) Құқығы жоқ;
- E) Иә, егер қарастырылып жатқан іс материалы азаматтық құқықпен байланысты болса.

12. Қаржы полициясы органдары келесі жедел-іздестіру шараларын жүргізуге құқығы бар ма:

- A) Сотталғандардың заттарын тексеру;
- B) Пошта-телеграф байланыс арналарының сыртқы белгілері бойынша жедел-іздестіру;
- C) Хат жолдамаларына бақылау;
- D) Оқиға болған жерді қарау;
- E) Айыпталушыдан жауап алу.

13. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыру барысында қандай-да бір саяси партияның, қоғамдық және діни бірлестіктер мүддесінде әрекет етуге болады ма:

- A) Рұқсат етіледі, егер сол немесе басқа партияның, қоғамдық бірлестіктің мүддесі қылмыспен күреске бағытталса;
- B) Рұқсат етіледі, бірақ шектік жағдайда ғана прокурордың рұқсатымен;
- C) Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органның басшысымен рұқсат етілуі мүмкін, егер сол немесе басқа партияның қызметі мемлекет мүддесіне сәйкес болса;
- D) Рұқсат етілмейді;
- E) ЖІҚ туралы заңында бұл жайында айтылмаған.

14. Жедел-іздестіру шараларын доғару үшін, алға қойылған міндеттерді шешу объективті мүмкін еместігін куәландыратын жағдайларды анықтау негіз болады ма:

- A) Жоқ, болмайды;
- B) Болады, заңмен анықталған мерзім ішінде жедел-іздестіру шараларын міндетті түрде қайта жаңғырту арқылы;
- C) Жоқ, бұл жедел-іздестіру шараларын жүргізу басқа жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органға берілуі қажет;
- D) Болады;

Е) Тек ұлттық қауіпсіздікті органдарына ғана.

15. Жедел-ізвестіру шараларын шіркеу қызметкерлеріне қатысты жүргізуге рұқсат етіледі ме:

А) Тек Қазақстан Республикасы Бас прокурорының рұқсатымен;

В) Кез келген уақытта;

С) Тек ұлттық қауіпсіздік органдарымен;

Д) Рұқсат етілмейді;

Е) Тек жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың басшы құрамына рұқсат етілген.

16. Қазақстан Республикасы аумағында, көрсетілген органдардың қайсысы жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға құқылы:

А) Детективтік агенттіктер

В) Күзет бөлімшелері

С) Қаржылық бақылау комитеті

Д) Әділет Министрлігінің қылмыстық-атқару жүйесі комитеті

Е) Салық комитеті

17. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар жеке күзет қызметімен айналысуға рұқсат беру туралы шешім қабылдау үшін қажетті ақпарат жинақтауға құқылы ма:

А) Құқылы;

В) Құқығы жоқ;

С) «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Заңмен бұл ереже реттелмейді;

Д) Прокурордың рұқсатымен;

Е) Ұлттық қауіпсіздік органымен.

18. Арнайы жедел-ізвестіру шараларына жатады ма:

А) Қызметкерлерді қылмыстық ортаға енгізу;

В) Қылмыстық әрекет үлгісін қолдану;

С) Фотоға түсіруді қолданып бақылау;

Д) Жедел жеткізілімді бақылауды жүзеге асыру;

Е) Қызметтік – ізвестіру итін пайдалану.

19. Жедел-ізвестіру қызметін қадағалау барысында прокурор құқылы ма:

А) Нақты жедел-ізвестіру шарасын жүзеге асыру бойынша нұсқау беруге;

В) Арнайы жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге басшылық жасау;

С) Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдармен астыртын негізде ынтымақтастықтағы азаматтардың жеке басы туралы мәліметтер алуға;

Д) ЖІҚ жүзеге асырушы органдар тарапынан заң бұзушылықты анықтау мақсатында, прокуратура органдары және басқа мамандарды арнайы техникалық құралдарды қолдануға тарту;

Е) Оқиға болған жерді қаруды жүргізуде нұсқау беруге.

20. Техникалық байланыс арналарынан ақпаратты алып тастауға кімнің құқығы бар:

А) Қаржы полиция органдары;

В) Ішкі істер органдары;

С) Қазақстан Республикасы Президентінің күзет қызметі, жедел қамтамасыз ету объектілерінде;

Д) Жергілікті өзін - өзі басқару органы;

Е) Азаматтар.

21. Телефон сөйлесулерін тыңдау қандай дәрежедегі қылмыстық істер бойынша жүргізілуі мүмкін:

А) Кез-келген іс бойынша;

В) Қылмыстық іс бойынша телефон сөйлесулерін тыңдауға тыйым салынған;

С) Ауыр және аса ауыр қылмыстар туралы істер бойынша, сонымен қатар қылмыстық топтар жасаған қылмыстар бойынша;

Д) Орта, ауыр және аса ауыр қылмыстар туралы істер бойынша;

Е) Ауыр емес және орташа қылмыстар туралы істер бойынша.

22. Қандай жедел-ізвестіру шаралары тек прокурордың рұқсатымен жүзеге асырылады:

А) Пошта жөнелтімдерін бақылау;

В) Материалдар және заттарды қолданумен бақылау;

С) Тұлғаның ізіне түсу, оны ұстау;

Д) Жедел және криминалистік есептер бойынша тексеру;

Е) Арнайы техникалық құралдарды қолдану.

23. ЖІҚ жүзеге асырушы органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету ЖІҚ міндеттерінің қатарына кіре ме:

А) Жоқ, кірмейді;

В) Ұлттық қауіпсіздік органдары үшін;

С) Иә, кіреді;

Д) Иә, тек қаржы полициясы үшін;

Е) Бұл жайында ЖІҚ туралы заңда көзделмеген.

24. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізу үшін тергеушінің ауызша нұсқауы негіз болады ма:

А) Болады;

- В) Ауыр және аса ауыр қылмыстар қатарына жататын қылмыстық істер бойынша;
- С) Болмайды;
- Д) Тергеушінің прокурормен келісе отырып жасаған нұсқауы;
- Е) Тек тергеліп жатқан қылмыстық істің мемлекеттік маңыз болған жағдайда ғана.

25. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органға тергеуші компьютерлік байланыс арналары бойынша берілуші хабарламаларды ұстауға тапсырма беруге құқылы ма:

- А) Ауызша нұсқаулық негізінде және прокурордың келісімімен құқылы;
- В) Егер ол тергелуші қылмыстық іске қатысты болса;
- С) Құқығы жоқ;
- Д) Мемлекеттің мүддесіне қарсы қылмыстарға жататын істер бойынша;
- Е) Экологияға қарсы қылмыстарға жататын істер бойынша.

26. Мекемелердің есептері бойынша тексеру және анықтама жүргізу жатады ма:

- А) Жалпы жедел-іздестіру шараларына;
- В) Арнайы жедел-іздестіру шараларына;
- С) Жедел-іздестіру шараларына жатпайды;
- Д) Қосымша;
- Е) Ақпараттық-іздеуге.

27. Қандай жағдайда жекеленген арнайы жедел-іздестіру шаралары Қазақстан Республикасы Бас прокурорымен келісілген тәртіпте жүзеге асырылуы мүмкін:

- А) Ауыр және аса ауыр қылмыстарға жататын қылмыстық істерді тергеу барысында;
- В) Ұйымдасқан қылмыстық топтармен, қылмыстық қоғамдастықпен (ұйымдармен) жасалған қылмыстарды тергеу барысында;
- С) Шет мемлекеттің арнайы қызметтерінің және шет ел ұйымдарының барлау-бүлдіру қол сұғушылығын анықтау, алдын-алу немесе жолын кесу бойынша;
- Д) Табиғи апаттарда жасалаған қылмыстарды ашу бойынша;
- Е) Жасөспірімдермен жасалған құқық бұзушылықтардың алдын алуда.

28. Жедел-іздестіру шараларын жүргізу туралы тергеушінің жазбаша тапсырмасы, орындау үшін міндетті ме:

- А) Иә, егер олар ішкі істер органдарының тергеушісінен болса;

В) Иә, егер тергеуші және жедел қызметкерлер бір құқық қорғау органында жұмыс істесе;

С) Барлық жағдайда міндетті;

Д) Міндетті емес;

Е) Тек олар тергеушінің ісі бойынша міндетті.

29. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізу және ұйымдастыру барысында заңдылықтың сақталуын бақылауды лауазымды тұлғалардың қайсысы жүзеге асырады:

А) Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың басшылары;

В) Бас прокурор, оның орынбасарлары, облыс прокурорлары және оларға теңестірілген қызметкерлер;

С) Жергілікті билік органның өкілетті тұлғасы;

Д) Тергеу бөлімшелерінің басшалары;

Е) Сот орындаушылары.

30. ЖІҚ міндеттеріне жатады ма:

А) Жасалған қылмыстың жағдайларын толық және жан-жақты тергеу;

В) Кәсіпорындарға коммерциялық құпияны қорғауға жәрдемдесу;

С) Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған тұлғаларды ақтау (реабилитация) бойынша шараларды жүзеге асыру;

Д) Оқиға болған жерде тергеу экспериментін жүргізу;

Е) Алу жүргізу.

31. Прокурор немесе сот ЖІҚ жүзеге асырушы органға кінәсі дәлелденбеген тұлғаға оған қатысты жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге негіз болған мәліметтерді беруді міндеттеуі мүмкін бе:

А) Жоқ, мүмкіндігі жоқ;

В) Мемлекеттік немесе басқа заңмен қорғалатын құпияның ашылып қалуын болдырмайтын шекте мүмкін;

С) Кез келген мәліметті бергізуге міндеттеуі мүмкін;

Д) Егер мәліметтер көзінде аса ауыр және ауыр қылмыстар туралы мән-жайлар болса;

Е) ЖІҚ туралы заңында бұл жайында көрсетілмеген.

32. «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Заңда зерттеу үшін сынамалар мен үлгілер іріктеп алу қарастырылған ба:

А) Жалпы жедел-ізвестіру шараларының бірі ретінде қарастырылған;

В) Арнайы жедел-ізвестіру шараларының бірі ретінде қарастырылған;

С) Қарастырылмаған;

Д) Қарастырылған, тек прокурордың рұқсаты бар тергеушінің жазбаша тапсырмасы бойынша;

Е) Тек ішкі істер және ұлттық қауіпсіздік органдары үшін қарастырылған.

33. Қандай жағдайларда ЖІІІ прокурордың рұқсат етуінсіз жүргізілгенен кейін 24 сағаттың ішінде міндетті түрде хабардар етумен жүзеге асырылады:

- А) Телефонмен және өзге сөйлесулерді тыңдау;
- В) қызметкерлерді қылмыстық ортаға енгізу;
- С) Көлік құралдарын тексеру;
- Д) Жедел бақылау жеткізілімдерін жүзеге асыру;
- Е) Қылмыс жасаған тұлғаның ізіне түсу.

34. Заң негізінде тұлғаны тексерілуші тұлғаны жауапкершілікке тарту мүмкін емес мән – жайлар анықталған жағдайда:

- А) Жедел – іздестіру шаралары жүргізу жедел – іздестіру қызметін жүзеге асыратын басқа органға беріледі;
- В) Тексерілушіге қатысты арнайы жедел – іздестіру шаралары қолданылады;
- С) Іс Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының өнірісіне беріледі;
- Д) Жедел – іздестіру шараларын орындау кейінге қалдырылады;
- Е) Жедел – іздестіру шаралары тоқтатылады.

35. Жедел–іздестіру қызметінде заңның орындалуын қадағалауды жүзеге асыратын лауазымды тұлғалар кім:

- А) Жедел – іздестіру шаралары жүргізіліп жатқан аймақтың сот органы;
- В) ҚР Бас прокуроры және оған бағынысты прокурорлар;
- С) ҚР ІІМ жедел бөлімшелерінің басшылары;
- Д) ҚР ҰҚК төрағасы және оның бірінші орынбасары;
- Е) Жедел – іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың басшылары.

36. ЖІІҚ материалдық – техникалық қамтамасыз ету қандай көздерден жүзеге асырылады:

- А) Республикалық және жергілікті бюджет арқылы;
- В) Органның бастығының шешімі бойынша ішкі істер органының алынған қаржылары есебінен;
- С) ЖІІҚ нәтижелері бойынша қылмыстық жауапкершілікке тартылған тұлғалардың қаржыларынан;
- Д) Коммерциялық құрлымдардың, басқа мемлекеттік емес ұйымдардың, мекемелердің және кәсіпорындардың қаржылай көмек көрсету қаржыларынан;

Е) Қазақстан Республикасы азаматтарынан жиналған қаржылар есебінен.

37. Кімге қарсы ЖІШ жүргізуге қатаң тыйым салынады:

- А) Басқа мемлекеттің азаматтарына;
- В) Шіркеу қызметкерлеріне;
- С) Саяси қызметкерлерге;
- Д) Басқа мемлекеттердің дипломаттарына;
- Е) Барлығына қарсы рұқсат етіледі.

38. Қандай жағдайларда ЖІҚ нәтижелері қылмыстық іс-жүргізуде қолданылуы мүмкін:

- А) Осы қылмыстық істі тергеп жатқан тергеушінің келісімімен;
- В) Прокурордың рұқсатымен;
- С) Қылмыстық іс-жүргізу заңдылығымен қарастырылған нысанға келтірілгеннен кейін;
- Д) Қолданыла алмайды;
- Е) Табиғи апатты пайдаланып жасалған қылмыстарды тергеумен байланысты жағдайларда.

39. ЖІҚ жүзеге асыру барысында мамандардың көмегін қолдануға рұқсат етіледі ме:

- А) Рұқсат етіледі;
- В) Қатаң тыйым салынған;
- С) Прокурормен рұқсат етіледі;
- Д) Ішкі істер органдарының бастығымен рұқсат етіледі;
- Е) Оларды қолдану нормативтік-құқықтық актілермен реттелмеген.

40. Қандай ЖІШ жүргізу барысында прокурордың рұқсаты қажет:

- А) Қызметкерді қылмыстық ортаға енгізуге;
- В) Жеткізілімдерге жедел бақылауды жүзеге асыруға;
- С) Арнайы техникалық құралдарды қолдануға;
- Д) Телефон және өзге сөйлесулерді тыңдауға;
- Е) Қылмысты іс-әрекетке еліктеу мінез-құлық үлгісін қолдануға.

41. ЖІҚ қағидаларының қатарына кіреді ме:

- А) Демократиялық орталық қағидасы;
- В) Іс жағдайын жан-жақты және толық тергеу қағидасы;
- С) Кәсіби әдептілік қағидасы;
- Д) Қылмыстық заңды дұрыс қолдану қағидасы;
- Е) Кінәлі емес ұстаным қағидасы.

42. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар кәсіпорындар мен ұйымдардың коммерциялық құпиясын қорғауға жәрдемдесуіне болады ма:

- A) Жоқ, болмайды;
- B) Мүмкін, егер бұл мемлекеттік кәсіпорын және ұйым болса;
- C) ЖІҚ жүзеге асырушы органдар жәрдемдесуге міндетті;
- D) Тек ұлттық қауіпсіздік органына жәрдемдесуге міндетті;
- E) «ЖІҚ туралы» Заңда бұл туралы айтылмаған.

43. ЖІҚ жүзеге асырушы органның іс-әрекетіне қатысты шағымдануға болады:

- A) Қазақстан Республикасы Президентіне;
- B) Қазақстан Республикасы Парламентіне;
- C) Прокуратураға не болмаса сотқа;
- D) Жергілікті басқару органдарына;
- E) ЖІҚ жүзеге асыратын жедел қызметкерге.

44. Оған қатысты жедел-іздестіру шарасы жүргізілген адам ЖІҚ жүзеге асырушы органнан оларды жүргізуге негіз болған мәліметтерді талап етуіне болады ма:

- A) Болады, егер ол туралы белгілі болса;
- B) Болады, егер оның қылмысқа дайындық немесе жасаған кінәсі дәлелденбесе;
- C) Болмайды;
- D) Болады, тұлға қатысты материалдарды сақтау жұмыстарын жүргізу үшін;
- E) Тек прокурордың рұқсатымен.

45. ЖІҚ нәтижесінде алынған мәліметтердің тағдыры қандай, егер оның ішінде заңмен тыйым салынған әрекеттер туралы ақпараттар болмаса:

- A) ЖІҚ жүзеге асыратын органда 5 жыл сақталады;
- B) 1 жыл ішінде сақталады;
- C) Сақталмайды және жойылады;
- D) Кімге қатысты жүргізілсе сол адамға сақтауы үшін тапсырылады;
- E) Жергілікті мұрағатқа тапсырылады.

46. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар қайтарымсыз басқа министрліктерден, ведомствалардан, ұйымдар және мекемелерден қажетті ақпарат алуға құқылы ма:

- A) Құқылы, тек қана мемлекеттік органдардан;
- B) Құқылы, меншік нысанына қарамастан, коммерциялық, банктік және басқа заңмен қорғалушы құпияны ескере отырып;
- C) Ешқандай шектеусіз құқылы;
- D) Құқылы, бірақ ақылы негізде;
- E) Ұлттық қауіпсіздік органы ғана.

47. Танылмаған мәйітті табу факті жедел – іздестіру шараларын жүргізу үшін негіз болып табылады ма:

- A) Табылады, бірақ прокурордың келісімімен;
- B) Табылады, тек криминалдық белгілері болған кезде ғана;
- C) Барлық жағдайда болады;
- D) Болмайды;
- E) Бұл жайында ЖІҚ туралы заңында айтылмаған.

48. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар жоғары апатпен немесе экологиялық қауіппен байланысты жұмысқа орналасушы тұлға туралы мәліметтер жинауға құқылы ма:

- A) Иә, құқылы;
- B) Иә, құқылы, бірақ прокурормен келісім бойынша;
- C) Жоқ, құқығы жоқ, себебі бұл жұмыс қылмыстылықпен күресуде байланысты емес;
- D) Иә, егер оның орналасатын жұмыстары мемлекеттік маңызы бар орындармен байланысты болса;
- E) Иә, тек жергілікті басқару органдарының ұсынымы бойынша.

49. Қорғаныс министрлігінің әскери барлауы келесі арнайы ЖІШ жүзеге асыруға құқылы ма:

- A) сотталғандардың хат-хабарламаларын цензуралау;
- B) пошта жөнелтімдерін бақылау;
- C) Байланыстың пошта, телеграф арналарынан сыртқы белгілері бойынша жедел іздеулер;
- D) Тұрғын және басқа жайларға, үйлерге, ғимараттарға, жер учаскелеріне, көлік және өзге техникалық құралдарға кіру және оларды тексеру;
- E) Қызметкерлерді қылымыстық ортаға енгізу.

50. Телекоммуникация және пошта байланыс арналары жүйесімен байланысты арнайы ЖІШ техникалық тұрғыдан кіммен жүзеге асырылады:

- A) Ішкі істер органдарымен;
- B) Ұлттық қауіпсіздік органдарымен;
- C) Қаржы полициясы органдарымен;
- D) Қорғаныс министрлігінің әскери барлауымен;
- E) Қазақстан Республикасы Президентінің күзет қызметімен.

51. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар басқа мемлекеттің азаматтарымен ынтымақтастық туралы шартқа отыруына болады ма:

- A) Жоқ, қатаң тыйым салынған;
- B) Болады, бірақ прокурормен келісім бойынша;
- C) Тек ұлттық қауіпсіздік органдары шарт жасаса алады;
- D) Шектеусіз барлық органдар жасай алады;
- E) Болады, бірақ екі ел арасында алдын ала келісілген басқару органдарының келісім – шарттары болған жағыдайда ғана.

52. ЖІҚ барысында алынған материалдар қылмыстық іс бойынша айғақ ретінде қолданылуына болады ма:

- A) Болады, осы істі тергеуші тергеушінің келісімен;
- B) Прокурордың рұқсатымен;
- C) ЖІҚ жүзеге асырушы органның басшысының рұқсатымен;
- D) Қылмыстық іс-жүргізу заңдылығына сәйкес оларды тексергеннен кейін;
- E) Бұл жайында ЖІҚ туралы Заңда айтылмаған.

53. Қазақстан Республикасы аумағында ЖІҚ жүзеге асырушы өзге мемлекет органдары жедел-іздігі шараларын жүргізе алады ма:

- A) Бұған тыйым салынған;
- B) Жүргізе алады, егер бұл мемлекеттер «Интерпол» мүшесі болып табылса;
- C) Жүргізе алады, егер мемлекеттер арасында сәйкес келісімдер болса;
- D) Жүргізе алады, тек ұлттық қауіпсіздік органы;
- E) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында айтылмаған.

54. ЖІҚ қаржыландыруды шетел валютасымен жүзеге асырылады ма:

- A) Жоқ, Қазақстан Республикасында барлық қаржыландыру ұлттық валютамен жүргізіледі;
- B) Болады;
- C) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында айтылмаған.
- D) Аса ауыр және ауыр қылмыстық істері бойынша ұлттық және шетел валютасымен қаржыландырылады;
- E) Өтініш жасау жағдайларында.

55. Билік өкілдері және атқарушы жергілікті органдардың басшылары (әкім және маслихат) ЖІҚ жүзеге асырушы органның қызметкерлерінің заңды іс-әрекеттеріне араласып оларға нұсқаулар бере алады ма:

- A) Ия, өйткені ЖІҚ - ті қаржыландыру жергілікті бюджет есебінен қаржыландырылады;
- B) Жоқ, өйткені олар заңмен өкілетті емес;
- C) Бере алады, егер екі орган арасында өзара сәйкес келісімдері болса;

D) Бере алады, егер ол аса ауыр және ауыр қылмыстық істерімен байланысы болса;

E) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында айтылмаған.

56. ЖІҚ жүзеге асырушы органмен ақылы негізде келісім – шарт бойынша азаматтардың ынтымақтастық кезеңдері жалпы еңбек стажына кіреді ме:

A) Кірмейді, өйткені ол жасырын қызметте;

B) Егер бұл негізгі айналысатын әрекеті болса;

C) Кез келген жағдайда;

D) Егер ол шетел азаматы болса;

E) ЖІҚ туралы заңда бұл жайында айтылмаған.

57. Жүргізілген телефон сөйлесімдері бойынша алынған мәліметтер жатады:

A) Жалпы ЖІШ;

B) Арнайы ЖІШ;

C) ЖІШ жатпайды;

D) Қосымша.

E) Ақпараттық-іздеуге.

58. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар жедел есеп және ақпараттық жүйелер құруға және қолдануға құқылы ма:

A) Құқылы;

B) Құқылы, тек қана прокуратура органдарының келісімі бойынша;

C) Құқылы, әділет органының рұқсат етуімен;

D) Құқылы емес;

E) Барлық жағдайларда құқылы.

59. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар жедел-іздігіру шаралары барысында азаматтардың көлік құралдарын және басқа да мүліктерін пайдалануға құқылы ма:

A) Жоқ;

B) Тек соғыс уақытында ғана;

C) Жазбаша немесе ауызша келісім бойынша құқылы;

D) Мәжбүрлі қолдану құқығына ие;

E) өз еркінде.

60. Жедел-іздігіру шаралары барысында азаматтардың қолданылған көлік құралдары мен басқа да мүліктеріне зиян келтірілген жағдайда оның орны толтырылады ма:

A) Жоқ, толтырылмайды;

B) Арнайы мемлекеттік қордан толтырылады;

- C) ЖІҚ жүзеге асыру органдары есебінен толтырылады;
- D) Олар міндетті толтыруға емес;
- E) Ондай шаралар қарастырылмайды.

61. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар осы органға жұмысқа қабылданып жатқан тұлға туралы мәліметтер жинауға құқылы ма:

- A) Жоқ, құқылы емес, себебі бұл еңбек заңдылығын бұзады;
- B) Прокурордың келісімімен құқылы;
- C) Құқылы;
- D) Кейбір жағдайларда;
- E) Еңбек құқығына сүйеніп жинай алады.

62. Аталғандардың қайсыбірі жалпы ЖІШ қатарына жатады:

- A) Оқиға куәгерінен жауап алу;
- B) Азаматтарға және лауазымды тұлғаларға сауал – сұрақ қою, олардан хабарламалар алу;
- C) Жәбірленуші мен сезіктіні беттестіру;
- D) Тінту жасау;
- E) Алу жүргізу.

63. Қайсы бірі арнайы ЖІШ қатарына жатады:

- A) Қылмыстық істі қозғау;
- B) Жауап алу барысында дыбыс және бейне жазуды қолдану;
- C) Қарулы қылмыскерлерді ұстау бойынша операция жүргізу;
- D) Почта жөнелтімдерін бақылау;
- E) Барлық шаралар жатады.

64. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар Үкіметте, министрстваларда және ведомстваларда жауапты мемлекеттік орынды иеленуші тұлғалармен ынтымақтастық туралы келісім–шарт жасауға құқылы ма:

- A) Құқылы;
- B) Ұлттық қауіпсіздік органдары;
- C) Қазақстан Республикасының Президентінің күзет қызметі органы;
- D) ЖІҚ жүзеге асырушы барлық органдар;
- E) Салық комитеті.

65. ЖІҚ барысында алынған материалдар қолданылуы мүмкін бе:

- A) Тергеу әрекеттеріне дайындалу және жүзеге асыру үшін;
- B) Айыптау қортындысын дайындау үшін;
- C) Сот үкімін дайындау үшін;
- D) Барлық жағдайларда қолданылуы мүмкін;
- E) Қылмыстық ізге түсу үшін.

66. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар тізімі қандай нормативтік актімен толықтырылуы мүмкін:

- A) Бас прокурордың нұсқаулығымен;
- B) Әділет министрілігінің бұйрығымен;
- C) Қазақстан Республикасы Үкіметі қаулысымен;
- D) Қазақстан Республикасы Заңымен;
- E) Ішкі істер Миністрінің бұйрығымен.

67. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар мемлекеттік құпияларды құрайтын мәліметтерге рұқсат ету туралы мәселені шешу үшін тұлғаны сипаттайтын мәліметтер жинауға құқығы бар ма:

- A) Жоқ;
- B) Ұлттық қауіпсіздік органдарының;
- C) Прокурордың келісімі бойынша;
- D) Құқылы;
- E) Қаржы полициясына ғана.

68. Жалпы ЖІШ қатарына жатады ма:

- A) Жеке тінтуді жүргізу;
- B) Оқиға болған жерде көрсетілімдерді тексеру және толықтыру;
- C) Азаматтар мен жария және жасырын қатынастар орнату;
- D) Айыпталушыны іздестіру;
- E) Хата- хабарламаларды цензуралау.

69. ЖІҚ жүзеге асырушы орган жазысқан хаттарының, телефон арқылы сөйлескен сөздерінің, почта, телеграф арқылы және басқа жолдармен алысқан хабаралар құпиялығы, сонымен қатар тұрғын үйге қол сұғылмаушылық заңмен қорғалауды қозғайтын шаралар жүргізу үшін қандай құжатты толтырады:

- A) Акт;
- B) Қорытынды;
- C) Қаулы;
- D) Хаттама;
- E) Анықтама.

70. Жария емес ЖІШ ұйымдастыру және тактикасы бойынша құпиялауға жататын мәліметтер тізімі кіммен бекітіледі:

- A) Қазақстан Республикасы Парламентімен;
- B) Ішкі істер министрімен;
- C) Қазақстан Республикасы Үкіметімен;
- D) Бас Прокурормен;
- E) Әділет министрімен.

71. Жедел – іздестіру шараларын дайындауға және жүргізуге азаматтарды тарту барысында Заңның қандай шарттары сақталуы керек:

- A) Азаматтардың міндетті түрде келісімі;
- B) Кейбір жағдайда ауыр және аса ауыр қылмыстарды ашу мақсатында азаматтар мәжбүрлі түрде тартылуы мүмкін;
- C) Ұйымдасқан қылмыспен күресу үшін қорқыту және масқаралау көмегі барысында азаматтарды тартуға рұқсат етіледі;
- D) Азаматтардың отбасылық жағдайын ескеру;
- E) ЖІҚ туралы Заңда бұл туралы айтылмаған.

72. ЖІҚ нәтижесін пайдалану барысында қандай құжаттар жариялауға жатпайды:

- A) Іздестірілген қылмыскерлер туралы мәліметтер;
- B) Жедел – іздестіру қызметін ұйымдастыру жайлы мәліметтер;
- C) Қамтамасыз ететін аймақта жасалған қылмыстар туралы мәліметтер;
- D) ЖІШ қаржыландыру жайлы мәліметтер;
- E) Ұйымдасқан қылмыстық топтармен жасалған қылмыстар туралы мәліметтер.

73. ЖІҚ жүзеге асыру барысында азаматтардың өміріне, денсаулығы мен мүлкіне қатер төндіретін іс - әрекеттер жасауға рұқсат етілген бе:

- A) Қандайда жағдайда рұқсат етілмейді;
- B) Аса қажеттілік және қажетті қорғаныс жағдайында рұқсат етіледі;
- C) Рұқсат етіледі;
- D) Тек ұлттық қауіпсіздік органдары;
- E) Тек қаржы полициясы.

74. Ұйымдасқан қылмыстық топты әшкерелеу мақсатында жедел-іздестіру материалдарын бұрмалауға болады ма:

- A) Қандай жағдай болмасын рұқсат етілмейді;
- B) Ауыр немесе аса ауыр қылмыстардың алдын-алу және ашу үшін;
- C) Рұқсат етіледі;
- D) Ұлттық қауіпсіздік органдарымен;
- E) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында айтылмаған.

75. Қандай нормативтік актілерге сәйкес ЖІШ мерзімі белгіленген, ЖІШ жүзеге асырылады, тоқтатыла тұрады және доғарылады:

- A) Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексімен;
- B) Қазақстан Республикасы Қылмыстық іс-жүргізу кодексімен;
- C) Бас прокурордың бұйрығымен;
- D) ЖІҚ жүзеге асыратын органдар бұйрығымен;

Е) Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен.

76. Қазақстан Республикасының ЖІҚ жүзеге асыратын органдары өзге мемлекет аумағында жедел-іздістіру шараларын жүргізе алады ма:

А) Жоқ;

В) Жүргізе алады, тек ұлттық қауіпсіздік органдары;

С) Жүргізе алады, сәйкес келісім шарт негізінде;

Д) Ауыр және аса ауыр қылмыстардың алдын-алу, жолын кесу және ашу үшін ЖІШ келісімсіз жүргізуге рұқсат етіледі;

Е) Жүргізе алады, егер екі мемлекеттің жергілікті басқару органдарының арасында өзара келісімдер болса.

77. ЖІҚ жүзеге асырушы органдармен қызметінің негізгі түрі ретінде, ақылы негізде келісім шарт бойынша ынтымақтасқан тұлғалар, әлеуметтік қамтамасыз етілуге құқығы бар ма:

А) Жоқ;

В) Ие, тек осы органдардың бұрынғы қызметкерлері;

С) Ие болады;

Д) Иә, егер шетел азаматы болса;

Е) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында айтылмаған.

78. ЖІҚ жүзеге асырушы органдармен ынтымақтастықта болған тұлғалардың отбасы және асырауындағылар асыраушысынан айырылуына байланысты зейнетақы алуға құқығы бар ма:

А) Жоқ;

В) Ие, тек бұл тұлға мемлекеттік қызметкер болған жағдайда;

С) Ие;

Д) Егер оның қызмет стажы 10 жылдан асса;

Е) Егер оның қызмет стажы 5 жылды құраса.

79. ЖІҚ жүзеге асырушы органдармен ынтымақтастықта болған тұлғаның ЖІШ жүргізуге қатысуға байланысты қаза болуына, мертігуіне, не денсаулықтың өзгедей зақымдануына орай келтірілген залалдың орнын толтыру қандай көздерден жүргізіледі:

А) Қылмыскерлерден алынған және мемлекет пайдасына аударылған мүлік пен ақшалай қаражат есебінен;

В) Көмек жасаушы ұйымдардың және қоғамдық қозғалыстың құрбандығы есебінен;

С) ЖІҚ жүзеге асырушы органдардың есебінен;

Д) Мемлекеттік емес органдардан алынған қаржы көздерінен;

Е) Мемлекеттің арнайы қор жинау көздерінен.

80. Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа күзетілетін тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету ЖІҚ міндетіне жатады ма:

- А) Жоқ, жатпайды;
- В) Қазақстан Республикасы Президентінің күзет қызметі органдары үшін;
- С) ЖІҚ –ты жүзеге асырушы барлық органдар үшін;
- Д) Тек ұлттық қауіпсіздік органдары;
- Е) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында айтылмаған.

81. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар жедел-ізвестіру қызметіне қатысуға рұқсат беру үшін тұлғаны сипаттайтын мәлімет жинауға құқылы ма:

- А) Жоқ, құқылы емес;
- В) Ұлттық қауіпсіздік органдары үшін;
- С) ЖІҚ жүзеге асырушы барлық органдар;
- Д) Қаржы полициясы ғана;
- Е) ЖІҚ туралы Заңда бұл жайында қарастырылмаған.

82. Жалпы ЖІШ жатады ма:

- А) Хабарламаларды алу;
- В) Тергеу эксперименті;
- С) Қызметтік-іздеу иттерін пайдалану;
- Д) Сараптама жүргізу;
- Е) Тінту жасау.

83. ЖІҚ нәтижесін қолдану барысында қандай мәліметтер жариялауға жатпайды:

- А) Көлік құралдарының саны туралы мәліметтер;
- В) Әкімшілік құқық бұзушылық саны туралы мәліметтер;
- С) Нақты жедел-ізвестіру шаралары туралы мәліметтер;
- Д) ЖІҚ жүзеге асырушы органмен ашылған қылмыстар саны туралы мәліметтер;
- Е) ЖІҚ жүзеге асыратын қызметкерлер туралы мәліметтер.

84. Қазақстан Республикасы Бас прокурорының нұсқауы ЖІШ жүргізуге негіз болып табылады ма:

- А) Табылмайды, өйткені ЖІҚ жүргізу барысында заңдылықты қадағалау бойынша өкілетті прокурорлар бар;
- В) Тек жазбаша түрде берілген нұсқауы ғана;
- С) Барлық жағдайда табылады;
- Д) Нұсқау ауызша түрде болуы қажет;
- Е) ЖІҚ туралы Заңда бұл туралы айтылмаған.

85. Жалпы ЖІШ жатады ма:

- A) Қамауға алу;
- B) Ұсталған тұлғаларды жеке қарап шығу, қарау және олардағы заттар мен құжаттарды алуды жүзеге асыру;
- C) Әскери бөлім басшылығының әскери қызметкерді бақылауы;
- D) Айыпкерден жауап алу;
- E) Тергеу эксперименті;

86. ЖІҚ нәтижесін қолдану барысында қандай мәліметтер жариялауға жатпайды:

- A) Қылмыстық істі жүргізу туралы мәліметтер;
- B) Қылмыстық іске тіркелген заттай айғақтар мен құжаттар туралы мәліметтер;
- C) Мемлекеттік және өзге заңмен қорғалатын құпияны құрайтын ақпаратты алу жолдары мен көздері туралы мәліметтер;
- D) ЖІҚ –ті қаржыландыру туралы мәліметтер;
- E) Жергілікті органдардан келіп түскен мәліметтер.

87. Жалпы ЖІШ жатады ма:

- A) Айғақтарды жинақтау;
- B) Бұлтартпау шараларын таңдау;
- C) Жедел, криминалистикалық есептерден және қылмыстық тіркеу жүйесі бойынша тексеру;
- D) Хат хабарламаларды цензурау;
- E) Жауап алу.

88. Жалпы ЖІШ жатады ма:

- A) Құқыққа қарсы әрекеттің іздерін анықтау, жасырын бекіту және алу, оларды алғашқы зерттеу;
- B) Айғақтарды зерттеу;
- C) Мүлікін тәркілеу;
- D) Сотталғандардың хат – хабарламаларын цензурау;
- E) Тергеу эксперименті.

89. ЖІШ жүргізу үшін негіз болып табылады:

- A) Егер тұлға қылмыс орнынан жасырынуға әрекет етсе;
- B) Бұқаралық ақпарат құралдарындағы хабарламалар;
- C) Қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қорғау, оның экономикалық және қорғаныс әлеуетін нығайту үшін барлаушылық ақпараттарын алу қажеттілігі;
- D) Тергеушінің аса ауыр және ауыр қылмыстар бойынша ауызша тапсырмалары;
- E) Табиғи апатта жасалған қылмыстық істерді тергеу бойынша

90. Жалпы ЖІШ жатады ма:

- A) Қарау;
- B) Тану үшін көрсету;
- C) Бақылау үшін сатып алу;
- D) Пошта-телеграф жөнелтілімдеріне бақылау жасау, оларды қарау және алу;
- E) Оқиға болған орынды қарау.

91. Апат немесе экологиялық қаупі аса жоғары объектілер мен ғимараттар тізімі кіммен анықталады:

- A) Қазақстан Республикасы Парламентімен;
- B) Қазақстан Республикасы Үкіметімен;
- C) Қазақстан Республикасы төтенше жағдайлар Агенттілігімен;
- D) Ішкі істер Министрімен;
- E) ҰҚК төрағасымен.

92. ЖІШ жүргізу негіздері қандай нормативтік актімен толықтырылуы немесе өзгертілуі мүмкін:

- A) Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен;
- B) Бас прокурордың нұсқауымен;
- C) Ішкі істер министрінің бұйрығымен;
- D) Қазақстан Республикасы Заңымен;
- E) Қазақстан Республикасы Парламент Мәжілісінің қаулысымен

93. Қазақстан Республикасы Жедел-ізвестіру қызметі туралы Заңы қабылданған:

- A) 15 наурыз 1994 ж;
- B) 19 шілде 1995 ж;
- C) 25 қыркүйек 1993 ж;
- D) 15 қыркүйек 1994 ж;
- E) 19 қазан 1995 ж.

94. Көрсетілгендердің қайсысы ЖІҚ қағидасы болып табылмайды:

- A) Заңдылық;
- B) Құқықтар мен бостандықтарды сақтау;
- C) Кәсіби әдептілік;
- D) Астыртын әрекет;
- E) Табандылық.

95. Көрсетілгендердің қайсысын ЖІҚ құқықтық негізіне жатқызуға болмайды:

- A) ЖІҚ туралы Заң;
- B) ІІО туралы Заң;

- С) ПО-да қызметті өту туралы ереже;
- Д) Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілері;
- Е) Қазақстан Республикасының Конституциясы.

96. Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асырушы органның әрекеттері шағымдануы мүмкін:

- А) Азаматтың тұрғылықты жері бойынша сот органдарына;
- В) Жоғары тұрған органға;
- С) Прокуратураға;
- Д) ЖІҚ жүзеге асырушы қызметкердің тікелей басшылығына;
- Е) Көрсетілгеннің кез-келгеніне.

97. Тұлғаның жеке өміріне, қадір-қасиетіне қатысты жедел-іздістіру қызметінің нәтижелері сақталады:

- А) 1 жыл;
- В) 3жыл;
- С) 5 жыл;
- Д) ЖІҚ жүзеге асырушы жедел аппараттың қалауы бойынша;
- Е) Сақталуға жатпайды және жойылады.

98. Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асырушы органмен астыртын негізде ынтымақтастықтағы немесе ынтымақтастықта болған азаматтар туралы мәліметтерді алуға рұқсат етілген бе:

- А) Жоқ;
- В) Тек прокурордың рұқсатымен;
- С) Соттың шешімі бойынша;
- Д) Жоғары тұрған органның нұсқамасы бойынша;
- Е) Мемлекеттік құпиялар туралы Заңмен қарастырылған мерзім өткеннен кейін.

99. Көрсетілгендердің қайсысын ЖІҚ міндеттеріне жатқызуға болмайды:

- А) Қылмыстарды анықтау, алдын-алу, жолын кесу және ашу;
- В) Қазақстан Республикасының Президентінің және басқа күзетілетін тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- С) Мемлекеттік шекараны күзетуді қамтамасыз ету;
- Д) Өмірді қамтамасыз ету кәсіпорындарында белгіленген жұмыс тәртібін қолдау;
- Е) Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асырушы органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

100. Көрсетілген органдардың қайсысы жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыра алмайды:

А) Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сот приставы қызметі;

В) Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі қылмыстық-атқару құрылымының органдары;

С) Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің кедендік бақылау комитеті;

Д) Қазақстан Республикасының Президентінің күзет қызметі;

Е) Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігі әскери барлау органдары.

101. Жедел-іздігіру қызметінің пәніне жатпайды:

А) Құқықтық, криминологиялық және қылмыстылықтың криминалистік аспектілері, криминогендік және ЖІШ мазмұнына және сипатына әсер етуші сыртқы ортаның антикриминогендік жағдайы;

В) Жедел-іздігіру қызметі аумағында пайда болушы құқықтық, ұйымдастырушылық және тактикалық қатынастар;

С) Жедел-іздігіру қызметінің құқықтық негіздері;

Д) Қылмыспен күресте жедел-іздігіру шараларын жүзеге асыру тактикасы және ұйымдастыру нысанын жетілдірудің перспективалық шаралары;

Е) Қылмыспен күресті қамтамасыз етуге құрылған барлық құқық қорғау органдарының құрылымдық-қызметтік аспектілері.

102. ЖІҚ теориясы әдістеріне жатпайды:

А) Диалектикалық әдіс;

В) Қисындық әдіс;

С) ЖІҚ теориясында құрылымдарды құру әдісі;

Д) Алдыңғы қатарлы тәжірибені жүйелік зерделеу мен енгізу әдісі;

Е) Құқықтық-салыстырмалы әдіс.

103. Көрсетілген міндеттердің қайсысы жедел-іздігіру қызметіне жатпайды:

А) Қылмыстарды анықтау, алдын-алу, жолын кесу және ашуды қамтамасыз ету;

В) Мемлекеттің және қоғамның қауіпсіздігіне қауіп туралы куәландыратын оларға белгілі фактілер және мәліметтер туралы Қазақстан Республикасы мемлекеттік билік және басқару органдарын хабарландыру;

С) Өмірді қамтамасыз ету кәсіпорындарында белгіленген жұмыс тәртібін қолдау;

Д) Құқықтық көмек туралы халықаралық келісімдер негізінде шет ел мемлекеттерінің құқық қорғау органдарының талаптарын орындау;

Е) ЖІШ жүргізу барысында құпиялықты қамтамасыз ету бойынша қажетті шараларды қолдану.

104. Жедел-ізвестіру шаралары жүргізіледі:

- A) Тек жария;
- B) Жария ғана;
- C) Жария және жария емес;
- D) Жария, тек қылмыстық іс қозғалғанға дейін;
- E) Жария емес, тек қылмыстық іс қозғалғаннан кейін.

105. Көрсетілгендердің қайсысын ЖІҚ жүзеге асырушы органдардың құқына жатқызуға болмайды:

A) ЖІҚ жүзеге асырушы органдарға құпия көмек көрсетуге келісім берген тұлғалармен тегін немесе ақылы негізде ынтымақтастық қатынас орнатуға;

B) ЖІШ жүргізу нәтижелерін көрсететін материалдарды, бақылау комиссиясының отырысында қолдану үшін беруге;

C) Қажетті ғылыми немесе басқа да арнаулы таным-білімі бар лауазымды адамдар мен мамандардың көмегін пайдалану;

D) ЖІШ жүргізу мақсатымен тәуліктің кез-келген уақытында кәсіпорындардың, мекемелердің және т.б. аумақтарына, жайларына кедергісіз кіруге;

E) ЖІШ жүргізу нәтижелерін көрсететін материалдарды, қылмыстық іс-жүргізуде қолдануға беруге;

106. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар құқылы:

A) Астыртын кәсіпорындар мен ұйымдар құруға;

B) Лауазымдық жағдайын және ведомствалық қатыстылығын бүркемелейтін құжаттарды қолдануға;

C) ЖІҚ жүргізетін органдармен ынтымақтастықтағы азаматтардың жеке басын құпиялауға;

D) Көрсетілгендерді жүзеге асыруға құқылы емес;

E) Көрсетілгендердің барлығын жүзеге асыруға құқылы.

107. Қандай ақпарат ЖІШ жүргізудің негізі болып табылмайды:

A) Шет мемлекеттердің және халықаралық ұйымдардың арнайы қызметтерінің барлау-бүлдіру әрекеттері;

B) Азаматтардың хабар-ошарсыз кетуі және танылмаған мәйіттердің табылуы;

C) Анықтау, тергеу және сот органдарынан немесе қылмыстық жазадан жалтарған тұлғалар;

D) Саяси партияларға, қоғамдық қозғалысқа, діни бірлестіктерге кіруді ойластырып жүрген тұлғалар.

E) Дайындалып жатқан, жасалып жатқан немесе жасалған қылмыс

108. ЖІҚ жүзеге асырушы органдар қандай жағдайларда жеке тұлғаны сипаттайтын мәліметтер жинауға құқылы:

А) Жедел-іздігіру қызметін жүзеге асырушы органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша;

В) ЖІҚ қатысуға рұқсат ету немесе оны жүзеге асыру нәтижесінде алынған материалдарға қол жеткізу туралы;

С) Жеке детективті және күзет қызметімен айналысуға рұқсат беру туралы;

Д) Мемлекеттік құпияны құрайтын мәліметтерге қол жеткізу туралы;

Е) Барлық көрсетілген жағдайларда.

109. Көрсетілген мәліметтердің қайсысы ЖІҚ-мен мемлекеттік құпияларға жатқызылатын мәліметтерге жатқызуға болмайды:

А) ЖІҚ жағдайын және нәтижесін ашатын мәліметтер;

В) ЖІҚ жүргізетін органдармен астыртын негізде ынтымақтастықтағы тұлғалар туралы мәліметтер;

С) Қылмыстылық жағдайы туралы мәліметтер;

Д) Нақты тұлғалардың кеден және салық органдарының, сонымен қатар ішкі істер органдарының кадр құрамына жататындығын ашатын мәліметтер;

Е) Қазақстан Республикасы қауіпсіздігі мүддесін қозғайтын қылмыстық іс бойынша күштерді, құралдарды және тергеуді жүргізу әдістерін ашатын мәліметтер.

110. ЖІҚ жүзеге асыру барысында тыйым салынбайды:

А) Азаматтардың өміріне, денсаулығына және мүлкіне нақты қауіп келтіретін әрекеттер жасауға;

В) Қандай да бір саяси партиялардың, сонымен қатар қоғамдық және діни бірлестіктердің мүддесінде әрекет жасауға;

С) ЖІШ бұрмалауға, сондай ақ көрінеу күмәнді, немесе жалған мәліметтерді пайдалануға

Д) Астыртын кәсіпорындар мен ұйымдар құруға;

Е) Азаматтарды құқық бұзушылық жасауға итермелеуге және арандатуға.

111. Криминалдық полицияның жедел бөлімшелерінің негізгі міндеттері болып табылады:

А) Алдын ала тергеуді жүзеге асыру;

В) Қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуға жәрдемдесу;

С) Жол қимылына бақылауды жүзеге асыру;

Д) Аса маңызды объектілерді күзетуді жүзеге асыру;

Е) Бөлімшелерде әскери және дене дайындығының жүргізілуіне бақылауды жүзеге асыру.

112. Ұлттық қауіпсіздік органдарының жедел бөлімшелерінің құзыретіне жатпайтын міндеттер болып табылады:

А) Мемлекеттің, қоғамның және жеке тұлғаның қауіпсіздігін қамтамасыз ету аумағындағы мемлекеттік саясатты әзірлеуге және жүзеге асыруға қатысу;

В) Қоғамдық тәртіпті, қоғамдық қауіпсіздікті сақтау;

С) Қазақстан Республикасы мүддесінде барлаушылық ақпараттарын табу;

Д) Қазақстан Республикасы қауіпсіздігіне зиян келтіруге бағытталған шет мемлекеттердің арнайы қызметтерінің барлаушылық және басқа әрекеттерін анықтау, алдын-алу және жолын кесу;

Е) Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарында, әскери құрамаларында және ұйымдарында, құпиялау жұмысын ұйымдастыру.

113. Әскери барлау органдарының жедел бөлімшелерінің құзыретіне жатпайтын міндеттер болып табылады:

А) Қазақстан Республикасы қауіпсіздігін қамтамасыз ету мүддесінде мемлекет жүзеге асыратын шараларды іске асыруға жәрдемдесу;

В) Қазақстан Республикасы Президентінің, Қазақстан Республикасы Парламентінің және Қазақстан Республикасы Үкіметінің өз қызметінің әртүрлі аумағында шешім қабылдау үшін қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету;

С) Қазақстан Республикасы қауіпсіздігі аумағындағы саясатты табысты жүзеге асыруға ықпал етуші жағдай жасау;

Д) Экономикалық қылмыстармен күрес бағдарламасын әзірлеу және іске асыру;

Е) Мемлекеттің экономикалық дамуына, ғылыми-техникалық дамуына және Қазақстан Республикасы қауіпсіздігін қамтамасыз етуге жәрдемдесу.

114. Көрсетілген жедел-тактикалық міндеттердің қайсысы азаматтар және лауазымды тұлғалардан сауал-сұрақ қою барысында шешіле алмайды:

А) Жедел бөлімшелердің жұмысының нысаны мен әдістері туралы тұрғындардан сауалнама өткізу;

В) Қылмыстың жасалуына әсер етуші себептер мен жағдайларын анықтау;

С) Әр түрлі көздерден алынған мәліметтердің шынайылығын тексеру;

Д) Қылмыстық іс бойынша айғақтар табу үшін хабарландырушы мәліметтер табу;

Е) Қылмысқа дайындалу немесе жасалу фактілерін анықтау.

115. Көрсетілген нәрселер мен заттардың қайсысына жеткізілімге жедел бақылау жүргізілуіне болмайды (жеткізілімді бақылау)

- A) Жалған ақша және құнды қағаздар;
- B) Ордендер мен медальдар;
- C) Мемлекетке өткізілуге жататын, бағалы аңдардың терілері;
- D) Есірткі заттар;
- E) Алкогольсіз сусындар.

116. Арнайы техникалық құралдарды қолдану барысында негізгі талаптар болып табылады:

- A) Сапа сертификатының болуы;
- B) Тек радиоактивті заттарға ғана сапа сертификатының болуы;
- C) Оларды қолдану туралы прокурорды міндетті хабарландыруы;
- D) Арнайы химиялық заттар адам үшін және олар жағылатын объектілер үшін зиянды болмауы;
- E) Арнайы химиялық заттарда арнайы белгінің болуы.

117. Зерттеу үшін сынамалар мен үлгілер іріктеп алу болуы мүмкін:

- A) Кез келген тәсілмен;
- B) Жария емес;
- C) бүркемелі;
- D) Жария, және бүркемелі;
- E) Жария және жария емес.

118. Қызметтік-іздеу иттері пайдаланылады:

- A) Оқиға болған жерде қалдырылған иіс іздері бойынша қылмыскерлерді іздестіру үшін;
- B) Аралап шығу және патруль жасауда;
- C) Арнайы жедел шаралар мен комбинациялар жүргіз үшін;
- D) Оқиға болған жерде қалдырылған иіс іздері бойынша қылмыскерлерді іздестіру үшін және аралап шығу және патруль барысында;
- E) Барлық көрсетілген жағдайларда.

119. Ұстау барысында іздеу иттерін қолдануға тыйым салынады:

- A) Қарулы қарсылық көрсетуші әйелдерге;
- B) Әкімшілік тәртіппен қамауға алынғандарға;
- C) Тұрмыстық негізде қылмыс жасаған тұлғаға;
- D) Қалалардағы көшелер мен парктердегі азаматтар;
- E) Азаматтар, бұрын сотталғандар.

120. Жеке тұлғаны жанама тану құралы болып табылмайды

- A) Фотосурет;
- B) Фоторобот;
- C) Сөздік портрет;
- D) Схема немесе салынған сурет;
- E) Дауыс фонограммасы.

**«ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІ»
курсы бойынша тапсырмалар:**

1. СИТУАЦИЯЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР:

№ 1 тапсырма

Қасақана кісі өлтіру қылмысы бойынша тергеу әрекеттерін жүргізу барысында ЖІҚ –ты атқарушы органның жетекшісімен сезікті адамның туыстарына қатысты пошта жөнелтімдерін бақылауға алу туралы шешім қабылданды. ЖІШ жүргізілуі туралы прокурормен келісім жасалды.

1. Мұндай жағдайларда аудан прокурорымен мұндай жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге рұқсат беруге құқығы бар ма? Негіздеңіз.

2. ЖІШ қандай жағдайларда және прокурордың рұқсатымен жүргізіледі?

№ 2 тапсырма

Азамат Т. қаруды алып жүру мен сақтауға рұқсат берілуі туралы жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органға арыз жазады. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізудің нәтижесінде, оған қару беруге рұқсат етілмейтіндігі туралы негіз шығаралады.

1. Мұндай жағдайларда жедел-ізвестіру шараларын жүргізу құқыққа сыйымды ма? Негіздеңіз.

2. ЖІШ қандай жағдайларда жүргізіледі және оның негіздерін атап көрсетіңіз?

№ 3 тапсырма

Қарудың заңсыз айналымымен шұғылданатын қылмыстық топты ұстау үшін жедел-ізвестіру шараларын жүргізу барысында, сезікті тұлғалар Жаркент қаласы аумағында орналасқан әскери бөлімнің біріне жасырынғандығы анықталады. Осы қылмыстары үшін сезікті тұлғаларды ұстау немесе оларды анықтауда, жедел-ізвестіру шараларын жүргізуші қызметкердің қойған талаптарына бөлім командирі жауап беру мен көмектесуден бас тартты.

1. Мұндай жағдайларда ЖІҚ жүзеге асырушы орган қызметкерлері әскери бөлім аумағына кедергісіз кіруге құқығы бар ма? Негіздеңіз.

2. Бөлім командирінің әрекеті құқыққа сәйкес келеді ме? Негіздеңіз.

№ 4 тапсырма

Жедел-іздістіру бөлімінің жедел қызметкері жедел-іздістіру шараларын жүргізуде (жеке іздеу) жасалған жұмыстарының нәтижелерін баянаттық қолжазбамен жеткізді.

1. ЖІҚ қызметі нәтижелерін қамтитын баянаттық қолжазба жедел-қызметтік құжат болып табылады ма? Негізденіңіз.

2. ЖІҚ нәтижелері қамтылатын жедел-қызметтік құжаттарды атаңыз?

№ 5 тапсырма

Азамат Т. «Халық банкіне» ұзақ мерзімдегі несие алуы үшін арыз жазады. Банк әкімшілігі келіп түскен құжаттармен танысып, қауіпсіздік бөлімінің бастығына клиенттің тапқан табысы мен төлем жасауға лайықтылығы туралы мәліметтер жинауы үшін жедел-іздістіру шараларын жүргізуге тапсырма береді.

1. «Халық банкі» әкімшілігінің әрекеттері құқыққа сай болып танылады ма? Негізденіңіз.

2. Жедел-іздістіру шараларын жүргізе алатын органдарды атап көрсетіңіз?

№ 6 тапсырма

Жедел-іздістіру шараларын жүргізудің нәтижесінде жедел-іздістіру қызметі органының қызметкерлері, азамат Н-ның кеден төлемдері мен алымдарын төлеуден жалтарғандығы туралы нақты мәліметтерді табады. Осы мәліметтердің нәтижесінде азамат Н. Ұсталып уақытша ұстау изоляторына орналастырылады.

1. Қызметкерлердің әрекеттері құқыққа сай болып танылады ма? Негізденіңіз.

2. Жедел-іздістіру шараларының нәтижелерін қолданудың реттілігін атап көрсетіңіз?

№ 7 тапсырма

Жедел-іздістіру шараларын жүргізу барысында саяси партия төрағасының көмекшісі ретінде және де облыстық мәслихат депутаты болып танылған азамат К. өзінің қызметтік мүмкіндіктерін пайдаланып жасырын түрде ірі мөлшердегі қаржы айналымы жұмыстарымен шұғылданады.

1. Мұндай жағдайларда аталған тұлғаға қатысты арнайы органдардың жедел-іздістіру шараларын жүргізу құқыққа сыйымды ма? Негізденіңіз.

2. Жедел-іздістіру шараларын жүргізуге тыйым салынған санаттағы тұлғаларды атап көрсетіңіз?

№ 8 тапсырма

Прокурор өзінің қадағалаушылық құзіретінде табылған қылмыстық істер бойынша анықтау органдары арқылы жедел-ізвестіру шараларын жүргізу қажет деген қорытындыға келеді.

1. Прокурордың жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге құқығы бар ма? Негіздеңіз.

2. Прокурордың нұсқауы жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге негіз бола алады ма? Негіздеңіз.

№ 9 тапсырма

Есірткі заттарды сатумен айналысатын ұйымдасқан топтың әрекеттері бойынша дәлелдемелерді жинау мақсатында тергеушімен, сезікті деп танылған тұлғаларының бірінің телефонмен сөйлесуін тыңдау туралы қаулы шығарылады.

1. Анықтау инспекторы аталған санаттағы іс бойынша осындай қаулы шағаруға құқығы бар ма? Негіздеңіз.

2. Лауазымды тұлғалардың қайсыбірі жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге рұқсат бере алады? Негіздеңіз.

№ 10 тапсырма

Сенім телефоны арқылы азамат өзінің аты жөнін айтпастан, қылмыстық топтың есірткі заттарды кеден бекеті арқылы Ресейге өткізуге дайындық әрекеттерін жасап жатқандығы туралы хабарлайды.

1. Аталған мәліметтер ЖІҚ міндеттері қатарына жатқызылады ма?

2. Аталған хабарлама жедел-ізвестіру шараларын жүргізудің негізі болып табылады ма?

№ 11 тапсырма

Алматы қаласы Ішкі істер бөлімінің анықтаушысы өзінің өндірісіндегі ұрлық жасалғандығы туралы қылмыстық іс бойынша ЖІҚ жүзеге асырушы бөлімге жедел-ізвестіру шараларын жүргізуі туралы нұсқау береді.

1. Анықтау инспекторы ЖІҚ субъектісі ретінде санала ма?

2. Анықтау инспекторының құзіретіне жедел-ізвестіру шараларын таңдау мен нұсқама беруге жатады ма?

№ 12 тапсырма

Жедел-ізвестіру шараларын жүргізу барысында, жемқорлық қылмыстары үшін сезікті деп танылған азамат Ф. – ның аталған қылмыстарға қатыстылығы жоқ екендігі расталынады. Бірақ оның жұмыс орнында өз әйелінен жасырған ашыналық қатынастарының бар екендігі айқындалады.

1. Осындай мәліметтерді алу жедел-ізвестіру қызметінің міндеті болып санала ма? Негіздеңіз.

2. Осындай мәліметтер жедел-іздігіру қызметінде қолданысқа ие болады ма? Негізденізі.

№ 13 тапсырма

Есірткі заттарға қатысты бақылаулық жеткізілім бойынша жедел-іздігіру шараларын жүргізу барысында, ЖІҚ–ты жүзеге асырушы органның жетекшісі, сезіктінің туысқандарының почталық жөнелтімдерін бақылауға алу туралы шешім қабылдайды.

Жедел-іздігіру шараларын жүргізуге прокурормен рұқсат берілген.

1. Аудан прокуроры осындай жедел-іздігіру шараларын жүргізуге рұқсат бере алады ма?
2. Қандай жағдайларда прокурордың рұқсаты міндетті түрде қажет?

№ 14 тапсырма

Жедел-іздігіру шараларын жүзеге асырушы органның заңдылықтарды бұзу фактілерін анықтау үшін, прокурор тиісті арнайы техникалық құралдарды қолдануды қажет деп ұйғарады.

1. Прокурордың осындай шараны қолдануға құқығы бар ма?
2. Қандай тұлғалар оны іске асыра алады?

№ 15 тапсырма

«Заң» қоғамдық зейнетақы қоры, өзімен бәсекеге түскен «Өркен» зейнетақы қорына қатысты теріс мәліметтерді табуы үшін, жедел-іздігіру шараларын жүзеге асырушы органға жедел-іздігіру шараларын жүргізуі туралы өтініш жасайды.

1. «Заң» зейнетақы қорының өтініші құқыққа сыйымды ма?
2. Жедел-іздігіру қызметінде қандай шектеулер бар?

№ 16 тапсырма

Өзінің аты жөнін айтпаған азаматпен «Сенім телефоны» арқылы Алмалы ауданының «Шалқар» дүкеніне бір топ бұзақылардың ұрлық жасауға дайындалып жатқандығы туралы хабар беріледі.

1. Түскен хабар ЖІҚ-тың анықтау міндеттеріне жата ма?
2. Аталған хабар жедел-іздігіру шараларын жүргізуге негіз бола алады ма?

№ 17 тапсырма

Интерполдың Орталық штаб-пәтерінен Қазақстан Республикасы ІІМ - не Қазақстан Республикасының азаматына, шетел және азаматтығы жоқ адамдарға қатысты жедел-іздігіру шараларын жүргізуі туралы өтініш беріледі.

1. Келіп түскен өтініш орындалуға жата ма?
2. Халықаралық құқыққорғау ұйымдарының жедел-іздігіру шараларын жүргізу туралы өтінішін орындауға қандай негіздер қажет?

№ 18 тапсырма

Кеден бекеті маңынан ешқандай зорлық-зомбылық белгілерінсіз ер адам мәйіті табылады. Оның жеке басы белгісіз. Полиция қызметкерлерінің келуінсіз кеден бекетінің басшылары мәйіттің жеке басын анықтауы үшін жедел-ізвестіру шараларын жүргізу туралы шешім қабылдайды.

1. Қандай органның құзіретіне ЖІШ жүргізу жатады?
2. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізудің негіздерін атаңыз?

№ 19 тапсырма

Қылмыстық топты қолға түсіру барысында жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асырушы органдарға жасырын көмек көрсететін азамат мертігеді, екіншісі елеулі зардап шегеді. Мертіккен азамат ақылы түрде, екіншісі ақысыз түрде қызмет жасаған.

1. Осындай азаматтарға заңмен әлеуметтік қорғау шаралары көзделген бе? Негіздеңіз.
2. Жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асырушы органдарға қаржылай көмек көрсету мен материалдық-техникалық қамтамасыз ету мәселесі қалай шешіледі?

№ 20 тапсырма

Жедел-ізвестіру шараларын жүзеге асырушы органмен кеден төлемдері мен алымдарын төлеуден жалтарғандығы үшін сезікті И. деген азамат ұсталады. Органның қызметкері қылмысты тез арада ашуы үшін сезікті адамға өзінің кінәсін мойындағысы келмесе, ЖІШ нәтижесінде оның бірнеше мәрте жұбайының көзіне шөп салғандығы туралы табылған мәліметті жұбайына жеткізетіндігі туралы айтады.

1. Қызметкерлердің әрекеттері құқыққа сай болып танылады ма? Негіздеңіз.
2. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізуде қандай шектеулер қойылған атап көрсетіңіз?

«Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 15 қыркүйектегі № 154-ХІІІ Заңы.

1-бөлім. Жалпы ережелер

1-бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар

Осы Заңда мынадай негізгі ұғымдар пайдаланылады:

1) адамдарға сауал қою - жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешу үшін маңызы бар нақты ақпаратты осы ақпарат бар немесе болуы мүмкін сауал қойылған адамның сөздерінен жинау;

2) анықтамалар алу - қызығушылық туғызатын ақпарат бар немесе болуы мүмкін тиісті жеке немесе заңды тұлғаға ресми сауал жіберу жолымен жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешу үшін маңызы бар нақты ақпарат алу;

3) арнаулы жедел-ізвестіру іс-шарасы - заңмен қорғалатын адамның жеке өміріне араласпаушылықты, хат жазысу, телефонмен сөйлесу, телеграф хабарламалары мен почта жөнелтілімдері құпиясын, сондай-ақ тұрғын үйге қол сұқпаушылық құқығына тікелей қатысты жедел-ізвестіру іс-шарасы;

4) арнаулы техникалық құралдар – жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерін жүргізу барысында ақпаратты табу және оны құжаттау үшін арнаулы функциялары, бағдарламалық камтамасыз етуі мен конструкциялық ерекшеліктері бар құрылғылар, аппаратура, құралдар, жабдық;

5) байқау - жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешу үшін маңызы бар құбылыстарды, әрекеттерді, оқиғаларды, процестерді көру арқылы әрі өзгеше қабылдау және анықтау;

6) байланыс желілеріндегі жедел іздеу - байланыс желісі арқылы берілетін ақпаратта құқыққа қарсы әрекеттің белгілерін табу жөніндегі жасырын іс-әрекеттер;

7) компьютерлерден, серверлерден және ақпаратты жинауға, өңдеуге, жинақтауға және сақтауға арналған басқа құрылғылардан ақпаратты жасырын алу – компьютерлерден, серверлерден және ақпаратты жинауға, өңдеуге, жинақтауға және сақтауға арналған басқа құрылғылардан ақпаратты арнаулы техникалық құралдармен және (немесе) компьютерлік бағдарламалармен, қажет болған кезде жасырын кіру және (немесе) зерттеп-қарау арқылы жүргізілетін жасырын алу;

8) бақыланатын өнім беру - еркін өткізуге тыйым салынған не айналымы шектелген, сондай-ақ қылмыстық қол сұғу объектілері немесе құралдары болып табылатын нәрселердің, заттардың және өнімдердің берілуіне, сатып алынуына, сатылуына, орын ауыстыруына бақылау орнату жолымен қылмыстық әрекеттің белгілері туралы ақпарат алу тәсілі;

9) жеке адамды белгілері бойынша іздеу және ұқсастыру - іздеудегі адамды даралайтын статистикалық, динамикалық және геномдық белгілері

бойынша, сондай-ақ сөзбен сипаттау портреті және адамды жеткілікті ықтимал дәрежеде тануға мүмкіндік беретін басқа да тәсілдер көмегімен табуға және сәйкестендіруге бағытталған ұйымдастырушылық және нысаналық-практикалық іс-әрекеттер жиынтығы;

10) енгізу - жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органның қызметкерін не онымен бірге қызмет істеп жүрген құпия көмекшіні жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешу үшін жедел қызмет мүдделі болып отырған объектінің төңірегіне жасырын енгізу;

11) жалпы жедел-ізвестіру іс-шарасы - жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың осы қызметтің міндеттерін шешуге бағытталған, бірыңғай тактикалық, стратегиялық ой-ниетпен байланысқан іс-әрекеттерінің жиынтығы;

12) жедел есепке алу ісі - жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы орган жүргізетін оқшауландырылған іс жүргізу;

13) жасырын кіру және (немесе) орынды жасырын зерттеп-қарау – тұрғын, қызметтік, өндірістік үй-жайларға, ғимараттарға, құрылысжайларға, сақтау қоймаларына, көлік құралына немесе жергілікті жер учаскесіне, қажет болған кезде оларды зерттеп-қарай отырып, сондай-ақ жедел-ізвестіру қызметінің өзге де міндеттерін шешу үшін жасырын кіру;

14) жедел сатып алу - ықтимал қылмыстық әрекет туралы ақпарат алу мақсатында, жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органның хабардар болуымен және оның бақылауымен тексерілетін адамнан тұтыну немесе өткізу мақсатынсыз ақылы түрде заттар сатып алынатын жалған мәміле ахуалын орнату;

15) жедел-ізвестіру қызметі – адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, меншікті қорғау, қылмыстық қол сұғудан қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар Қазақстан Республикасының Конституциясына, осы Заңға және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес жүзеге асыратын жария және жасырын жедел-ізвестіру, ұйымдастыру және басқару іс-шараларының ғылыми негізделген жүйесі;

15-1) жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелері – осы Заңның 2-бабында тізбеленген міндеттерді шешу үшін алынған мәліметтер, құжаттар, заттар не материалдар;

16) құқыққа қарсы әрекеттердің іздерін табу, жасырын анықтау және алып қою, оларды алдын ала зерттеу - қылмыс іздері сақталған немесе қылмыс жасау құралы не қылмыстық әрекеттің нәтижесі болып табылған материалдық объектілерді анықтау және айналымнан немесе нақты адамның иелігінен алып қою және олардың өздеріне тән белгілері мен ерекшеліктерін заңда белгіленген нысандарда анықтау;

17) құпия көмекшілер - жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органмен құпия негізде (оның ішінде келісімшарт бойынша) қызмет істеуге келісімін берген, сол сияқты осы органмен бұрын өзінің келісімі бойынша ынтымақтастықта болған, он сегіз жасқа толған, іс-әрекетке қабілетті жеке тұлғалар;

18) пошта жөнелтілімдері мен өзге жөнелтілімдерді жасырын бақылау – хаттарды, жеделхаттарды, радиogramмаларды, бандерольдерді, жіберілімдерді және басқа да пошта-телеграф жөнелтілімдерін қарау және олардың мазмұнымен танысу жолымен іс үшін маңызы бар мәліметтерді алу;

19) адамды немесе орынды жасырын аудио- және (немесе) бейнебақылау – айтылған ақпаратты және өзге де ақпаратты, сондай-ақ нақты белгілі бір жерде болған адамның әрекеттерін және (немесе) оқиғаларды бейне-, аудиотехниканы не өзге де арнаулы ғылыми-техникалық құралдарды пайдаланып, олардың мазмұнын бір мезгілде материалдық жеткізгіште тіркей отырып, қажет болған кезде жасырын кіру және (немесе) зерттеп-қарау арқылы жүргізілетін жасырын бақылау;

20) абоненттер және (немесе) абоненттік құрылғылар арасындағы қосылулар туралы ақпаратты жасырын алу – абоненттер және (немесе) абоненттік құрылғылар (пайдалану құрал-жабдығы) арасындағы қосылудың күні, уақыты, ұзақтығы туралы мәліметтер алу;

21) электр (телекоммуникация) байланысының желілерін жасырын бақылау – телефон немесе дауыстық ақпарат беруге мүмкіндік беретін басқа құрылғылар арқылы берілетін дауыстық ақпаратты ғылыми-техникалық құралдарды және (немесе) компьютерлік бағдарламаларды пайдалана отырып, қажет болған кезде жасырын кіру және (немесе) зерттеп-қарау арқылы жүргізілетін жасырын тыңдау және (немесе) жазып алу;

Электр (телекоммуникация) байланысының желілері арқылы берілетін ақпаратты ұстап алу және алу – сым, радио, оптикалық және басқа да электромагниттік жүйелер арқылы берілетін белгілерді, сигналдарды, дауыстық ақпаратты, жазбаша мәтінді, кескіндерді, бейнекескіндерді, дыбыстарды және басқа да ақпаратты ұстап алу және алу;

22) үлгілерді алу - тірі адамның, мәйіттің, жануардың, заттың, нәрсенің ерекшеліктерін бейнелейтін, жедел-іздік қызметінің міндеттерін шешу үшін маңызы бар материалдық ақпарат жеткізгіштерді алып қою және анықтау;

23) штаттағы жасырын қызметкер – лауазымдық міндеттеріне жедел-іздік қызметіне іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерін астыртын түрде жүргізу кіретін жедел-іздік қызметін жүзеге асыратын органның жұмыскері;

24) іздестіру - заңда көзделген жағдайларда тергеуден, анықтаудан немесе соттан жасырынған, қылмыстық жауаптылықтан, жазасын өтеуден немесе пробациялық бақылаудан жалтарып жүрген адамдардың, хабарсыз кеткен және өзге де адамдардың орналасқан жерін, сондай-ақ мемлекеттік құпияларды құрайтын мәліметтері бар жоғалған құжаттар мен бұйымдарды анықтауға бағытталған ұйымдастырушылық, іс жүргізу және жедел-іздестіру іс-шараларының жүйесі.

2-бап. Жедел-іздестіру қызметінің міндеттері

Жедел-іздестіру қызметінің міндеттері:

1) адам мен азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтарын, бостандықтарын, заңды мүдделерін, меншікті құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғау;

2) қоғамның, мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және оның экономикалық әлеуеті мен қорғаныс қабілетін нығайтуға жәрдемдесу;

3) қылмыстарды анықтау, олардың алдын алу және жолын кесу;

3-1) қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамдарды, сондай-ақ қылмыстық іс үшін маңызы бар нәрселер мен құжаттарды анықтау;

4) анықтау, тергеу органдарынан және соттан жасырынып жүрген, қылмыстық жауаптылықтан, жазаны өтеуден немесе пробациялық бақылаудан жалтарып жүрген адамдарды, хабарсыз кеткен азаматтарды және заңмен көзделген жағдайларда өзге де адамдарды іздестіру жөніндегі шараларды жүзеге асыру, сондай-ақ табылған танылмаған мәйіттерді сәйкестендіру;

5) Қазақстан Республикасы Президентінің және басқа да күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

6) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын күзетуді қамтамасыз ету;

7) мемлекеттік құпияларды немесе заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтерді қорғауды қамтамасыз ету;

8) ұйымдарға коммерциялық құпияны қорғауда жәрдемдесу;

9) күзетпен ұстау немесе бас бостандығынан айыру орындарында Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген режимді ұстап тұру;

10) күзетпен ұстау немесе бас бостандығынан айыру орындарындағы күдіктілердің, айыпталушылардың, сотталушылардың, сотталғандардың, персоналдың және өзге де адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

11) жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

3-бап. Жедел-іздестіру қызметінің қағидаттары

Жедел-іздестіру қызметі заңдылық, жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау, қадір-қасиетін құрметтеу, азаматтардың заң

алдындағы теңдігі қағидаттарына сәйкес, астыртын әрекет ету, жария және жария емес әдістерді ұштастыру, кәсіби әдеп негізінде жүзеге асырылады.

4-бап. Жедел-ізвестіру қызметінің құқықтық негізі

1. Жедел-ізвестіру қызметінің құқықтық негізін Қазақстан Республикасының Конституциясы, осы Заң және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілері құрайды.

1-1. Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта осы Заңдағыдан өзгеше ережелер белгіленсе, онда халықаралық шарттың ережелері қолданылады.

2. Республика Бас Прокурорының келісімі бойынша жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар өз құзыреті шегінде осы Заң негізінде жедел-ізвестіру шараларын ұйымдастыру мен жүргізу тактикасын реттейтін нормативтік құқықтық актілер шығарады.

5-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыру кезінде жеке адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау

1. Осы Заңмен көзделмеген мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға, сондай-ақ оларды жүргізу барысында алынған хабарламаларды пайдалануға жол берілмейді.

2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органның іс-әрекеті жөнінде жоғары тұрған органға, не прокуратураға немесе сотқа шағым жасалуы мүмкін.

3. Қылмысты әзірледі немесе жасады деген кінәсі заңмен белгіленген тәртіпте дәлелденбеген адам жедел-ізвестіру қызметін жүргізуші органнан мемлекеттік немесе басқа да заңмен қорғалатын құпияны жария етуге жол бермейтін шекте өзін тексеру үшін негіз болған және өзіне қатысы бар хабарламалардың сипаты туралы мағлұматтарды талап етуге құқылы.

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органның арызданушыға қажетті мағлұматтарды беруден бас тартуы туралы шешімін негізсіз деп таныған ретте, сот өзінің дәлелді шешімімен, ал прокурор прокурорлық қадағалау тәртібімен аталған органды осы баптың 3-тармағында көзделген мағлұматтарды арызданушыға беруге міндеттей алады.

4. Шағымды толық және жан-жақты қарауды қамтамасыз ету мақсатында прокурордың талап етуі бойынша, құпия көмекшілердің және штаттағы жасырын қызметкерлердің жеке басы туралы мәліметтерді қоспағанда, барлық жедел-қызметтік құжаттар беріледі.

Судьяның талап етуі бойынша, жедел-ізвестіру қызметін, нақты жедел-ізвестіру іс-шараларын ұйымдастыру, ақпарат көздері және оны алу тәсілдері туралы мәліметтерді қоспағанда, жедел-ізвестіру құжаттары беріледі.

5. Жедел-ізвестіру қызметі нәтижесінде алынған, адамның жеке өміріне, ар-ожданы мен қадір-қасиетіне қатысты мәліметтер, егер оларда

заңмен тыйым салынған іс-әрекеттер жасағаны туралы ақпарат болмаса, сақталуға жатпайды және жойылады.

Қылмыс жасады деген кінәсі заңда белгіленген тәртіппен дәлелденбеген, сондай-ақ өздеріне қатысты сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізілмеген адамдарға қатысты жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу нәтижесінде алынған материалдар тиісті жедел есепке алу ісі тоқтатылған кезден бастап бір жыл сақталады, содан соң жойылады. Өздеріне қатысты сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталмаған адамдардың телефон арқылы және өзге де сөйлесулерін тыңдау нәтижесінде алынған фонограммалар мен басқа да материалдар тиісті жедел есепке алу ісі тоқтатылған кезден бастап алты ай ішінде жойылады, ол жөнінде хаттама жасалады. Прокурордың санкциясы негізінде жүргізілген жедел-ізвестіру іс-шараларының нәтижелерін көрсететін материалдар жойылатын күннен үш ай бұрын ол жөнінде тиісті прокурор хабардар етіледі.

Барлау қызметі процесінде, сондай-ақ экстремизмге және терроризмге қарсы іс-қимыл саласында алынған жедел-ізвестіру іс-шараларының нәтижелерін сақтау мен жоюдың тәртібі және мерзімдері ведомстволық нормативтік құқықтық актілерде белгіленеді.

2 бөлім. Жедел ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар, олардың міндеттері мен құқықтары

6-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар

1. Қазақстан Республикасы аумағында жедел-ізвестіру қызметін:

- 1) ішкі істер органдары;
- 2) ұлттық қауіпсіздік органдары;
- 3) сыртқы барлау саласындағы уәкілетті орган;
- 4) Қорғаныс министрлігінің әскери барлау органдары;
- 5) сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет;
- 6) Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі;
- 7) экономикалық тергеу қызметі жүзеге асырады.

2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыру органдарының тізбесі заңмен ғана өзгертілуі немесе толықтырылуы мүмкін.

7-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың міндеттері

Жедел-ізвестіру қызметінің осы Заңмен белгіленген міндеттерін орындау кезінде оны жүзеге асыруға уәкілдік берілген органдар;

а) жеке және заңды тұлғалардың заңмен қорғалатын құқықтарын, бостандықтары мен мүдделерін, меншікті, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қорғау, оның экономикалық және қорғаныс әлуетін нығайту үшін өз құзыретіне сәйкес қажетті шараларды қолдануға;

б) жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерін жүзеге асыру арқылы қылмыстарды анықтауды, олардың алдын алуды

және жолын кесуді, олардың нәтижелерін қылмыстық процесте пайдалану үшін тіркеуді қамтамасыз етуге, тергеушінің өзі тергейтін қылмыстық істер бойынша жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу туралы жазбаша тапсырмаларын орындауға;

б-1) прокурордың жедел-ізвестіру қызметінің заңдылығын қадағалауды жүзеге асыру барысында берген жазбаша нұсқауларын орындауға;

б-2) қылмыстық іс бойынша жасырынған сотталушыны және азаматтық іс бойынша жауапкерді, жазасын өтеуден немесе пробациялық бақылаудан жалтарып жүрген адамды ізвестіру туралы сот актілерін, сондай-ақ сот орындаушыларының прокурор санкциялаған атқарушылық іс жүргізу бойынша борышкерді ізвестіру туралы қаулыларын орындауға;

в) қоғам мен мемлекет қауіпсіздігіне қатер төнгенін дәлелдейтін өздеріне белгілі болған жәйттер мен деректерді Қазақстан Республикасының мемлекеттік өкімет пен басқару органдарына дер кезінде хабарлауға;

г) құқықтық көмек туралы шарттар (келісімдер) негізінде тиісті халықаралық құқық қорғау ұйымдары мен шет мемлекеттердің құқық қорғау органдарының тілектерін орындауға;

д) жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерін жүргізу кезінде, сондай-ақ жүргізілген жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерінің нәтижелерін көрсететін материалдарды қылмыстық процесте пайдалану үшін беру кезінде құпиялылықты қамтамасыз ету және ақпарат көздерінің құпиясын ашуға жол бермеу жөніндегі қажетті шараларды қолдануға міндетті.

8-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың құқықтары

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруға уәкілеттік берілген органдардың:

1) өз құзыреті шегінде осы Заңның 11-бабында тізбеленген жедел-ізвестіру іс-шараларын жария және жасырын, сондай-ақ сотқа дейінгі тергеп-тексеру органының тапсырмасы бойынша Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінде айқындалған жасырын тергеу әрекеттерін жүргізуге;

2) жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін жедел есепке алу мен ақпараттық жүйелерді құруға және пайдалануға;

3) жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттері барысында жазбаша немесе ауызша шарт бойынша жеке және заңды тұлғалардың, әскери бөлімдердің тұрғын және тұрғын емес үй-жайларын, көлік құралдарын, сондай-ақ өзге де мүлкін, залал келтірілген жағдайда сол залалды, сондай-ақ шығыстарды иелеріне жедел-ізвестіру қызметі мен

жасырын тергеу әрекеттерін жүзеге асыратын органдардың есебінен өтей отырып пайдалануға;

4) астыртын ұйымдар құру мақсатында, жедел-ізвестіру қызметі мен жасырын тергеу әрекеттерін жүзеге асыратын органдардың жұмыскерлерін, бөлімшелерінің, ұйымдарының, үй-жайлары мен көлік құралдарының ведомстволық тиесілігін, сондай-ақ құпия көмекшілердің жеке басын шифрлайтын құжаттарды пайдалануға;

4-1) жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың көлік құралдарын пайдалану қағидаларын әзірлеуге және бекітуге;

5) қажетті ғылыми-техникалық немесе өзге де арнайы білімі бар лауазымды адамдар мен мамандардың көмегін пайдалануға;

6) Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде белгіленген, коммерциялық, банктік және заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтерді жария етуге қойылатын талаптарды сақтай отырып, басқа ұйымдардан жедел-ізвестіру қызметінің міндеттерін шешу үшін маңызы бар ақпаратты өтеусіз алуға және пайдалануға;

7) Қазақстан Республикасының аумағында жедел-ізвестіру қызметі мен жасырын тергеу әрекеттерін жүзеге асыруға құқығы бар басқа да органдардың күші мен қаражатын жекелеген іс-шаралар жүргізу үшін осы органдармен келісу бойынша тартуға;

8) осы Заңның 11-бабында көзделген жедел-ізвестіру іс-шаралары мен жасырын тергеу әрекеттерін жүргізу мақсатында ғана тәуліктің кез келген уақытында ұйымдардың аумағына және үй-жайларына, ал, күзетуді әскери жарғыларға сәйкес әскери қызметшілер, сондай-ақ, құқық қорғау органдары мен арнаулы мемлекеттік органдардың қызметшілері жүзеге асыратын әскери бөлімдер мен басқа да режимдік объектілердің аумағына – олардың басшыларымен не құрамында режимдік объектілері немесе әскери бөлімдері бар орталық мемлекеттік органдар басшыларымен келісу бойынша кедергісіз кіруге;

9) жедел-ізвестіру іс-шаралары барысында анықталған қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы мәліметтерді оларды растайтын материалдарды қоса бере отырып, Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік заңнамасында белгіленген тәртіппен және мерзімдерде тіркеуге және (немесе) тергелуі бойынша беруге құқығы бар.

9-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар қызметкерлерінің жауапкершілігі

1. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізу кезінде құқыққа қарсы әрекеттерге жол берген қызметкерлер Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапты болады.

2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар іс-әрекеттерімен келтірген залалды өздері Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен өтейді.

3 бөлім. Жедел-іздестіру шараларын жүргізу

10-бап. Жедел-іздестіру шараларын жүргізу негіздері

1. Жедел-іздестіру шараларын жүргізу үшін:

а) сотқа дейінгі тергеп-тексеру материалдарының болуы;

б) жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға келіп түскен:

- әзірленіп жатқан, жасалып жатқан немесе жасалған құқық бұзушылық;

- жауап алу, тергеу және сот органдарынан жасырынып немесе қылмыстық жазадан жалтарып жүрген адамдар;

- азаматтардың хабарсыз кетуі және танылмаған мәйіттердің табылуы туралы ақпарат;

в) тергеушінің өзі тергейтін қылмыстық істер бойынша жазбаша тапсырмалары;

в-1) Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының, оның бірінші орынбасарының не орынбасарларының, облыстар прокурорларының және оларға теңестірілген прокурорлардың қаулылары, сондай-ақ прокурордың жедел-іздестіру қызметінің заңдылығын қадағалауды жүзеге асыру барысында берген жазбаша нұсқаулары;

в-2) қылмыстық іс бойынша сотталушыны және азаматтық іс бойынша жауапкерді, жазасын өтеуден немесе пробациялық бақылаудан жалтарып жүрген адамды іздестіру туралы сот актілері, сондай-ақ сот орындаушыларының прокурор санкциялаған атқарушылық іс жүргізу бойынша борышкерді іздестіру туралы қаулылары;

г) құқықтық көмек туралы шартқа (келісімге) сәйкес халықаралық құқық қорғау ұйымдарының және шет мемлекеттердің құқық қорғау органдарының сауал салулары;

д) қоғам, мемлекет және оның экономикалық және қорғаныстық әлеуетін нығайту мүддесінде барлау ақпаратын алу қажеттігі;

е) өздеріне қатысты Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген тәртіппен уәкілетті мемлекеттік органдар жеке қауіпсіздікті қамтамасыз ету туралы қаулылар шығарған қорғалатын адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажеттігі негіздер болып табылады.

2. Жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдар өз құзыреті шегінде өзінің не өзге мемлекеттік органдардың бастамасы бойынша азаматтардың жеке басын сипаттайтын және шешімдер қабылдау үшін қажетті:

- жедел-іздестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға жұмысқа немесе қызметке қабылдау туралы;

- жеке және заңды тұлғалардың стратегиялық және күзетілетін объектілерді күзету және оларға қызмет көрсету жөніндегі, сондай-ақ күзетілетін адамдардың төңірегіндегі жұмыстарды істеуіне рұқсат беру туралы. Стратегиялық және күзетілетін объектілердің, сондай-ақ

күзетілетін адамдардың тізбесі Қазақстан Республикасының заңнамасымен айқындалады;

- жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері жөнінде;

- тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын авариялық немесе экологиялық қауіптілігі жоғары объектілер мен құрылыстарды пайдаланумен байланысты жұмыстарға рұқсат ету туралы;

- жедел-ізвестіру қызметіне қатысуға рұқсат беру немесе оны жүзеге асыру нәтижесінде алынған материалдарды пайдалануға рұқсат беру туралы;

- күзет қызметімен айналысуға лицензиялар берілгені туралы деректер жинауға құқылы.

3. Көрсетілген негіздер түпкілікті болып табылады және тек заңмен ғана толықтырылуы немесе өзгертілуі мүмкін.

11-бап. Жедел-ізвестіру іс-шаралары

1. Жедел-ізвестіру іс-шаралары жалпы және арнаулы болып бөлінеді.

2. Жалпы жедел-ізвестіру іс-шаралары мыналар болып табылады:

- 1) адамдарға сауал қою;

- 2) азаматтармен жария және жасырын қатынастар орнату, оларды жедел-ізвестіру қызметіне пайдалану;

- 3) енгізу;

- 4) қылмыстық іс-әрекетті имитациялайтын мінез-құлық таныту;

- 5) астыртын кәсіпорындар мен ұйымдар құру;

- 6) бақыланатын өнім беру;

- 7) заңмен қорғалатын жеке өмірге, тұрғын үйге қол сұғылмауын, өзінің және отбасының құпиясын, сондай-ақ жеке салымдары мен жинаған қаражатының, жазысқан хаттарының, телефон арқылы сөйлескен сөздерінің, почта, телеграф арқылы және басқа да жолдармен алысқан хабарларының құпиялылығын қозғамайтын мәліметтер алу үшін техникалық құралдарды қолдану;

- 8) анықтамалар алу;

- 9) үлгілерді алу;

- 10) жедел сатып алу;

- 11) іздеу-қызмет иттерін пайдалану;

- 12) жеке адамды белгілері бойынша іздеу және ұқсастыру;

- 13) ақпаратты заңсыз алып тастау қондырғыларын іздеу;

- 14) құқыққа қарсы әрекеттер іздерін табу, жасырын орнықтыру және алып қою, оларды алдын ала зерттеу;

- 15) қылмысты әзірлеуші, жасаушы немесе жасаған адамның ізіне түсу және оны ұстау;

- 16) ұстап алынған адамдардың жеке басын жете тексеруді, оларда болатын қылмыстық әрекетке қатысты болуы мүмкін заттар мен

құжаттарды алып қоюды, сондай-ақ, тұрғын үй-жайларды, жұмыс орындары мен өзге де орындарды жете тексеруді, көлік құралдарын жете тексеруді куәгерлердің қатысуымен жүзеге асыру.

Терроризмге қарсы операцияны жүзеге асыру барысында жеке басты жете тексеру және жеке тұлғаның жанындағы заттарды жете тексеру, көлік құралдарын, оның ішінде техникалық құралдарды қолдана отырып жете тексеру куәгерлердің қатысуынсыз жүргізілуі мүмкін;

17) қарулы қылмыскерлерді қолға түсіру жөніндегі операцияларды жүргізу;

18) байқау.

Осы тармақта көзделген жалпы жедел-іздігіру іс-шараларын ұйымдастыру және оларды жүргізу тактикасы Қазақстан Республикасының Бас Прокурорымен келісу бойынша, жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыратын органдардың бірінші басшыларының нормативтік құқықтық актілерімен айқындалады.

3. Арнаулы жедел-іздігіру іс-шаралары мыналар болып табылады:

1) адамды немесе орынды жасырын аудио- және (немесе) бейнебақылау;

2) электр (телекоммуникация) байланысының желілері арқылы берілетін ақпаратты жасырын бақылау, ұстап алу және алу;

3) абоненттер және (немесе) абоненттік құрылғылар арасындағы қосылулар туралы ақпаратты жасырын алу;

4) компьютерлерден, серверлерден және ақпаратты жинауға, өңдеуге, жинақтауға және сақтауға арналған басқа құрылғылардан ақпаратты жасырын алу;

5) пошта жөнелтілімдері мен өзге жөнелтілімдерді жасырын бақылау;

6) жасырын кіру және (немесе) орынды жасырын зерттеп-қарау.

Осы тармақта көзделген арнаулы жедел-іздігіру іс-шараларын ұйымдастыру және оларды жүргізу тактикасы Қазақстан Республикасының Бас Прокурорымен келісу бойынша, жедел-іздігіру қызметін жүзеге асыратын органдардың бірінші басшыларының нормативтік құқықтық актілерінде айқындалады.

4. Осы баптың 2-тармағының 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8), 9), 11), 12), 13), 14), 15), 16) және 17) тармақшаларында тізбеленген жедел-іздігіру іс-шаралары Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік заңнамасының ережелеріне сәйкес іздігіру шаралары ретінде жүзеге асырылуы мүмкін.

12-бап. Жедел-іздігіру шараларын жүргізу шарттары

1. Адамдардың азаматтығы, жынысы, ұлты, тұрғылықты жері, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайы, қандай қоғамдық бірлестіктерге жататындығы, дінге қатынасы мен саяси сенімі, егер заңмен

өзгеше белгіленбесе, Қазақстан Республикасының аумағында оларға қатысты жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге кедергі бола алмайды.

2. Жалпы және арнаулы жедел-ізвестіру іс-шараларын жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы барлық органдар өздеріне жүктелген міндеттерге сәйкес жүргізеді.

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде жедел-ізвестіру іс-шараларын қылмыстық-атқару жүйесінің уәкілетті органымен немесе оның аумақтық бөлімшелерімен өзара іс-қимыл жасаса отырып жүргізуге құқылы.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметінің жедел қамтамасыз ету объектілеріндегі және күзет іс-шараларын жүргізу аймағындағы жедел-ізвестіру іс-шаралары Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметімен келісу бойынша жүзеге асырылады.

3. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге құқығы бар қызметтердің, бөлімшелердің және қызметкерлер санаттарының тізбесін жедел-ізвестіру қызметін жүргізуші органдардың басшылары белгілейді.

4. Арнаулы жедел-ізвестіру іс-шаралары:

1) ауыр және аса ауыр қылмыстарды, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 116 (бірінші бөлігі), 126 (бірінші және екінші бөліктері), 161 (бірінші бөлігі), 185 (бірінші және екінші бөліктері), 188 (екінші бөлігі), 188-1 (бірінші бөлігі), 189 (екінші бөлігі), 190 (екінші бөлігі), 194 (бірінші бөлігі), 195 (төртінші және бесінші бөліктері), 197 (үшінші бөлігі), 207 (екінші бөлігі), 210 (бірінші бөлігі), 211 (екінші бөлігі), 213 (үшінші бөлігі), 216 (бірінші және екінші бөліктері), 218 (бірінші және екінші бөліктері), 231 (бірінші бөлігі), 232 (бірінші бөлігі), 234 (екінші бөлігі), 245 (бірінші және екінші бөліктері), 272 (үшінші бөлігі), 283 (бірінші бөлігі), 286 (бірінші бөлігі), 287 (үшінші бөлігі), 288 (бірінші бөлігі), 307 (екінші бөлігі), 308 (бірінші бөлігі), 309 (бірінші бөлігі), 315 (бірінші бөлігі), 361 (үшінші бөлігі), 362 (бірінші бөлігі), 365 (екінші бөлігі), 366 (бірінші бөлігі), 367 (бірінші бөлігі), 394 (екінші бөлігі), 399 (екінші бөлігі), 422 (бірінші және екінші бөліктері)-баптарында көзделген ауырлығы орташа қылмыстарды және қылмыстық топ жасаған қылмыстарды анықтау, олардың алдын алу және жолын кесу мақсатында, егер тексерілетін адам үшінші тұлғаның телефонын немесе өзге сөйлесу құрылғысын пайдаланады деген мәліметтер болса немесе үшінші тұлға телефонды және басқа сөйлесу құрылғыларын пайдаланып, тексерілетін адам үшін ақпарат алады не тексерілетін адамнан басқа адамдарға беру үшін ақпарат алады деген мәліметтер болса, тексерілетін адамға не үшінші тұлғаға қатысты прокурордың санкциясымен ғана жүргізіледі және олардың мазмұнын материалдық жеткізгіште тіркеп қою;

2) тергеуден, анықтаудан, соттан жасырынып жүрген және Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексінің 232-бабының төртінші

бөлігінде көрсетілген қылмыстарды жасағаны үшін қылмыстық жауаптылықтан жалтарып жүрген, сондай-ақ хабарсыз кеткен адамдарды іздестіру жөніндегі шараларды жүзеге асыру үшін прокурордың санкциясымен ғана жүргізіледі.

Осындай іс-шараларды жүргізуге санкцияны жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың қаулысы бойынша Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры, оның бірінші орынбасары не орынбасарлары, Бас әскери прокурор, облыстардың прокурорлары мен оларға теңестірілген прокурорлар береді.

Осы Заңның 6-бабында санамаланған барлық органдардың міндеттерді шешуі мүддесінде байланыс желісін пайдалануға байланысты арнаулы жедел-іздестіру іс-шараларын Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік органдары техникалық жағынан жүзеге асырады, бұл үшін оларға қажетті күш пен қаражат бөлінеді.

Байланыс желісін пайдалануға байланысты арнаулы жедел-іздестіру іс-шараларының ұйымдастырылуы және жүргізілу тактикасы Қазақстан Республикасының Бас Прокурорымен келісу бойынша, жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың бірінші басшыларының бірлескен нормативтік құқықтық актісімен айқындалады.

Барлау ақпаратын алу, Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігін және күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында сыртқы барлау саласындағы уәкілетті орган, Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің әскери барлау органдары және Қазақстан Республикасының Мемлекеттік күзет қызметі Қазақстан Республикасының аумағында байланыс қызметтері мен құралдарын ұсынатын жеке және заңды тұлғалардың стационарлық аппаратурасы мен байланыс желілеріне қосылуды болғызбайтын телекоммуникациялар желілерін пайдалана отырып, арнаулы жедел-іздестіру іс-шараларын жүзеге асыруға құқылы.

5. Тек қана Қазақстан Республикасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында барлау ақпаратын алу, сондай-ақ күзетілетін адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында ақпарат алу үшін арнаулы жедел-іздестіру іс-шаралары Қазақстан Республикасының Бас Прокурорымен келісілген тәртіппен жүзеге асырылуы мүмкін.

6. Жекелеген адамдардың өміріне, денсаулығына, меншігіне қауіп төнген жағдайда олардың өтініші немесе жазбаша келісімі бойынша жедел-іздестіру қызметін жүргізуші орган басшысы бекіткен қаулы негізінде, 24 сағаттың ішінде міндетті түрде прокурорды хабардар ете отырып, қаулы шығарылған кезден бастап олардың телефондары немесе басқа да сөйлесу құрылғылары арқылы жүргізілетін сөйлесулерді тыңдауға және жазып алуға рұқсат етіледі.

7. Кейінге қалдыруға болмайтын және ауыр және аса ауыр қылмыстардың, сондай-ақ қылмыстық топ дайындайтын және жасайтын

қылмыстардың жасалуына әкеп соғуы мүмкін жағдайларда, жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын тиісті орган басшыларының біреуінің уәжді қаулысы негізінде, прокурорды хабардар ете отырып және кейіннен, қаулы шығарылған кезден бастап жиырма төрт сағат ішінде санкция ала отырып, арнаулы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге жол беріледі.

Белгіленген мерзімде прокурордың санкциясы алынбаған кезде арнаулы жедел-ізвестіру іс-шарасы дереу тоқтатылуға жатады.

Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының судьясына қатысты арнаулы жедел-ізвестіру іс-шаралары Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының санкциясымен ғана жүргізілуі мүмкін.

Судьяға қатысты арнаулы жедел-ізвестіру іс-шаралары Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының санкциясымен ғана жүргізілуі мүмкін.

8. Арнаулы жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізуге санкция алу кезінде прокурорға құпия көмекшілер мен штаттағы жасырын қызметкерлердің жеке басы туралы мәліметтердің құпиясын ашуға мүмкіндік бермейтін нысанда және мазмұнда оларды жүргізу үшін негіздеме материалдар табыс етіледі.

Арнаулы жедел-ізвестіру іс-шарасының нәтижесі туралы оны жүргізуге санкция берген прокурор хабардар етіледі.

9. Жасырын жедел-ізвестіру шараларын ұйымдастыру және оларды жүргізу тактикасы "Мемлекеттік құпиялар туралы" Қазақстан Республикасының Заңы негізінде Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітетін Құпияландыруға жататын мағлұматтар тізбесіне сәйкес қызметтік, әскери және мемлекеттік құпияны құрауы мүмкін.

13-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға жәрдемдесу

1. Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының, ұйымдарының, әскер бөлімшелерінің, құрамаларының және қоғамдық бірлестіктерінің лауазымды адамдары мен басқа қызметкерлері осы Заңның 2-бабында көзделген міндеттерді шешуде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдарға жәрдемдесуге міндетті және олардың көрсетілген органдарға өз құзыреті шегінде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыруына кедергі жасауға құқығы жоқ.

2. Жекелеген азаматтар өз қалауы бойынша жедел-ізвестіру қызметін жүргізу органдарымен қызмет жасау құпиялылығын сақтай отырып, өз келісімімен жедел-ізвестіру шараларын әзірлеуге және жүргізуге (соның ішінде келісім-шарт бойынша) тартылуы мүмкін. Бұл адамдар жедел-ізвестіру шараларын әзірлеу немесе жүргізу барысында өздеріне мәлім болған мағлұматтарды құпия ұстауға және аталған органдарға көрінеу жалған хабарлама бермеуге міндетті. Осындай мағлұматтарды жария еткені және көрнеу жалған хабарлама бергені үшін олар Қазақстан Республикасының заңымен белгіленген жауапқа тартылады.

3. Жедел-іздістіру қызметін жүргізуші органдар кәмелетке толған әрекет қабілеті бар адамдармен олардың азаматтығына, ұлтына, жынысына, әлеуметтік, лауазымдық және мүліктік жағдайына, біліміне, қандай қоғамдық бірлестіктерге жататынына, саяси және діни сеніміне қарамастан ынтымақтасу туралы келісім-шарт жасай алады. Келісім-шарттың түрі, оның қолданылу шарты мен мерзімі ведомстволық қалыптық құжаттармен белгіленеді.

14-бап. Жедел-іздістіру қызметінің материалдарын пайдалану

1. Жедел-іздістіру қызметі процесінде алынған материалдар тергеу әрекеттерін әзірлеу мен жүзеге асыру және қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу, жолын кесу жөніндегі жедел-іздістіру іс-шараларын жүргізу үшін, сондай-ақ олар Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік заңнамасының дәлелдемелерді жинауды, зерттеуді және бағалауды регламенттейтін ережелеріне сәйкес тексерілген жағдайда қылмыстық істер бойынша дәлелдеу процесінде пайдаланылуы мүмкін.

Барлау қызметі барысында алынған, оларды пайдалану тәртібі ведомстволық нормативтік құқықтық актілерде белгіленетін нәтижелерді қоспағанда, жедел-іздістіру қызметінің материалдары Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен тексерілгеннен кейін осы Заңның 2-бабында көзделген басқа да міндеттерді орындау кезінде пайдаланылуы мүмкін.

2. Жедел-іздістіру іс-шараларын жүргізу нәтижесінде алынған материалдар оларға Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу заңнамасында көзделген сипат берілгенге дейін не оларды қылмыстық процеске енгізуге мүмкіндік болмағанда жеке және заңды тұлғалардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін шектеуге, сондай-ақ судьяларға қатысты тәртіптік іс жүргізуге бастамашылық етуге негіз болып табылмайды.

3. Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген жағдайларды қоспағанда, жедел-іздістіру қызметін ұйымдастыру туралы, нақты жедел-іздістіру іс-шаралары туралы, мемлекеттік немесе заңмен қорғалатын өзге де құпияны құрайтын ақпарат көздері және оларды алу тәсілдері туралы мәліметтер, сондай-ақ адам мен азаматтың жеке өміріне, ар-ожданы мен қадір-қасиетіне қатысты мәліметтер жария етуге жатпайды.

4. Кәсіби міндеттерін орындау нәтижесінде жедел-іздістіру қызметі туралы өзіне белгілі болған мәліметтерді жария еткен адамдар Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген тәртіппен жауапты болады.

14-1-бап. Жедел-ізвестіру қызметін ақпараттық қамтамасыз ету және құжаттау

1. Осы Заңда көзделген міндеттерді шешу үшін жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар жедел есепке алулар мен ақпараттық жүйелерді құруы және пайдалануы, сондай-ақ жедел есепке алу істерін ашуы мүмкін.

2. Жедел есепке алулар мен ақпараттық жүйелерде мәліметтер жинақтау, сондай-ақ жедел есепке алу істерін ашу осы Заңның 10-бабының 1-тармағында көзделген негіздер болған кезде, мәліметтерді жинау мен жүйеге келтіру, жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін тексеру және бағалау, сондай-ақ солардың негізінде жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың тиісті шешімдер қабылдауы мақсатында жүзеге асырылады.

3. Жедел есепке алулар мен ақпараттық жүйелерді қалыптастырудың және пайдаланудың, сондай-ақ жедел есепке алуларды жүргізудің тәртібі жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың нормативтік құқықтық актілерімен айқындалады.

15-бап. Жедел-ізвестіру қызметіндегі шектеулер

Жедел-ізвестіру қызметін жүргізу кезінде:

- аса қажет және қорғаныс қажет болған жағдайда басқа реттерде азаматтардың өміріне, денсаулығы мен мүлкіне нақты қатер төндіретін іс-әрекеттер жасауға;

- қандай да бір саяси партияның, сондай-ақ қоғамдық және діни бірлестіктердің мүддесі үшін әрекет етуге;

- азаматтарды құқық бұзушылыққа итермелеуге және арандатуға;

- азаматтар мен лауазымды адамдардың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін шектейтін зорлық-зомбылық жасауға, қатер төндіруге, бопсалауға және өзге де заңсыз әрекеттер жасауға;

- жедел-ізвестіру материалдарын бұрмалауға, сол сияқты көрінеу күмәнді не жалған мағлұматтарды пайдалануға;

- адамның және азаматтың жеке өміріне қол сұғылмауын, өзінің және отбасының құпиясын, ар-намысы мен қадір-қасиетін қозғайтын және жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу процесінде белгілі болған мәліметтерді, заңда көзделген жағдайларды қоспағанда, азаматтардың келісімінсіз жариялауға тыйым салынады.

16-бап. Жедел-ізвестіру шараларын тоқтату негіздері

Жедел-ізвестіру шаралары:

- жедел-ізвестіру қызметін жүргізу арқылы шешу көзделген міндеттер орындалған ретте;

- алға қойылған міндеттердің шешілуі объективті түрде мүмкін еместігін растайтын жағдайлар анықталған ретте;

- тексерілетін адамды Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген негіздер бойынша жауапқа тартуға болмайтын жағдайлар анықталған кезде;

- жедел-іздік қызметін жүзеге асыру кезінде заңның, адам мен азаматтың құқықтары бұзылуы анықталған жағдайда жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы жоғары тұрған органның, прокурордың қаулысы не соттың шешімі бойынша тоқтатылады.

Жедел-іздік қызметін шаралары жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдардың қалыптық құжаттарында көзделген мерзімде Қазақстан Республикасы Бас прокурорының келісімімен жүзеге асырылады, тоқтатыла тұрады, тоқтатылады.

4-бөлім. Жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдардың өзара іс-қимылы

17-бап. Қазақстан Республикасының жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдарының өзара іс-қимылы

Қазақстан Республикасының жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдары:

- өздерінің алдарында тұрған міндеттерді дербес, бір-бірімен өзара іс-қимыл жасап, мемлекеттік, қоғамдық және өзге ұйымдардың мүмкіндігін, сондай-ақ азаматтардың жәрдемін пайдалана отырып шешеді;

- осы органдардың құзыретіне қатысты қылмыстық әрекеттердің мәлім болған деректері туралы бірін-бірі хабардар етіп отыруды қамтамасыз етеді және өзара қажетті көмекті көрсетеді.

18-бап. Басқа мемлекеттердің органдарымен өзара іс-қимыл

1. Басқа мемлекеттердің жедел-іздік қызметін жүзеге асыруға құқық берілген органдары Қазақстан Республикасы аумағында өзара іс-қимылды және жедел-іздік қызметін шараларын осы заңда және тиісті шарттар мен келісімдерде белгіленген тәртіп пен шекте жүргізеді.

2. Қазақстан Республикасының жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдары басқа мемлекеттердің аумақтарында өзара іс-қимылды және жедел-іздік қызметін шараларын осы Заңда, сондай-ақ тиісті шарттар мен келісімдер негізінде сол мемлекеттердің заңдарымен белгіленген тәртіп пен шекте жүргізеді.

19-бап. Жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдардың халықаралық құқық қорғау ұйымдарымен өзара іс-қимылы

Жедел-іздік қызметін жүзеге асырушы органдардың халықаралық құқық қорғау ұйымдарымен өзара іс-қимылы құқықтық көмек туралы шарттарға (келісімдерге) сәйкес және осы Заңда белгіленген қалыптар шегінде жүзеге асырылады.

5 бөлім. Жедел-ізвестіру қызметін қаржылай және материалдық-техникалық қамтамасыз ету

20-бап. Жедел-ізвестіру қызметін қаржылай қамтамасыз ету

Жедел-ізвестіру қызметін қаржыландыру жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдарды ұстауға ұлттық валюта түрінде де, шетел валютасы түрінде де бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

21-бап. Жедел-ізвестіру қызметін материалдық-техникалық қамтамасыз ету

Жедел-ізвестіру қызметін материалдық-техникалық қамтамасыз ету бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

6 бөлім. Жедел-ізвестіру қызметінің субъектілерін әлеуметтік және құқықтық қорғау

22-бап. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар қызметкерлерін әлеуметтік және құқықтық қорғау

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар қызметкерлері қызметтік міндеттерін атқару кезінде өкімет өкілдері болып саналады және мемлекет қорғауында болады. Оларға өздері штатына кіретін министрліктер мен ведомстволар қызметкерлерінің құқықтық және әлеуметтік қорғау кепілдіктері қолданылады. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдар қызметкерлерінің жұмыс ерекшеліктері ескеріле отырып оларға қосымша жеңілдіктер берілуі мүмкін.

2. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың қызметкерлері өздерінің қызмет бабында заң талаптарын басшылыққа алады әрі саяси партиялардың және саяси мақсаттарды көздейтін бұқаралық қоғамдық қозғалыстардың шешімдеріне байланысты болмайды.

3. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы қызметкерлер мен органдардың заңды іс-қимылына заңмен тікелей уәкілдік берілген адамнан басқа ешкімнің араласуына құқығы жоқ. Заңнамаға қайшы келетін бұйрық немесе нұсқау алған кезде олар заңды басшылыққа алуға міндетті.

4. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың басшылары өз қызметкерлерінің, олардың отбасы мүшелерінің және жақын туыстарының жеке басының қауіпсіздігін, мүлкінің сақталуын қамтамасыз етуге міндетті.

5. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың қызметкерлеріне қызмет міндеттерін лайықты орындау мақсатында арнаулы кәсіби даярлықтан өтуіне, біліктілігін көтеруге және медициналық қызмет көрсетілуі үшін қажетті жағдайлар жасалады.

23-бап. Құпия көмекшілерді әлеуметтік және құқықтық қорғау

1. Құпия көмекшілер мемлекет қорғауында болады.

2. Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асырушы органдарға жәрдемдесуге келісім білдірген азаматтарға мемлекет осы Заңға, Қазақстан Республикасының басқа заңдарына және қалыптық құжаттарына сәйкес олардың құқықтарын қамтамасыз етуге және міндеттемелерді орындауға кепілдік береді.

3. Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асыратын органдарға жәрдемдесуіне байланысты азаматтардың өміріне, сондай-ақ олардың отбасы мен жақын туыстарының денсаулығына немесе мүлкіне, заңға қайшы қол сұғушылықтың анық қаупі төнген кезде, бұл органдар құқыққа қарсы әрекетті болдырмау, айыптыларды анықтап, оларды жауапқа тарту, сондай-ақ қажет болған жағдайда Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес оларды қорғау жөнінде арнаулы жұмыстар жүргізу үшін барлық қажетті шараларды қолдануға міндетті.

4. Құпия көмекшілердің жеке басы туралы мәліметтер мемлекеттік құпияларды құрайды.

5. Құпия көмекшілердің сыйақы алуға құқығы бар.

6. Жедел-іздістіру қызметін жүзеге асырушы органдармен азаматтардың айналысатын қызметінің негізгі түрі ретінде ақылы негізде келісім-шарт бойынша ынтымақтасып қызмет істеу кезеңі олардың жалпы еңбек стажына кіреді. Олар Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес және Үкіметі белгілеген тәртіппен зейнетақымен қамтамасыз етілуге, қаза болған ретте олардың отбасылары мен асырауындағы адамдар асыраушысынан айырылуына байланысты мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақы алуға құқылы.

7. Құпия көмекші жедел-іздістіру шараларын жүргізуге қатысуына байланысты қаза болған жағдайда оның отбасына және асырауындағы адамдарға:

- ақылы негізде ынтымақтасып қызмет істеп, қаза болған адамның он жылдық ақшалай ақысы мөлшерінде;

- қаза болған адам өтеусіз негізде ынтымақтасып қызмет істеген кезде республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және тиісті қаржы жылының 1 қаңтарына қолданыста болатын айлық есептік көрсеткіштің 1 411 еселенген мөлшерінде біржолғы жәрдемақы төленеді.

8. Құпия көмекші өзінің қатысуымен болған жедел-іздістіру шараларын жүргізген кезде мертлікке не денсаулығына өзге де зақым келген кезде оған:

- ақылы негізде ынтымақтасып қызмет істеген адамдар үшін бес жылдық ақшалай ақысы мөлшерінде;

- өтеусіз негізде ынтымақтасып қызмет істеген адамдар үшін республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және тиісті қаржы жылының 1 қаңтарына қолданыста болатын айлық есептік көрсеткіштің 706 еселенген мөлшерінде біржолғы жәрдемақы төленеді.

9. Жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге қатысуға байланысты қаза болуға, мертігуге не денсаулықтың өзгедей зақымдануына орай келтірілген залалдың орнын толтыру Қазақстан Республикасы Үкіметі белгілеген тәртіппен жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органның қаржысы есебінен жүргізіледі.

7 бөлім. Жедел-ізвестіру қызметін бақылау және қадағалау

24-бап. Ведомстволық бақылау

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асырушы органдардың басшылары заңдылықтың сақталуына, осы қызметтің ұйымдастырылуына, тактикасына, әдістері мен құралдарына, сондай-ақ астыртын жүргізілуі мен құпиялылығын қамтамасыз ету жөніндегі шараларға бақылауды қамтамасыз етеді.

Жоғары тұрған ведомстволық органдар өздеріне бағынысты органдардың жедел-ізвестіру қызметіне бақылау жасауды қамтамасыз етеді.

25-бап. Жедел-ізвестіру қызметін қадағалау

1. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыру кезіндегі заңдылықтың сақталуын қадағалауды Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры және оған бағынысты прокурорлар жүзеге асырады.

2. Жедел-ізвестіру қызметін қадағалауды жүзеге асыру кезінде прокурор:

1) құпия көмекшілердің және штаттағы жасырын қызметкерлердің жеке басы туралы мәліметтерден басқа, жедел-ізвестіру іс-шараларын ұйымдастыру мен жүргізу тактикасын регламенттейтін ведомстволық нормативтік құқықтық актілерді, жедел есепке алу істерін, жедел-ізвестіру қызметінің барысы туралы материалдарды, құжаттарды және басқа да қажетті мәліметтерді алады;

1-1) жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу туралы қаулы шығарады;

1-2) жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу туралы жазбаша нұсқаулар береді;

2) арнаулы жедел-ізвестіру іс-шараларын, оның ішінде байланыс желісінде жүзеге асырудың заңдылығын тексеруді жүргізеді;

2-1) прокурордың санкциясынсыз жүргізілген арнаулы жедел-ізвестіру іс-шарасының заңдылығы туралы қаулы шығарады;

3) жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыру кезінде заңды, адам мен азамат құқықтарын бұзушылық анықталған жағдайда өз қаулысымен жедел-ізвестіру шараларын тоқтатады;

3-1) жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың лауазымды адамдарының заңсыз шешімдерінің күшін жояды;

4) жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың лауазымды адамдарының іс-әрекеттері мен шешімдеріне шағымдар мен арыздарды қарайды;

5) Конституцияға, заңдар мен Республика Президентінің актілеріне қайшы келетін, жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар шығаратын жедел-ізвестіру шараларын ұйымдастыру мен жүргізу тактикасын регламенттейтін нормативтік құқықтық актілерге наразылық келтіреді;

6) жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу кезінде құқыққа қарсы әрекеттерге жол берген қызметкерлерге қатысты сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізуге, тәртіптік іс жүргізуге бастамашылық жасайды;

7) жедел-ізвестіру қызметінің заңдылығын қадағалауды жүзеге асыру кезінде анықталған тәртіп бұзушылық фактілері бойынша прокурорлық қадағалаудың басқа да актілерін шығарады;

8) заңсыз ұсталған адамдарды өзінің дәлелді қаулысымен босатады не адамдарды ұстау туралы заңсыз қаулылардың күшін жояды;

9) қажет болған жағдайда жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың басшыларынан өздеріне бағынышты органдарда заң бұзушылықты жою мақсатында тексеру жүргізуді талап етеді;

10) Қазақстан Республикасының заңында белгіленген жағдайларда жедел-ізвестіру шараларын жүргізуге санкция береді.

3. Бас Прокурор өз құзыреті шегінде, жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың орындауы үшін міндетті, жедел-ізвестіру қызметі туралы Қазақстан Республикасы заңдары нормаларының қолданылу мәселелері бойынша нормативтік құқықтық актілер қабылдайды.

4. Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар тарапынан заңдылықтың бұзылуын анықтау мақсатында прокурор арнаулы техникалық құралдарды пайдалана отырып, прокуратура органдарының мамандары мен өзге де мамандарды тартуға құқылы.

26-бап. Активтерді қайтару жөніндегі уәкілетті органмен өзара іс-қимыл

Жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар жедел-ізвестіру қызметі барысында өздері алатын, оның ішінде:

1) құпия көмекшілер мен штаттағы жасырын қызметкерлердің жеке басы туралы мәліметтерді;

2) жедел-ізвестіру қызметін ұйымдастыру туралы, нақты жедел-ізвестіру іс-шаралары туралы, ақпарат алу көздері мен тәсілдері туралы мәліметтерді;

3) егер заңда тыйым салынған әрекеттерді жасағаны туралы ақпарат болмаса, адамның жеке өміріне, ар-намысы мен қадір-қасиетіне қатысты мәліметтерді қоспағанда, мемлекеттік құпияларды және заңмен

қорғалатын өзге де құпияны құрайтын мәліметтерді "Заңсыз иемденілген активтерді мемлекетке қайтару туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес активтерді қайтару жөніндегі уәкілетті органға ұсынуға міндетті.

*Қазақстан Республикасының
Президенті*